

TÜRKİYE KALKINMA BANKASI A.Ş.

**KALKINMA TEORİLERİ
VE
MODERN KALKINMA BANKACILIĞI
UYGULAMALARI**

Hazırlayanlar

Leyla DOLUN (Kd. Uzman)

A. Hakan ATİK (Kd. Uzman)

GA-06-08-09

EKONOMİK VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MÜDÜRLÜĞÜ

Ekim, 2006

ANKARA

ISBN 975-7406-85-6

© Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.

Leyla DOLUN (Kd. Uzman)

A. Hakan ATİK (Kd. Uzman)

**Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.
Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü
İzmir cad. No: 35, Kızılay / ANKARA
Tel: (0312) 417 92 00
Fax: (0312) 417 01 47
www.tkb.com.tr**

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. matbaasında çoğaltılmıştır.

İÇİNDEKİLER

	Sf. No
SUNUŞ	1
GİRİŞ	2
BÖLÜM 1	5
1. BÜYÜME - KALKINMA TEORİLERİ	5
1.1. YAPISAL DEĞİŞİMİ ESAS ALAN TEORİLER	5
1.2. DOĞRUSAL BÜYÜME AŞAMALARI MODELLERİNİ ESAS ALAN TEORİLER	8
1.3. ULUSLARARASI BAĞIMLILIK TEORİLERİ	10
1.4. NEO-KLASİK SERBEST PİYASA TEORİLERİ	10
1.5. İÇSEL ETKENLERE BAĞLI KALKINMA TEORİLERİ VEYA YENİ KALKINMA TEORİLERİ	11
1.5.1. <i>AK Modeli: Rebelo (1991)</i>	12
1.5.2. <i>Lucas Modeli (1988)</i>	13
1.5.3. <i>Azariadis ve Drazen (1990) Modeli</i>	15
1.5.4. <i>Romer Modeli (1990)</i>	16
BÖLÜM 2	18
2. MODERN ANLAMDA KALKINMA BANKACILIĞI VE KALKINMA BANKACILIĞININ ÜSTLENECEĞİ ROLLER	18
2.1. KALKINMA İKTİSADI TEORİSİ – KALKINMA KAVRAMI	18
2.2. ULUSAL KALKINMA BANKACILIĞININ KÖKLERİ VE KALKINMA BANKACILIĞI FİKRİNİN DOĞUŞU	18
2.2.1. <i>Kalkınma Bankalarının Önemi</i>	21
2.2.2. <i>Ulusal Kalkınma Bankalarının Geçirdiği Başkalaşım</i>	31
2.3. 'KALKINMA BANKASI'NİN TANIMLANMASINDA FARKLI YAKLAŞIMLAR	32
2.3.1. <i>Yurtiçi Finansman Ortamının Önemi</i>	33
2.3.2. <i>Kalkınma Bankalarının Eylemleri ve Faaliyet Çizgileri</i>	35
2.4. KALKINMA BANKALARI NASIL BİR DEĞİŞİM İÇİNDE?	37
2.4.1. <i>Kalkınma Bankalarının Kredilendirme Operasyonlarında ve Yatırım Finansmanında Değişen Rolü</i>	38

	Sf. No
2.4.2. Kalkınma Bankalarının Kaynak Seferberliği ve Borçlanma Konusundaki Değişen Rolü.....	40
2.4.3. Yönetim Bilgi Sistemleri (MIS), Teknoloji ve Bilgisayarlar.....	41
2.5. DIŞ DEĞİŞİKLİKLERİN KALKINMA BANKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	42
2.5.1. İktisadî Liberalizasyonun Etkisi	43
2.5.2. Kamu İşletmelerinin Özelleştirilmesi.....	45
2.5.3. Küreselleşmenin Ulusal Kalkınma Bankaları Üzerindeki Etkisi.....	46
2.5.4. Bilgi Teknolojisinin Ulusal Kalkınma Bankaları Üzerindeki Etkisi.....	48
2.6. İNSAN KAYNAKLARI GELİŞİMİ, EĞİTİM VE KURUMSAL KAPASİTE	49
2.6.1. Kapasite İnşası ve Kurumsal Kapasite.....	49
2.6.2. Eğitim ve Öğrenim Merkezleri	50
2.7. KALKINMA SÜRECİNE DESTEK OLACAK PROJELER	51
2.8. GÜNÜMÜZDE 'MODERN ANLAMDA' KALKINMA BANKACILIĞI	52
2.9. KALKINMA BANKALARI – DEVLET MÜDAHALESİ – SANAYİLEŞME ETKİLEŞİMİ: BAZI ÜLKE DENEYİMLERİ.....	54
2.9.1. Kalkınma Çabalarında Güney Kore Deneyimi ve Kore Kalkınma Bankası ...	55
2.9.2. Somut Örneklerle Dünya Geneline Bazı Kalkınma Bankalarının Faaliyet Alanları - Farklılıklar.....	61
2.10. KALKINMA BANKASI MODELİ NASIL BİR DEĞİŞİME UĞRADI?.....	64
2.10.1. Kalkınma Bankasının Eski Çekirdek Modeli.....	64
2.10.2. Kalkınma Bankasının Yeni Çekirdek Modeli.....	65
3. GENEL DEĞERLENDİRME.....	79
EK 1: KfW BANKENGRUPPE (Kreditanstalt für Wiederaufbau) & ALMAN KALKINMA BANKASI (KfW Entwicklungsbank)	85
EK 2: POLİTİKA-TEMELLİ FİNANSAL KURUMLARIN FAALİYET ALANLARI ve FONKSİYONLARI.....	86
YARARLANILAN KAYNAKLAR	97

SUNUŞ

Kuruluşunu düzenleyen 4456 sayılı Kanunda, kuruluş amacı "Türkiye'nin kalkınması için kalkınma ve yatırım bankacılığı yapmak" olarak belirlenen Bankamız, bu temel amacı çerçevesinde çeyrek asrı geçen hizmet döneminde, başta sanayi ve turizm sektörleri olmak üzere, ülkemizin kalkınma çabalarına önemli ölçüde destek vermiştir. Banka olarak vizyonumuzu, kalkınmanın ve sürdürülebilir büyümenin sağlanması için yatırımları bölgesel, sektörel ve teknolojik olarak kaliteli, etkin ve hızlı bir şekilde finanse eden, girişimcileri teknik yardım da dahil olmak üzere güç ve cesaret vererek destekleyen uluslararası boyutlarda bir kalkınma ve yatırım bankası olmak şeklinde belirlemiş bulunmaktayız.

Küreselleşme ve liberalizasyon hareketlerine paralel olarak, kalkınma bankacılığı anlayışı da köklü değişikliklere uğramakta ve yirmi birinci yüzyıl, kalkınma bankacılığı için yeni mücadele alanlarının yanı sıra yeni açılımları da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, her bir kalkınma bankası için geliştirilen ve tanımlanan öz misyon ve vizyon ne denli farklı olursa olsun, başarılı kalkınma bankacılığı örnekleri yaygın bir kabul görmekte ve bu örneklerden yararlanmak kaçınılmaz olmaktadır. Bu çalışmanın gerçekleştirilmesi fikrinin çıkış noktası da budur.

Çalışmanın tüm kullanıcılara faydalı olması temennisiyle, araştırmayı gerçekleştiren Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü'ndeki çalışma arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Abdullah ÇELİK

**Yönetim Kurulu Başkanı
ve
Genel Müdür**

GİRİŞ

“Ulusal Kalkınma Bankaları, aslî olarak pozitif dışsallıklar yaratan ve bu nedenle özel kreditorlerce yeterince finanse edilmeyen projelere uzun-vadeli finansman sunumuyla ilgilenen finansal kuruluşlardır”.

Panizza, 2004

Küreselleşme hareketleriyle birlikte gündeme gelen büyük değişiklikler, intibak süreçleri ve daha serbest pazar-yönelimli ekonomiler yaratmak için gerçekleştirilen adaptasyonlar veri alındığında, yirmi birinci yüzyılda, kalkınma bankaları kendi yeni vizyonlarını gözden geçirmek ve geliştirmek ihtiyacı duymaktadır. Bu vizyon, her bir kurum için değişik boyutlar kazanabilmektedir. Her bir kalkınma bankası kendine has özellikler taşımaktadır ve dolayısıyla kendi öz **vizyonunu** geliştirmek ve kendi öz **misyonunu** tanımlamak zorundadır. Tabii ki bu, başarılı örneklerden yararlanmayı, yapılan hatalardan ders almayı dışlamak anlamına gelmemektedir. Pek çok ülkede, söz konusu vizyon, özel sektörün gelişiminde, finansal sistemde, sermaye ve menkul kıymet piyasalarının büyümesinde yaygın roller üstlenilmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Uzmanlaşma ve genişleme ise, karşılaştırmalı üstünlükler temelinde ele alınacaktır. Bu itibarla, kalkınma bankalarının, *en iyi yapabildikleri şey ne ise onu yapmaları* gerektiği, doğru bir strateji olarak ortaya konulmaktadır. Kalkınma bankaları, aynı zamanda, en iyi bildikleri şey üzerinde, ki bu **uzun-vadeli projelere ve proje finansmanına özgü risk yönetimidir**, konsantre olmaya ihtiyaç duymaktadır.

Kalkınma bankaları, sosyal getirileri şüpheli olan projeleri fonladıkları ve yolsuzluğa araç teşkil ettikleri iddialarından ötürü, kötü bir şöhrete de sahiptir.

Ama yine de, pek çok ülkede, kalkınma bankaları sağlam ve sağlıklı yerli işletmelerin ortaya çıkışını destekleyen güçlü enstrümanlar olarak algılanmaktadır. Bu, sadece Doğu Asya deneyimleri için değil, Latin Amerika'nın çeşitli bölgeleri için de doğru bir tespittir.

Doğu Asya'da, devlete ait kalkınma bankalarının deneyimi özellikle takdir toplamaktadır. **Deneyimsiz şirketlerce yeni alanlarda yapılacak yatırımların projelerine finansman temininde özel sermayenin tedarik edilemediği durumlarda, devlete ait kalkınma bankaları bu boşluğu doldurmaktadır.** Daha sonra, sermaye piyasaları derinlik kazandıkça, kamu kuruluşları bu alandan geri çekilmektedir. Bu model, **Japonya, Kore Cumhuriyeti ve Tayvan'daki** finansal piyasaların geçirdiği evrimin ayırt edici özelliğidir.

Dünya genelinde sergilenen eğilim, "**Kalkınma Finans Kurumu**" teriminden uzaklaşıldığına ve "**Banka**" konseptine daha fazla yaklaşıldığına dair bir takım özellikler taşımaktadır. Banka terimi, bankacılıkta finansal sorumluluk ve tedbirli olmak üzerine daha fazla vurgu yapmaktadır. Bu yalnızca isimde değil, aynı zamanda özde de böyledir ve kalkınma finans kurumları, daha güçlü yapılanmış ve tam anlamıyla *banka* haline gelmişlerdir.

Ulusal kalkınma bankaları, gelişmenin, değişimin ve ilerlemenin birer aracı durumundadır. Birer banka olarak bu kurumlar, kalkınma projelerinin tamamlanmasında en iyi organize olmuş ve yapılandırılmış enstrümanlardır. **Pek çok hükümet, üretken sektörler, altyapı, hizmetler sektörü ve sosyal sektörlerle yönelik olarak hazırlanan kalkınma projelerinin başarılı bir şekilde tamamlanmasının garanti edilmesinde, kalkınma bankalarının etkili araçlar olduğunun farkına varmış bulunmaktadır.**

Kalkınma bankaları, diğer bankalara göre daha fazla uzmanlaşmıştır, kompleks bir yapı sergilemektedir ve bu yüzden yüksek seviyede eğitilmiş personele ihtiyaç göstermektedir. **Yeni kalkınma bankası, finans topluluğunun daha saygın,**

muteber bir üyesidir; yurtiçi ve uluslararası finansal sisteme daha iyi entegre olmuş bir finansal aracıdır; ve ulusal finans politikalarının belirlenmesinde ve kalkınma finansmanında daha aktif ve güçlü bir role sahip olmakla da kalkınma sürecinde güçlü bir unsurdur. Yeni kalkınma bankası, yeni finansal enstrümanlardan yararlanarak, *finansal kaynak mühendisliğinde* (aktif ve pasif yönetimi) ve risk yönetiminde daha büyük bir vurguya sahip olmaktadır. Öte yandan, kalkınma bankaları, sanayi ve teknoloji politikalarında hayati rol oynamaktadır. Bu roller;

- *Sektörlerin açık rekabetçi üstünlüklerle teşvik edilmesinde*
- *Küçük tasarruf kurumlarının desteklenmesinde*
- *Özellikle, bu hizmetleri ilk defa kullanmaya başlayacak olan KOBİ'lere yönelik olarak yatırım bankacılığında*
- *Mikro-işletme finansmanında*

kendisini göstermektedir.

Yeni ulusal kalkınma bankası, müşterilerine yeni hizmetler sunacak ve kendi kabiliyetini, rekabetçiliğini ve personelinin kültür ve becerisini modernize edecektir. Zira, yirmi birinci yüzyıl, kalkınma bankalarına yeni mücadele alanları ve açılımlarla dolu yepyeni ve cazip bir menü sunmaktadır ve her bir banka, bu yeni rolün sunduğu fırsatları keşfetmeye dönük kararlar alabilecektir. Söz konusu fırsatların sosyal, iktisadî ve finansal teşvikler vasıtasıyla çoğaltılması mümkün olduğu gibi, bunların politika kısıtlamalarıyla ve ters yönlü iktisadî ve finansal koşullarla daraltılabilmesi de ihtimal dahilindedir.

Bu çalışma iki bölüm halinde hazırlanmış olup birinci bölümde ***büyüme-kalkınma teorilerine*** kısaca göz atılmaktadır. İkinci bölümün konusunu ise ***modern anlamda kalkınma bankacılığı*** oluşturmakta; kalkınma bankacılığının önümüzdeki yıllarda ne tür roller üstleneceği veya üstlenmesi gerektiği, geçmişte yaşanan başarılı kalkınma bankacılığı uygulamalarından verilen somut örnekler yardımıyla ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

BÖLÜM 1

Hazırlayan: Leyla DOLUN

1. BÜYÜME - KALKINMA TEORİLERİ

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra pek çok ekonomist, **Keynesyen Büyüme Teorileri**'nin etkisi altında, az gelişmiş ülkelerde kişi başına reel gelir artışı ile ölçülen büyümeyi esas alarak, iktisadî kalkınmayı tanımlamaya çalışmıştır.

Tarihsel gelişim içinde, büyüme teorileri beş ana grup altında toplanabilir :

1. *Yapısal değişimi esas alan teoriler*
2. *Doğrusal büyüme aşamaları modellerini esas alan teoriler*
3. *Uluslararası bağımlılık teorileri*
4. *Neo-klasik serbest piyasa teorileri*
5. *İçsel etkenlere bağlı kalkınma veya yeni kalkınma teorileri*

1.1. YAPISAL DEĞİŞİMİ ESAS ALAN TEORİLER

a) Clark (1939) ve Fisher (1940)

Clark ve Fisher, üretim faaliyetlerini *birincil* (tarım, ormancılık, madencilik vb.) *ikincil* (imalât, inşaat vb.) ve *üçüncül* (hizmetler) faaliyetler olarak ayırmış; ülkelerin gelişmişliklerini birincil, ikincil ve üçüncül faaliyetlerin toplam ekonomi içindeki paylarına göre sınıflandırmıştır. Gelişmekte olan ülkeler kaynaklarını daha çok birincil faaliyetlere tahsis ederken, gelişmiş olanlar ikincil faaliyetlere, son aşamada bulunan olgun gelişmiş ülkeler de üçüncül faaliyetlere tahsis etmektedir. Clark, iktisadî büyüme süreci devam ettiğinde faaliyet yapısının değişeceğini, bunun bir nedeninin insanların geliri yükseldikçe gelirlerinden birincil ürünlere harcanan kısmın azalarak diğer ürünlere kayması olduğunu ve

böylece ekonomide yapısal değişimin meydana geleceğini iddia etmektedir. Yani, burada, birincil ürünlere yönelik talebin gelir esnekliği düşük iken, ikincil ve üçüncül ürünlere olan talebin gelir esnekliğinin yüksek olması durumu olan **Engel Kanunu** geçerli olmaktadır. Diğer bir neden de, verimlilik artışıyla birlikte, ücretlerin, imalât ve hizmetler sektörlerinde tarım sektörüne kıyasla daha hızlı artmasıdır. Bu iki neden, tarımdan sanayiye geçişi ve köyden şehire göçü harekete geçirmektedir.

b) H. B. Chenery (1960) ve S. Kuznets (1973)

Chenery'ye göre, **Engel Kanunu** gereğince bir ülkede sanayinin payının yükselişi, kişi başına gelirdeki yükselişe eşlik eder. Ancak, bu her ülkede görülmeyebilir. Zira iç talebin kompozisyonundaki değişim, dış ticaret yolu ile dengelenebilir. Birincil üretimde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olan bir ülke, sanayi payının yükselmemesine rağmen, daha yüksek bir gelir seviyesine gelebilir. Yine de, talepteki değişim ile sanayileşme arasında güçlü bir ilişkinin varlığı verilerle gösterilmektedir. Bu durumda Chenery, bir ülkenin büyümesinin, tarihsel olarak, ticaret ve teknolojinin değiştirdiği bir yapı içinde ortaya çıkabildiğini ileri sürmektedir. Chenery'ye göre, sanayileşme, iktisadî yapıda üç değişimi gerektirir: Birincisi, tüm sektörler içerisinde imalât sanayinin öneminde artış; ikincisi, sanayi üretiminin kompozisyonunda değişim (*yatırım malları, ara mallar ve tüketim malları*) ve sonuncu olarak, her bir mal için üretim teknikleri ve arz kaynaklarında değişim. Chenery'ye göre, gelir artıkça tüketim mallarının payı düşerken, yatırım mallarının payı artmaktadır.

Kuznets, toplam gelirdeki değişim ile tüketim, üretim, ticaret ve gelir dağılımındaki yapısal değişimleri ölçen çalışmasıyla tanınmaktadır. Çalışmasının sonunda, büyümenin erken aşamalarında ulusal gelirin eşit olmayan şekilde dağıldığı ve daha sonra büyümenin sonraki aşamalarında bu eşitsizliğin giderildiği sonucuna varmıştır. İktisadî büyümede; kişi başına gelirin arttığı, öncelikle emeğin ve diğer

Üretim faktörlerinin verimliliğinin yüksek olduğu, yapısal değişimin tarım aleyhine ve fakat sanayi ve ticaret lehine olduğu, firmaların kişisel firmalardan daha organize firmalara dönüştüğü, sosyal yapıda kentleşme ve laikleşme olgularının yaşandığı, ulaşım ve haberleşme teknolojisinin en yoğun şekilde kullanıldığı dikkat çekmektedir. Ancak, Kuznets, modern iktisadî büyümenin yayılmasının sınırlı olduğu sonucuna varmıştır.

c) Lewis (1966)

Lewis'e göre, gelişmemiş bir iktisadî yapı iki sektörden oluşur: Birincisi, geleneksel, aşırı nüfusa sahip **kırsal sektör**dr. Burada, işgücünün marjinal verimliliğini sıfırdır. Dolayısıyla, buradan diğer sektöre aktarılacak işgücü, Lewis'e göre üretim kaybına yol açmaz. İkincisi, yüksek verimliliğe sahip **modern kentsel endüstriyel sektör**dr. Kalkınma sürecinin başlaması, endüstriyel sektörün, tarım sektöründeki gizli işsizleri kendine çekmesi ile başlar. Böylece ekonomi genelinde marjinal verimlilik artacak, üretim artarken tasarruf imkânları genişleyecek ve yeni sermaye birikimine kaynak oluşacaktır. Lewis'e göre emeğin creti sabit kalırsa, endüstriyel sektör daha fazla işgücü istihdam edebilir ve ayrıca ulusal gelir içinde krların payı yükselir; bu da yatırımları harekete geçirir. Böylece ekonominin yapısı değişerek, tarımsal geleneksel sektörden endüstriyel sektöre geçiş olur. Lewis'e göre, endüstriyel kesimdeki büyüme, sadece kr nedeniyle değil, aynı zamanda yabancı sermaye, kredi ve enflasyon gibi unsurların etkisiyle de oluşmaktadır.

1.2. DOĞRUSAL BÜYÜME AŞAMALARI MODELLERİNİ ESAS ALAN TEORİLER

a) Rostow (1960)

Rostow'a göre, gelişmiş ülkeler, *geleneksel*, *geçiş*, *kalkış*, *olgunluk* ve *kitle tüketim* aşamalarını geçmiş ülkelerdir. Geleneksel toplum aşamasındaki ülkelerde tarım sektörü ağırlıklıdır ve modern bilim/teknik uygulamaları bulunmamaktadır. Geçiş aşamasındaki toplumlarda eğitim, altyapı yatırımları artış göstermekte, yeni girişimciler ortaya çıkmaktadır. Kalkış aşamasında, oluşan kâr tekrar yatırıma dönmekte ve teknoloji tüm sektörlerde etkin kullanılmaya başlamaktadır. Olgunluk aşamasında artık toplumlar kaynaklarını modern teknolojinin bulunduğu alanlarda kullanmaktadır. Üretimleri ve ihracatları artarken, yeni üretim artışı ile birlikte yeni ithal mallarına olan ihtiyaçları da artar. Kitle tüketim aşamasında ise, kişi başına gelir o kadar artmıştır ki, toplum üretmekten tüketmeye ağırlık vermektedir. Bu aşamalar arasındaki itici güç, iç ve dış tasarrufların yeterli miktarda yatırıma dönüşerek iktisadî büyümeyi hızlandırmasıdır.

b) Harrod (1939) – Domar (1940) Büyüme Modeli

Harrod-Domar modelinde, tam istihdamın sağlanması veya enflasyonsuz bir ekonominin ortaya çıkması mümkündür; ancak, bu geçici bir durumdur. Dolayısıyla, devlet müdahalesi gerekmektedir. Planlama bu modelde önemlidir; bir ülkenin ne kadar zenginleşmesi gerektiği, bunun için ne kadar yatırım ve tasarruf yapılması gerektiği hesaplanmalıdır. Bu modelde, bir ekonominin büyümesi, yatırımların miktarına, bu da tasarrufların düzeyine bağlıdır. Ekonomiler, gelirlerinden ne kadar çok tasarruf edip yatırıma dönüştürebilirse o denli büyüebilir. Bu da yatırımlarından elde edecekleri ek hasılaya bağlıdır. Söz

konusu hasıla ise, *sermaye-hasıla oranınca* belirlenmektedir. Dolayısıyla, yeni yatırım oranı ile verimliliğinin çarpılması sonucu ulaşılan değer, ulusal gelirin ne kadar artacağını ortaya koymaktadır.

c) Solow (1956) Dışsal Kalkınma Modeli

Solow, bir takım hususlar ilave etmek suretiyle, Harrod-Domar modelini geliştirmiştir. Yapılan ilave ve yenilikler şöyledir:

- İşgücü, üretim faktörü olarak dikkate alınmıştır,
- İşgücü ve sermayeye ilişkin *azalan getirileri kavramı* geliştirilmiştir,
- Sermaye ve işgücünden ayrı zaman içinde değişen *teknoloji* modele dahil edilmiştir.

Sermaye-hasıla ve sermaye-işgücü oranları, Harrod-Domar modelindeki gibi sabit değildir. Solow için beşerî sermayenin büyümede herhangi bir rolü yoktur. Ekonomideki toplam üretim (Y_t), toplam fizikî sermaye stoku (K_t), toplam işgücü miktarı (L_t) ve zamanın (t) bir fonksiyonu olarak tanımlanmaktadır.

$$Y_t=f(K_t,L_t,t)$$

Burada, üretim fonksiyonunun zamana bağlı olarak gösterilmesi, zaman içinde gerçekleşen teknolojik ilerlemeye işaret edilmesinden dolayıdır. Solow modeli, fizikî sermayenin azalan verimler kanununa tabi olduğunu ima etmektedir. Öte yandan, büyüme, dışsal faktörler tarafından belirlenen toplam faktör verimliliği ile gerçekleşmektedir.

1.3. ULUSLARARASI BAĞIMLILIK TEORİLERİ

a) T. Dos Santos (1970), P. Baran, C. Furtado, O. Sunkel, F. Cardoso Gibi Ekonomistlerin Bağımlılık Teorileri

Klasik Marksizm'den farklı olsa da, bu teorilerin genel varsayımları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Gelişmekte olan ülkeler, genelde hammadde üreticisi ve nihai endüstriyel mal tüketicisi sıfatıyla küresel ekonomideki gelişmelerden etkilenmekte; küresel ölçekli firmalar, bu ülkelerin gelişme süreçlerini doğrudan etkilemektedir.
- Gelişmekte olan ülkeler, ekonomilerinin bağımlı olduğu diğer ülkelerdeki gelişmelerden etkilenmekte ve az gelişmişlik, sanayileşmiş kapitalist ülkelerin dünya çapında genişlemesine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.
- Dolayısıyla, az gelişmişlik dışsal bir olgudur. Uluslararası sistemin yapısı, Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin kalkınması ile ilgili fırsatları sınırlandırmaktadır.

1.4. NEO-KLASİK SERBEST PİYASA TEORİLERİ

Çoğu az gelişmiş ülke mevcut kalkınma teorileri doğrultusunda hareket ettiği halde istenilen sonuçları alamayınca yeni bir arayışa girilmiş ve Neo-Klasik Serbest Piyasa Teorileri ileri sürülmeye başlamıştır. 1980'li yıllarda **Peter Bauer**, **Ian Little**, **Deepak Lal**, **Bela Balassa**, **Julian Simon**, **Jagdish Bhagwati**, **Anne Krueger** ve **Harry G. Johnson** gibi ekonomistler neo-liberal kalkınma teorisinin temsilcileri olmuştur. Bu teoriye göre, devlet müdahalesi kalkınmayı engelleyen bir olgudur ve devletin ekonomideki rolünü terk ederek piyasayı kendi iç dinamiklerinin işleyişine bırakması, kalkınmayı da beraberinde getirecektir. Zira, devlet ve bürokrasi, özel sektörün gelişimini engellemektedir. Bu teorinin diğer bir

özelliği de küreselleşmeye olumlu gözle bakmasıdır. Eğer gelişmekte olan ülkeler dünya ekonomisi ile daha fazla entegre olabilirse, devlet müdahalesinin en aza indirildiği, rasyonel davranan iktisadî birimlerce piyasanın işlediği bu ortamda, dışa açık iktisadî yapı ile kalkınma süreci daha kolay gerçekleşecektir.

Son olarak, aşağıdaki bölümde, kalkınmanın daha çok teknolojik gelişim ve eğitim gibi *içsel faktörlerle* açıklandığı yeni kalkınma teorileri ele alınmaktadır.

1.5. İÇSEL ETKENLERE BAĞLI KALKINMA TEORİLERİ VEYA YENİ KALKINMA TEORİLERİ

Ülkelerin bir önceki yıla göre üretim artışını nasıl sağlayabilecekleri, gelişme süreçlerinin nereden başlayıp nereye kadar devam edebileceği, neden bazılarının daha az gelişmiş bazılarının ise gelişmiş olduğu, mevcut gelir düzeylerini nasıl artıracabilecekleri, kaynaklarını nasıl kullanmaları gerektiği, gelişmişlik kriterlerine nasıl ulaşabilecekleri gibi çok geniş kapsamlı sorulara cevap arayan kalkınma ve büyüme teorileri, son yıllarda aşağıdaki sorulara da açıklık getirmeye çalışmaktadır.

1. Sürdürülebilir kalkınmanın belirleyici öğeleri nelerdir? Teknolojik ilerleme tek başına sosyal refahı artırabilir mi veya sermaye birikimi aynı zamanda sürekli kişi başına gelir artışına neden olabilir mi? Sürdürülebilir kalkınma için üretim faktörleri nelerdir? Fizikî sermaye mi, çevresel sermaye mi? Beşerî sermaye mi, yoksa teknolojik bilgi mi?
2. Piyasa ekonomisinde uzun dönemli büyümeyi garanti eden mekanizmalar nelerdir?
3. İktisadî büyümenin sağlanabileceği piyasa yapısı veya yapıları hangileridir?

Bu sorulara cevap bulmaya çalışan ve genellikle **içsel büyüme teorileri** olarak adlandırılan teorilere ilişkin genel bilgiler aşağıda verilmiştir.

Solow'un 1956'daki *standart dışsal büyüme teorisine* kıyasla, 1980'lerde geliştirilmeye başlayan yeni büyüme teorileri, teknik gelişmenin dışsal doğası hipotezinin terk edilmesiyle, büyümenin gerçekte içsel bir süreç olduğunu ileri sürmektedir. Bu teoriler, fizikî sermaye dışında (beşerî sermaye gibi) diğer bileşenlerin varlığı ve içsel birikim gösterebilmeleri halinde, üretim faktörlerinin getirilerinin artık azalamayacağı ana fikri etrafında toplanmaktadır. Büyümenin bu içsel karakteri, aynı zamanda, fizikî sermayenin marjinal verimliliğindeki düşüşü karşılayacak şekilde, olumlu dışsal etkilerin varlığını kabul ettiğimiz takdirde de görülebilecektir. Bu dışsal etkiler, araştırma ve geliştirme çalışmaları, bilginin yaygınlaştırılması veya kamu altyapı inşaatı gibi faaliyetler sonucu ortaya çıkmaktadır. Kısaca, büyüme sabit bir oranda kendi kendine oluşan bir süreçtir; zira, birikim faktörlerinin getirileri sabittir.

İçsel büyüme teorilerinin ortak amacı, uzun dönemli büyüme sürecini anlamak ve bunu iktisadî sistemin bir ürünü olarak tanımlamaktır. Ülkeler arasındaki kalkınma farklılıkları, teorik olarak, ülkelerin kendi koşullarına bağımlı olması ile açıklanmaktadır. Bu teorilerde büyümenin kaynağı olarak, fizikî sermayeye, beşerî sermayeye ve kamusal sermayeye yatırım, öğrenerek yapma, işgücünün dağılımı, araştırma ve teknolojik buluşlar gibi faktörler gösterilmektedir. Her ne kadar bu faktörler **Adam Smith**'den (1776) bu yana tanımlanıyorsa da, içsel teorilerde formüllerle gösterilerek, etkileri daha açık anlatılmaya çalışılmıştır. Aşağıda içsel kalkınma modellerine ilişkin genel bilgiler verilmeye çalışılmaktadır.

1.5.1. AK Modeli: Rebelo (1991)

AK modeli, içsel büyüme modellerinin en basit olanıdır. Formülünde tüm sabit faktörler elimine edilir (toprak, hammadde, işgücü gibi her dönemde aynı

miktarda olan faktörler). Zira, bunlar yeniden üretilemezler ve biriktirilemezler. Aslında, bunların sermaye mallarının üretiminde dikkate alınmaması, dışsal etkenler olmaksızın içsel büyümenin mümkün olabileceğini göstermektedir. Bu durumda, içsel büyüme sadece biriktirilebilen faktörlere dayandırılmaktadır. Bu itibarla, üretim fonksiyonu şu şekilde formüle edilmiştir.

$$Y = AK$$

Burada ;

Y: Üretim;

A: Teknoloji seviyesini gösteren, *dışsal ölçek parametresi*, sabit pozitif bir sayı;

K: Beşerî sermaye, bilgi stoku, malî sermaye ve benzerlerini içeren *sermaye*dir.

Bu formülde; beşerî sermaye birikime tabidir ve doğası gereği yeniden üretilmeyen işgücünün yerine geçmektedir. Dolayısıyla, sermayenin azalmayan getirisi, kendi kendine büyümeyi beraberinde getirmektedir. Bu basit model, içsel büyümenin kökeninin anlaşılmasına yardım etmektedir.

1.5.2. Lucas Modeli (1988)

Lucas, analizinde, bilgi edinmenin, bireysel kararların, bireylerin verimliliğinin toplam olarak iktisadî büyümeye etkisini incelemiştir. Lucas, büyümenin itici gücü olarak, beşerî sermayeyi, teknik gelişmenin bir alternatifi ve onun tamamlayıcısı olarak ele almıştır. “Genel beceri seviyesini”, bireyin fizikî, entelektüel ve teknik yeteneklerinin bir seti olarak tanımlar. Üretim sektörü ve eğitim sektörü, modelde ortaklaşa yer alırlar. Üretim sektörü, fizikî sermaye ve beşerî sermayeden mal üretir ki, burada beşerî sermaye, Lucas’a göre azalmayan bir şekilde ve en azından sabit bir marjinal verimlilikle birikebilir. Eğitim sektöründe kullanılmayan beşerî sermaye yoluyla üretim sektöründe beşerî sermaye kendi içinde oluşur ve birikir. Birey, kendisini, zamanını kullanarak ve de önceden sahip olduğu

becerilerle eğitir. Bu durumda birey, boş zamanı dışındaki zamanını ya üretime ya da eğitime ayırır. Bu kullanım, verimliliğini ve beşerî sermaye seviyesini etkiler. Böylece, eğer “h” aynı beceri seviyesinde kabul edilen “N” sayıdaki işçi, boş zaman dışındaki zamanlarının “u” kısmını mevcut üretime ayırırsa, geri kalan “1-u” beşerî sermayenin biriktirilmesine ayrılmaktadır. Dolayısıyla, etkin olan işgücü, yani mevcut üretime ayrılan beşerî beceriler, aşağıdaki gibi formüle edilebilir.

$$L^e = uhN$$

Bu durumda, üretim de toplam fizikî sermaye “K” ile etkin işgücü L^e 'nin bir fonksiyonudur. Lucas, beşerî sermayenin iki etkisini tanımlamıştır: Birincisi *içsel*dir ve beceri sahibi olan bireyin verimliliğini etkilemektedir. İkincisi ise *dışsal* olarak ele alınır. Zira, bireyin beşerî sermaye birikimi diğerlerinin verimliliğinin artmasına katkıda bulunur. Bu dışsal etki, iktisadî ajanların zaman tahsis kararlarında dikkate alınmaz. Malların üretiminde bu dışsal etki ortalama beceri seviyesini “ h_a ” temsil eder; katkıda bulunan tüm beşerî sermayeyi değil. Ancak, zamanla bireyler eğitilmiş kalifiye kişilerle birlikte oldukça, beceri seviyeleri ve verimlilikleri artar ve sonuçta *dengede* tüm bireyler benzer hale gelir; beceri seviyesi “ h_a ” yerine sadece “h” haline dönüşür. Dolayısıyla, üretim bölümünde, iyi teknoloji üretimi aşağıdaki şekilde formüle edilir.

$$Y(t) = N(t)c(t) + K(t) = AK(t)^\beta [u(t)h(t)N(t)]^{1-\beta} h_a(t)^\gamma$$

Burada $c(t)$ kişi başına tüketimdir. Teknoloji A seviyesinde sabit varsayılmıştır. β ve γ beşerî sermayenin kısmî üretim esneklik katsayılarıdır. Bu teoriye göre, fizikî ve beşerî sermaye birikiminin sınırlamalarını dikkate alarak, optimum büyüme, “*tüketim mi yoksa üretim ajanlarının kullanımını maksimize eden çalışmaya veya öğrenmeye ayrılan zaman mı*” tercihine bağlı olarak oluşur. Teoride, kapalı ekonomi ve nüfus artışının sabit bir oranda arttığı varsayımı bulunmaktadır. Teoriye göre itici güç, beşerî sermayenin birikimi ve bilgi birikimi

için ayrılan zamanın oranıdır. Burada büyümenin oranı değil, seviyesi eğitim için harcanan çabaya bağlı olacaktır.

1.5.3. Azariadis ve Drazen (1990) Modeli

Bu modelde, bireyler birbirine benzer ve yaşamları iki evreye ayrılır: Birinci evre eğitim ve çalışmaya, ikinci evre ise sadece çalışmaya ayrılır. Yaşamlarının sonunda kendi beşerî sermayelerinin bir bölümünü geride kalanlarına miras bırakırlar. “t” döneminde doğan bir birey, bir kısım beşerî sermayeyi “ h_t ” miras almış ve “ u_t ” zamanının bir kısmını işgücünün kalitesini geliştirmek için ayırmış, böylece “t+1” zamanında sağlayacağı etkin işgücü birimi iki bileşene bağlı olmuştur:

$$h_{t+1} = h_t \varphi(u_t, h_t)$$

Burada φ eğitim üretim teknolojisini temsil etmekte ve konkav bir büyüme ve azalan getiri sergilemektedir. Miras alınmış beşerî sermaye, öğretmenin etkinliği üzerinde olumlu bir dışsal etkiye sahiptir. Öğrenmenin sadece finansal çıkarlar için olduğu varsayılırsa, birey kendi eğitim seviyesinin seçimini ve dolayısıyla beşerî sermayesi için yapacağı yatırımı, sadece alacağı ücret değerini maksimize etmek amacıyla yapacaktır. Bu hesabında başkalarına bırakacağı beşerî sermayeyi işin içine katmayacaktır. Bu modelde, üretim iki üretim faktörünü içerir: *sermaye* ve *işgücü*. Bu bağlamda işgücü, eğitim ve kuşaklar arasındaki veraset ile biriken üretim faktörüdür. Formül olarak $L_t = (1-u_t) h_t + h_t$ olarak gösterilir. L_t , genç insanlar ve bir önceki dönem boyunca aldıkları eğitime dayanan yaşlı insanlarla birlikte, bir önceki jenerasyondan miras alınan ortalama beşerî sermayeden oluşan *işgücü arzı*dır. İşgücü arzı sürekli artmaktadır. Bu, nüfus artışı gibi dışsal nedenlerin değil, fakat beşerî sermayeye yapılan yatırımlarla ilgili içsel nedenlerin sonucudur. Eğer eğitim için hiç bir çaba harcanmaz ise, beşerî sermaye bir jenerasyondan diğerine sabit kalacak ve bu durumda iktisadî

büyüme *sıfır* olacaktır. Azariadis ve Drazen'e göre, diğer etkenler sabit kalmak şartıyla, kişi başına gelire beşerî yatırım oranının yüksekliği, hızlı sürdürülebilir büyümenin gerekli koşuludur.

Rostow tarafından *take-off* olarak adlandırılan *kalkış aşamasına* geçebilmek, beşerî sermayenin ekonomi içindeki varlığına ve onu artırabilmek için gösterilen eğitim çabasına bağlıdır.

1.5.4. Romer Modeli (1990)

Romer, teknolojiyi kendi kendine yaratılan büyümenin esas gücü olarak ele alır. Bu modelde teknoloji, hedeflenen bilgidir, bir takım talimatlar setidir, ki bu bilgilerle sermaye malları üretimi mümkün olabilir ve Lucas'ın görüşünün aksine bireyin bir parçası değildir. Büyümesi bireyin hayatı ile bağlantılı değildir ve dolayısıyla limitsizdir. Daha iyi eğitilmiş bireyler daha fazla sayıda buluş yapabilirler. Bu, teknik gelişmenin içsel bir kaynağıdır. Bu durumda beşerî sermaye stoku ne kadar fazla ise, büyüme o kadar güçlü olacaktır.

Romer için üç sektörlü bir ekonomi vardır. Birinci sektör, teknolojinin üretildiği araştırma sektörü; ikincisi, ara malların üretildiği üretim sektörü ve üçüncüsü, nihai malların üretildiği sektördür. Üretimde dört girdi kullanılır: Fizikî sermaye "**K**" tüketim malları üniteleri ile ölçülür; İşgücü "**L**" insan sayısı ile ölçülür; beşerî sermaye "**H**" öğrenim veya eğitim için harcanan yıllar ile tanımlanır ve teknoloji seviyesi endeksi "**A**", kişiye bağlı olmadığından, limitsiz olarak büyüyebilir. Her yeni bilgi ünitesinin, yeni bir malın dizaynı ile ilgili olduğu varsayılır. Dolayısıyla, A mevcut ürün sayısı ile tanımlanabilir. Bu durumda, bilgi, eğitimin değil fakat araştırmanın ürünüdür. Modelin kalbinde, beşerî sermayenin, bir tarafta buluşlar ve üretim faaliyetlerine diğer tarafta ise tüketim ve yatırıma tahsis edilmesi yatar. Buluşlar, ürünün büyüme oranını belirlerken, fizikî sermaye büyüme seviyesini etkiler. Böylece, toplam beşerî sermaye miktarı ve onun kişi başına düşen

seviyesi büyüme oranını belirler. Büyüme, araştırma sektörüne tahsis edilen beşerî sermaye tutarında artar. Bilginin birikimi büyümenin motorudur ve beşerî sermayesinin daha geniş bir kısmını araştırmaya tahsis eden bir ekonomi, diğerlerinden daha hızlı büyür.

BÖLÜM 2

Hazırlayan: A. Hakan ATİK

2. MODERN ANLAMDA KALKINMA BANKACILIĞI VE KALKINMA BANKACILIĞININ ÜSTLENECEĞİ ROLLER

2.1. KALKINMA İKTİSADİ TEORİSİ – KALKINMA KAVRAMI

1950'lerin ve 1960'ların kalkınma iktisatçıları açısından, *büyüme (growth)* iktisadî, sosyal ve politik başkalaşımın karmaşık bir süreci olarak görülmüş ve konu o şekliyle ele alınmıştır. Yeni iktisadî konseptler, büyümenin bazı boyutlarını yakalamak amacıyla dizayn edilmiştir: Örneğin, **Lewis**'in "**dual ekonomi**"si ve "**fazla işsizlik**"; **Schultz**'un "**beşerî sermaye**"si; **Gerschenkron** ve **Rostow**'un "**kalkınmanın evreleri**" teorisi, "**takeoff**" ve "**yetişme**"; ve **Seer**, **Prebish** ve **Hirschmann**'ın "**yapısalcılık**"ı bunlardan bazılarıdır.

Ne var ki, 1980'lerin sonlarında ve 1990'ların başlarında, kalkınma/gelişme sorunsalıyla ilgilenen iktisatçılar, büyümeyi ulusal politikaları doğru tespit etmenin bir aracı olarak gören, daha basit bir yaklaşım etrafında toplanmıştır. Doğru politikalar, **daha az malî açıklar**, **daha düşük ithalat vergileri**, **uluslararası ticarete ve sermaye akışına daha az kısıtlama getirilmesi**; ve tarihî, siyasî ekonomi ya da yerel kurumlar ne olursa olsun, **kaynakların tahsisinde piyasalara daha fazla rol verilmesi** anlamını taşımaktadır.

2.2. ULUSAL KALKINMA BANKACILIĞININ KÖKLERİ VE KALKINMA BANKACILIĞI FİKRİNİN DOĞUŞU

Bugün **ulusal kalkınma bankaları (UKB)** olarak adlandırılan finansal kuruluşların tarihçesi, **Sanayi Devrimi**'nin başlangıcına kadar uzanmakta, farklı ulusal ve bölgesel deneyimlerin aksine, UKB'nın evrimine ilişkin tek (*unique*) bir iz

veya işaret de bulunmamaktadır. UKB'nın ilk kez görüldüğü coğrafya olan Avrupa, münferit (*single*) bir yaklaşım göstermemiş ve ulusal kalkınma bankaları, sadece, sayıları fazla olmayan belli başlı ekonomilerde ortaya çıkmıştır. On dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren önce Fransa'da daha sonra da Almanya ve İtalya'da, Endüstriyel Bankalar veya Kredi Bankaları, sanayileşmeyi desteklemek amacıyla kurulmuştur. Bu bankalar, büyümekte olan sanayilerine, önemli miktarlarda finansmanı başarılı bir şekilde sağlamışlardır. Ama yine de, döneminin önde giden iktisadî gücü Birleşik Krallık'ta, bölgesel menkul kıymet piyasaları, İngiltere'nin iç eyaletlerinde kurulu sanayinin ihtiyaç duyduğu finansmanın ana kaynağı konumunda idi. İngiliz "Ticarî bankaları" (*Merchant banks*), yerli sanayinin inşasından ziyade, ticaretin ve yabancı ülke hükümetlerinin finanse edilmesiyle daha fazla ilgileniyordu.

Benzer şekilde, Amerika Birleşik Devletleri, sanayinin finansmanı sorunsalına çok spesifik bir yaklaşım sergilemiştir. A.B.D.'nde sanayinin finansmanı, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında, kalkınma bankacılığı vasıtasıyla Devlet (*state*) düzeyinde başlatılmıştır. "Ticarî Bankalar" ya da "Endüstriyel Bankalar", günümüz modern UKB'nın fonksiyonlarını yerine getiriyordu. Bu bankaların birincil fonksiyonu, "Birleşik Devletler'de demiryollarının inşa edilmesi gibi yüksek kâr vaat eden ve fakat istisnaî ölçüde yüksek riskli yeni üretim alanlarındaki projelere uzun-vadeli finansman desteği sağlamak" şeklinde belirlenmişti.

Aynı dönemde, bazı gelişmekte olan ülkelerde, birkaç tane kalkınma bankası da kurulmuştu. Örneğin Meksika, kendi kalkınma bankası olan **el Banco de Avio**'yu on dokuzuncu yüzyılın başlarında zaten kurmuş bulunuyordu. 1821'de faaliyete geçen bu banka, hem Kuzey-Güney demiryolu sisteminin inşasına katkıda bulunmuş, hem de pamuk, demir, ipek, yün ve kağıt imalâtçılarına kredi vermek veya Avrupa'dan satın alınan makine/ekipmanı kredilendirmek gibi daha küçük-ölçekli finansman desteği sağlamıştır.

Kalkınmanın finansmanına yönelik değişen veya çeşitlilik arz eden bu uluslararası ortamda, UKB'nın evriminde yaşanan benzerlikler, uluslararası finansal mimariden ve özellikle de bunun karşılaştığı krizlerden kaynaklanmıştır. 1929'da menkul kıymet piyasalarının çöküşü, hem Birleşik Devletler'de hem de Avrupa'da, kalkınma projelerinin finansmanı için gereken fonların temininde sıkıntıya neden olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde, yatırım projelerinin ihtiyaç duyduğu uzun-vadeli fonlamanın yokluğu, pek çok ülkeyi, finansman açığının yerini doldurmak için kamu fonlarının kullanılması suretiyle UKB'nın veya "**Kalkınma Finans Kurumlarının**" tesisine başlamaları yönünde teşvik etmiştir.

Bu yeni küresel ortamda, gelişmekte olan ülkelerde kalkınma projelerine dönük uzun-vadeli finansman sağlamak için yeni mekanizmalara ihtiyaç duyulduğu da gün ışığına çıkmış oluyordu. Bu, küresel, bölgesel ve ulusal düzeyde, mevcut bankaların *Kalkınma Finans Kurumlarına* dönüşmesi veya yeni bankalar yaratılması suretiyle gerçekleştirildi. Ulusal düzeyde UKB, uluslararası kaynakların yanı sıra, yurtiçinde seferber edilen kaynaklara da bağımlıydı. Dolayısıyla, söz konusu bankalar, yurtdışındaki fon fazlasıyla bağlantı kurabilmek ve bu fon fazlasını yurtiçi finansal piyasalara kanalize edebilmek için, uluslararası bir bağlantıya sahip olmak zorundaydı. Bu nedenden ötürü, UKB, Dünya Bankası gibi küresel finans kurumlarının yanı sıra, iki taraflı donörlerle, **Bölgesel Kalkınma Bankalarıyla** bağlantılar tesis ettiler.

Bu bağlamda, 1945 sonrasında UKB'nın misyonu, başlıca fon tedarikçilerinin tesiriyle çok çeşitli evrelerden geçmek suretiyle gelişme kaydetti.

Diğer taraftan, 1950'lerde popüler olan kalkınma iktisatçılarının büyüme teorilerinde ve kalkınma modellerinde de kalkınma bankacılığının izleri sürülebilmektedir. Millî gelir artışı, bilindiği üzere, tasarruflarla doğrudan ve pozitif bir ilişki içindedir. Bir ülke ekonomisi ne denli tasarruf ve yatırım yapabiliyorsa, o

ülke ekonomisinin gayri safi üretim artışı da o denli büyük olacaktır. Bu bağlamda, sermaye yatırımı düşüncesi de, hızlandırılmış iktisadî büyümeye ulaşılmasında bir araç olarak savunulmuştur. Bu, söz konusu savunucuların, uzun-vadeli finansmanın karşılığının bulunmasının büyümeyi artırdığına inanmalarına neden olmuş; neticesinde, kalkınma bankalarının teşekkülü, kalkınmanın ihtiyaç duyduğu finansman sorununun hafifletilmesinde bir çözüm olarak görülmeye başlamıştır. Böylelikle, kalkınma bankalarının, ekonominin *kalkış (take-off)* aşamasına doğru gelişmeyi harekete geçirmek için, yatırımın finansmanı boyunca bir *çarpan etkisi (multiplier effect)* yaratması planlanmış oluyordu.

Şüphesiz ki, aradan geçen zaman içinde, değişen ve gelişen iktisadî ve sosyal yapı, kalkınma bankalarının bugün oynamakta olduğu ve gelecekte de üstlenebileceği rolün yeniden ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

2.2.1. Kalkınma Bankalarının Önemi

Günümüzde, dünya genelinde yaklaşık olarak 550 adet kalkınma bankası hizmet vermektedir. Bunların bir bölümü uluslararası, diğer bir bölümü bölgesel ve alt-bölgesel kalkınma bankaları iken, 520 tanesi de 185 ülkede ulusal kalkınma bankası statüsünü haiz olarak faaliyet göstermektedir. Gelişmekte olan ülkeler, ortalama olarak üç ya da daha fazla kalkınma bankasına sahipken, sanayileşmiş ülkeler daha az sayıda kuruma sahip olma eğilimi sergilemektedir. En fazla kalkınma bankası, 152 adet ile Batı Yarıküre'de (Latin Amerika ve Karayipler) yer almakta olup bu sayı toplam kalkınma bankalarının %29.5'ine karşılık gelmektedir. İkinci sırada 147 banka ve %28.5 ile Afrika, üçüncü sırada ise 121 banka ve %23.4 ile Asya ve Pasifik yer almaktadır. Büyük çoğunluğu gelişmiş ülkelere ait olan Avrupa'da ise 49 banka faaliyette bulunurken, bu sayı Orta Doğu'da 47 adet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kalkınma bankalarının, uzun bir zaman dilimi içinde büyük projeleri finanse etmeleri nedeniyle, büyük miktarlarda aktif veya kaynak biriktirme eğiliminde olduğu gözlenmektedir. Latin Amerikan Kalkınma Bankaları Birliği **ALIDE (Asociación Latinoamericana de Instituciones Financieras para el Desarrollo)** kendi üyelerinin toplam aktiflerini periyodik olarak hesaplamaktadır ve ortaya çıkan sonuç tekrarlayan bir şekilde göstermektedir ki, bu bankaların aktifleri, genellikle, düşük tahmin edilme eğilimi içindedir. 1994 yılı itibariyle, Latin Amerika'daki devlete ait kalkınma bankaları, kalkınma bankaları toplam aktiflerinin %62.3'ünü elinde bulundururken, bu oran özel ve karma statüdeki bankalar için %37.7 olarak kayıtlara geçmiştir.

Kalkınma bankalarının ulusların gelişmesinde oynadığı kritik rolün daha iyi bir biçimde algılanabilmesi bakımından, söz konusu kurumların yerine getirdiği finansal işlemlere kısaca göz atılması yararlı olacaktır.

2.2.1.1. Uzun-vadeli Finansman Sağlama

Ulusal Kalkınma Bankaları, geleneksel olarak, kendi misyonlarını uzun-vadeli projelere doğru yönlendirmekte ve uygun krediler sunmaktadır. Bu, kalkınma bankalarının asıl ayırt edici özelliğidir. Ticarî bankalardan uzun-vadeli finansman temin edilemediği durumlarda, kalkınma bankalarına duyulan ihtiyaç çok daha fazla haklılaştırılabilmektedir. Dahası, özel işletmeler için sermayenin elde edilebilir olduğu durumlarda bile, ulusal kalkınma bankaları ve ticarî bankalar arasında bir *tamamlayıcılık ilişkisi* doğabilmektedir. Özel finansman kaynaklarının gittikçe daha erişilebilir olduğu, yatırım sınıflaması olan Çin, Malezya veya Tayland gibi ülkelerde, vade (*maturity*) 15 yıldan daha uzun süre gerektiren projeler açısından bile yetersiz kalmaktadır. Kalkınmakta olan ülkeler, kendi yurtiçi sermaye piyasalarını, **a)** finansal piyasa altyapısını sağlamlaştırarak, **b)** benchmark tahvil ihraçları yaratarak ve **c)** 'piyasa yapıcılar' setini genişletmek suretiyle geliştirmektedirler; fakat bu, hâlâ, uzun vadeli

finansman temini bakımından boşluğun doldurulmasını sağlamamaktadır. Gerçekleştirilen ilerlemeye rağmen, ticarî bankaların kredilendirmesi bile riskli olabilmektedir. Zira, bankacılık sektörleri içinde, orta-gelir grubuna dahil olan ülkelerde bile, son derece büyük vade uyumsuzlukları ve yatırımcı yoğunlaşmaları olabilmektedir. Bu nedenle, ulusal kalkınma bankalarının rolü, en az bir 'piyasa-yapıcı'nınki kadar olabilmektedir.

Pek çok gelişmekte olan ülkede, özellikle Güney-Doğu Asya'daki hızlı-büyüyen ülkeler açısından, yurtiçi iktisadî ve sosyal kalkınmanın anahtarı olarak dikkate alındığında, uzun vadeli finansman, çoğunlukla altyapı yatırımları için gerekli olmaktadır. Bu itibarla, **ulusal kalkınma bankaları, uzun-vadeli kredilerini yoğun bir şekilde altyapı yatırımlarına yönlendirmektedir.** Bu olgu, söz konusu finansmanı *resmî kalkınma yardımı* formunda kullanan bazı gelişmiş ülke bankaları açısından da doğrudur. Örneğin, **Japan Bank for International Cooperation-JBIC**'in '**ODA kredi operasyonları**' Doğu Asya ve Pasifik'in gelişmesini desteklemek için -özellikle iktisadî altyapı sunumunda-kullanılmaktadır. 1990 yılından beri, bu kurumun kümülatif taahhütlerinin ulaştığı miktar 120 milyar doların üzerindedir ve bunun %60'ı **elektrik, taşımacılık, haberleşme, sulama, su ve hıfzıssıhha** altyapı projelerinin finansmanında kullanılmıştır.

Özel ve resmî kaynaklar

Yabancı resmî fon kaynakları, uzun-vadeli projeler açısından diğer önemli kaynakları oluşturmaktadır. 1990'lardan beri gözlenen ve donörler ve uluslararası topluluklardan gelen, hükümetleri ve özel bankaları doğrudan kredilendirmeye yönelik bir eğilimle karakterize edilen trendi tersine çevirmek için, bazı ulusal kalkınma bankaları, hâlâ, kendi yönetimlerini, işletimlerini ve toplam kredibilitelerini iyileştirmek ve **IFI**lar, bölgesel kalkınma bankaları ve diğer finansman kurumlarıyla işbirliğini geliştirmek ihtiyacı içindedir. Bu bakış açısından ele alındığında, ilerleme her iki taraftan da gelebilir ve **Islamic Development Bank** örneğindeki gibi, bölgesel kalkınma bankalarınca teşvik edilebilir.

Yabancı fon kaynakları, gittikçe artan bir şekilde, konvansiyonel kredilerden çoğu kez elde edilemeyecek, örneğin kredi ödemelerinin uzun bir zaman boyunca küçük miktarlar halinde ödenmesi gibi, özellikle uzun-vadeli kredilere izin vermek suretiyle ortaya çıkabilecek pek çok faydayı beraberinde getiren, **apex projeleri** altında nakledilmektedir. Bu tür mekanizmaların ulusal kalkınma bankalarına sunduğu bir diğer önemli avantaj, kaynakları yöneten finansal kurumların, aynı zamanda, onayladıkları kredi üzerindeki riski de üstlenmesidir.

2.2.1.2. Kapsamlı (*inclusive*) Finansal Sektörlerin İnşa Edilmesi

Kapsamlı bir finansal sektör ile kastedilen, nüfusun büyük bölümüne, ihtiyaçlarıyla uygun finansal hizmetlere *sürdürülebilir bir erişim* sunulmasıdır. Kalkınmanın nimetlerinden yoksul kesimin de yararlandırılmasının güvence altına alınması için, bu kesime finansal hizmetlere devamlı erişim imkânı verilmesi zorunlu görülmektedir. Ne var ki, dünya nüfusunun büyük bölümü bugün için böyle bir fırsata sahip değildir. Bankalar, hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları müşterilerine güvenmemekte ve eğer maliyetlerini yeterince karşılayamıyorsa, bu kimselere kredi kullanırmamaktadır. Bu tür konular Birleşmiş Milletler'in "**mavi kitap**"ında derinlemesine ele alınmaktadır.

Krediye erişim

Ulusal kalkınma bankaları, kapsamlı bir finans sektörü yaratılmasında önemli rol üstlenebilir. Bu rol, mikro ve küçük işletmeler açısından, özellikle *teknik yardım* ve *krediye erişim desteği* yoluyla, finansmana daha iyi erişmelerini sağlamak şeklinde gerçekleşebilmektedir. Bu, büyük finansal ihtiyaçlarına rağmen, genellikle kredi temin edemeyen tarım çalışanları açısından, finansal hizmetlerin güvenceye alınması için fırsat sunumunu gerektirmektedir. Ayrıca, **mikro finans şirketlerinin** desteklenmesi ve ihtiyaç duyulduğu yerlerde yerel finansmanın teşvik edilmesi de bu kapsamda ele alınmaktadır.

Finansman peşinde koşan girişimciler, çoğu kez, kredi kısıtlamaları ve ticarî bankaların yüksek faiz oranlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Söz konusu girişimcilerin karşılaştığı finansman güçlükleri, genellikle, bunların gelişmesinin önünde duran temel engeldir (Özellikle Latin Amerika'da). Ulusal kalkınma bankalarının, yurtiçi kredi ve finansman piyasalarının her ikisine birden ulaşılmasında KOBİ'lere destek olmak için çareler arama ihtiyacı duymasının nedeni de zaten budur. Aynı zamanda, ulusal kalkınma bankaları, endüstriyel kalkınma için girişimsel yetenekleri teşvik amacıyla, bir takım araçlar peşinde de koşabilir. Bu, Hindistan'daki **Andhra Pradesh Industrial Development Corporation** gibi bazı kalkınma bankaları açısından birincil amaç olarak değerlendirilmektedir.

Kırsal kalkınma açısından, daha ziyade düşük gelir grubunda yer alan ülkelerde faaliyet gösteren bazı ulusal kalkınma bankaları hayatî bir rol oynamaktadır. Kırsal finansal kalkınma, gelişmekte olan ülkelerde kapsamlı finans sektörü inşa edilmesinde işlev görece stratejilerin son derece kritik bir bölümünü meydana getirmektedir ve **mikrokredi** ve **para transferi (remittance)** gibi diğer önemli yönlerle de bağlantılıdır. **BANRURAL-Banco De Desarrollo Rural S.A.** Guatemala'nın en büyük üçüncü bankasıdır. Hızla büyüyen bu banka, ülkenin en büyük mikro-finans faaliyetleri vasıtasıyla kırsal alanlarda iktisadî kalkınma ve finans hizmetleri yürütmektedir. Bu kurum, resmî finansal sistemle arasındaki boşluğa köprü olmak suretiyle, yeni gelişmekte olan para transferi piyasasını (**remittance market**) tamamlamaktadır.

Yerel finansman

Ulusal kalkınma bankaları, orta ve uzun vadeli finansman ihtiyacı içindeki yatırımlara yönelik olarak, yerel veya ülke çapında finansman desteği sağlayabilir. Yerel kredi mekanizmaları geliştiren ülkeler, yerel yatırımları finanse edecek kredi kaynakları yetersiz kaldığında, esas itibarıyla, uzmanlaşmış finansman kurumlarını devreye sokmaktadır. Kaynakları yerel finansmana yönlendirmek amacıyla dikkate alınan faktörler arasında, yerel piyasaların

kendine has özelliklerinin anlaşılması, devlet müdahalesini gerektiren avantajlı finansal ürünlere olan ihtiyaç, yerel liderlerin piyasa faiz oranlarından borçlanmayla ilgili tereddütleri ya da ticarî bankaların bu piyasaya olan ilgisizliği belirtilebilir.

Geride kalan yirmi yıl, Latin Amerika başta olmak üzere, pek çok gelişmekte olan ülkede, doğrudan kredilendirme faaliyetlerinin, nispeten büyük bir değişim göstererek, **apex kredi mekanizmalarına** kaydığına tanıklık etmiştir. Bu değişim, daha küçük bankalar aracılığıyla finansmana erişebilirliğin alt-ülke bazında önemli ölçüde artması sonucunu doğurmuştur. Söz konusu bankalar, sosyal veya iktisadî projeler için toptancı-bazda fon sağlamış, bunlar da küçük nihaî borçlanıcılara kredi olarak kullanılmıştır. Bu yaklaşım, son zamanlarda pek çok fon sağlayan ülke tarafından tercih edilmiştir. Örneğin, **Avrupa Yatırım Bankası-EIB**, Uganda hükümetiyle bir proje geliştirmiş (*Uganda Apex Özel Sektör Projesi*) ve uygun koşullarla 40 milyon euro tutarında bir kredi anlaşmasını finanse etmiştir. Fonlar, ekonominin anahtar sektörlerindeki KOBİ yatırımlarını kolaylaştırmaya yönelik olarak kullanılmaktadır.

Mikro Finans Kurumları (MFK)

Gelişme sürecini henüz tamamlayamamış ülkelerin büyük bölümünde, fakir hane halkları ve çok küçük firmalar, iktisadî faaliyetlerinin değeri bakımından değilse de, sayı bakımından en önemli iktisadî birimleri oluşturmaktadır. Hane halklarının önemli bir bölümü fakirleşme eğilimindedir ve işletmelerin çoğunluğu, doğaları gereği, çok küçük ve gayri resmî statüdedir: Bu işletmeler vergi ödemez, kayıtlı çalışanları yoktur ve istatistiklerde pek yer almazlar. Nüfusun bu dilimi, hem tasarrufçu ve mevduat sahibi hem de kredi kullanıcısı olarak finansman ihtiyacı içindedir.

Son zamanlarda, fakir hane halklarının ve küçük işletmelerin ihtiyaçlarını çok daha düşük faiz oranlarından karşılamak amacıyla, resmî **Mikro Finans Kurumları** ortaya çıkmaya başlamıştır. Mikro Finans Kurumları, eşitsizliğin

azaltılmasına katkıda bulunmak amacıyla hizmet vermektedir. **Mikrokredi**, aynı zamanda, çok sayıda gelişmekte olan ve gelişmiş ülkede gözlemlendiği üzere, **sağlık ve eğitime erişim** ile de pozitif bir ilişki içindedir. Bu bakımdan, iktisadî ve sosyal kalkınma üzerinde odaklanan ve eşitsizliklerin azaltılması gerektiğinin farkında olan ulusal kalkınma bankaları, ilgisini, geleneksel politikalardan MFK'na doğru kaydırmaktadır.

Ne var ki, mikro finans kurumları özel ihtiyaçlarla karşı karşıyadır ve çoğunlukla bunun temel nedeni, söz konusu kurumların finansal sürdürülebilirliklerini zorlaştıran, kendine has kısıtlamalarla yüz yüze gelmesidir. Bunun sonucunda, dünya genelinde MFK'nın büyük çoğunluğu sürekli sübvansiyon ihtiyacı duymaktadır. Bazı ulusal kalkınma bankaları, kredi portföylerine MFK'nı da dahil etmeyi ve bunların bir kısım maliyetlerini sübvansiyonla karşılamayı kararlaştırmıştır. Pek çok Afrikalı ve Latin Amerikan ulusal kalkınma bankası içinde, yurtiçi MFK'nı çoğu kez doğrudan fonlamak artan bir uygulama halini almakta ve bununla ilgili olarak pek çok uygulamaya rastlanmaktadır: Mali'nin yurtiçi mikro kredi kurumlarının yaklaşık %80'ini finanse etmekte olan **Malian Banque Nationale de Développement Agricole**; Meksika'da mikrokredi tarım desteğinde son derece etkin hizmet veren **Financiera Rural**; Şili'de, 150,000'den fazla müşterisiyle Latin Amerika'nın en büyük mikro finans kurumları arasında yer alan ve bir kalkınma bankası olan **BancoEstado**; Mısır'daki tek ticarî banka olan **National Bank for Development-NBD**.

2.2.1.3. KOBİ Gelişiminin Teşvik Edilmesi ve Desteklenmesi

KOBİ'ler, üretim değeri, sermaye stoku, çalışan sayısı gibi unsurlar bakımından daha büyük olma eğilimi sergilemekle birlikte, mikro işletmelerle KOBİ'ler arasındaki temel farklılık sadece büyüklükten kaynaklanmamaktadır. Mikro işletmeler, resmî finansal piyasaların bir ölçüde dışında tutulurken, KOBİ'ler resmî bankalarla normal bir ilişki içindedir ve finansal hizmetlerden geniş ölçüde

yararlanabilmektedir. Sorun, bu tür işletmelerin sermaye yatırımları için uzun-vadeli finansman temin etmek istediğinde ortaya çıkmaktadır. Finansal bakımdan yeterince gelişmemiş ülkelerde KOBİ'lere uzun-vadeli finansal kaynak temini, tipik olarak, kalkınma bankalarının yetki alanına girmektedir. Bu bankalar devlete ait olabileceği gibi, özel de olabilir. Japonya'da olduğu gibi, bazı ülkeler özel kalkınma bankalarının kurulmasını teşvik etmektedir.

Yurtiçi kurumlar açısından konu ele alındığında, KOBİ'lerin teşvik edilmesi ve finansal olarak desteklenmesi için iki kurumsal yol veya yöntem gözükmektedir. Bunlardan *birincisi*, **mevcut ulusal kalkınma bankalarının kapasitesini güçlendirmek** ve *ikincisi* de **özellikle KOBİ'ler üzerine odaklanacak yeni kalkınma bankaları kurmak**. Bu duruma örnek, Merkezî Hükümet'in uzman bir finansal kurumu olarak 1990 yılında Hindistan'da kurulmuş olan, **Small Industries Development Bank of India-SIDBI**'dir. Hükümetler tarafından yapılan tercih her ne olursa olsun, KOBİ'lerle ilgili hedef veya amaç aynıdır: KOBİ'lerin **teşviki**, **finansmanı** ve **gelişmesi**. Bu amaç; **a)** düşük-faizli fonların doğrudan KOBİ'lere arzıyla; veya **b)** KOBİ'leri yeniden finansman sistemi altında finanse edecek finansal kurumlar aracılığıyla; ve son olarak **c)** orta ve uzun-vadeli kredilendirmenin teşvikiyle gerçekleştirilebilmektedir.

Böylelikle, KOBİ desteğinin esas yolu, **işletme sermayesinden**, **finansal kiralamaya** veya **döviz kredilerine** ve **özkaynak yardımına** kadar uzanan **finansman mekanizmaları** olmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak Latin Amerika'da, özellikle Şili'de (**ALIDE**), ikinci-dalga bankaları ile **Corporación de Fomento de la Producción (CORFO)** ve onun teknik işbirliği şubesi olan **Servicio de Cooperación Técnica (SERCOTEC)** aracılığıyla çok ilginç örnekler sergilenmektedir. Benzer durum, **Banco del Desarrollo** veya **Bancoestado** için de geçerlidir.

KOBİ desteğinin finansman cephesiyle ilgili örnekler, **küçük projelere yönelik olarak özsermaye (equity) fonları yaratılması**, **risk sermayesi fonlarının**

oluşturulması ya da KOBİ'ler için, genellikle zorunlu teminatı (*collateral*) bulunmayan **garanti fonları tesis edilmesi** gibi hususları içermektedir. Risk sermayesi mekanizmaları altında, kalkınma bankaları, donör ülkeler arasında (Kanada'da **Development Bank of Canada**, Japonya'da **JBIC** veya Fransa'da **Agence Française de Développement-AFD/Proparco**) yerine getirildiği gibi, genellikle şubeler veya yan kuruluşlar oluşturmaktadır. Sermaye (*equity*) anlaşmaları altında, KOBİ'lere kredi verilmesi yerine, ulusal kalkınma bankaları, işletmenin sermayesini veya hisselerini almakta ve bir bakıma ona iştirak etmektedir. İştirak (*equity participation*), proje maliyetlerinin genellikle %50'sini kapsamakta, yatırım boyunca alt ve üst sınırları değişiklik göstermektedir. Bu proses altında edinilen hisseler, hisselerin elden çıkarılma zamanında ulusal kalkınma bankalarının rüçhan (*pre-emption*) hakları görüşülerek, uzun dönemler boyunca elde tutulabilmektedir.

Yenilikçi işbirliği süreçleriyle ilgili olarak, gelişmiş ülkelerde yaşanan deneyimlerden bazıları şöyledir:

Fransa'da, yerel KOBİ'ler birbirine garanti vermektedir. Örneğin, 42 Müşterek Fon'dan oluşan **SOCAMA**, 1917'de kurulmuştur ve 300,000 ticarî ve sınaî şirket tarafından desteklenmektedir. Bir gönüllülük esasına göre KOBİ'ler tarafından fonlanmakta ve üyelerin kredi ihtiyaçlarını karşılamaktadır. **Müşterek Garanti Toplulukları**'nın amacı, kâr elde etmekten çok, hissedarların meslekî ve kişisel faaliyetlerini korumaktır. Bunlar, bölgesel bankalarla işbirliği içinde, kredi talep eden KOBİ'lerle yerel düzeyde temas kurmakta; bununla birlikte, banka, aracı olarak özel bir rol oynamamaktadır. Bir Müşterek Garanti Topluluğu, garanti taleplerini gözden geçirirken bankalarla görüşmekte, fakat karar sürecinde baş rol oynamaktadır. Kullanılan değerlendirme kriteri, **girişimcinin birey olarak değerlendirilmesi, iş teklifi (business proposal), sektör ve finansal göstergelerden** meydana gelmektedir.

İtalya'da **Consortia Fidi** olarak adlandırılan 500'den fazla müşterek garanti projesi bulunmakta ve iş birlikleri (**el sanatları, toptancılık ve perakendecilik, turizm, hizmetler, imalât sanayii**) ve ticaret odalarıyla ilgilenmektedir. Müşterek fon, iş planlarının hazırlanması ve bankalara sunulmasına destek ve bununla kombine biçimde KOBİ garantileri vermektedir.

Kamu kurumlarının bu tür müşterek fonlara karşı-garanti vermesi mümkündür. **Fransa, Almanya, İtalya ve İspanya**'da bulunan başarılı müşterek fon örnekleri, **Avrupa Komisyonu**'nun bu tür projeleri teşvik etmesine ve destek vermesine yol açmıştır.

KOBİ'lere destek olunmasının ikinci yolu, hem teknolojik hem de yönetsel ihtiyaçların karşılanmasına dönük olarak **teknik yardım sağlanması**dır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, kredilendirme-dışı hizmetlerin ilavesi ya da mevcut eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin genişletilmesi, son yirmi yıl içinde pek çok bankanın karakteristik özelliği olmuştur. Örneğin, kalkınmaya ilişkin rolünü yerine getirirken **IDBI**, KOBİ'ler için yeni girişimler ve danışmanlık hizmetlerine dönük kalkınma programlarıyla ilişkili farklı aktivitelerde bulunmaktadır. Bu kurum, tüm Hindistan'ı içine alacak şekilde, bir **Teknik Danışmanlık Organizasyonları** ağı kurmuş ve ülkede girişimciliği teşvik etmek amacıyla, **Hindistan Girişimcilik Kalkınma Enstitüsü**'nün kuruluşunda başlıca rolü oynamıştır. **Beşerî sermayenin büyümesi, bilgi ve bilgi teknolojileri** üzerinde yoğunlaşan benzer örnekler, özellikle Asya ülkelerinde bir hayli fazladır. Malezya'nın kalkınma bankası, son yıllarda, **profesyonel gelişim, bilgi teknolojileri eğitimi ve mühendislik merkezleri** üzerinde büyük bir ilgiyle durmaktadır. **ADFIMI, ADFIAP** vb. organizasyonlar, üyeleri arasındaki işbirliği sayesinde danışmanlık hizmetleri sunmaktadır.

Özellikle tarım sektöründe teknik yardım ihtiyacı bir hayli fazla olabilmektedir. Pek çok Alt-Sahra Afrika ülkesi ilgisini bu sektör üzerinde yoğunlaştırmıştır. Örneğin, Mali'nin **Tarımsal Kalkınma Bankası (Banque Nationale de Développement**

Agricole-BNDA) son yıllarda teknik yardım konusuna artan bir şekilde destek vermektedir. Asya'da, 1990'lardan beri benzer süreç işlemekte ve Vietnam'da **National Bank of Vietnam, Canadian International Development Agency** gibi donörlerle işbirliği yaparak, tarım sektörüne büyük destek olmaktadır.

2.2.2. Ulusal Kalkınma Bankalarının Geçirdiği Başkalaşım

1960'larda hüküm sürmüş olan “*sanayileşme ve ithal ikameci politikalar üzerinde odaklanma*” yaklaşımı, sosyal kalkınmanın yeni amaçları, ihracatın teşviki, KOBİ'lere destek veya yenilikçi (*innovative*) kredi ve borçlanma politikalarının söz konusu yeni fonksiyonel faaliyetlerin gelişimine yol açtığı bir dönemde, bütünüyle terk edilmiş ya da ıslah edilmiştir. Örneğin, **Güney Afrika Kalkınma Bankası (Development Bank of Southern Africa-DBSA)** sadece kalkınma finansmanı üzerinde odaklanmaktan vazgeçmiş ve 1990'ların sonuyla birlikte **finansör, danışman** ve **ortak** sıfatıyla üstlendiği yeni fonksiyonları sayesinde, en önemli ulusal kalkınma kurumu haline gelmiştir. Benzer şekilde, Brezilya'da **BNDES**, ilk önce altyapının finansmanını sağlayacak bir banka olarak kurulmuş, sonra sanayiye dönük bir banka olmuş, daha sonra ise sermaye mallarına ve ara malı üreten sanayiye destek sağlayan bir kuruma dönüşmüş; bu, en sonunda, değişikliğe uğramış bir bankanın inşasına yol açmıştır.

Aslında, 1980'lerden itibaren, sadece finansal krizler, siyasî yönetim veya kurumsal yönetim sorunlarının neden olduğu değişikliğin değil, bazı durumlarda, UKB'nın, ihtiyaç duyulan diğer sektörlerde branşlaşmayı gerektiren asıl faaliyetlerinde ulaştığı sonuçların da neden olduğu değişikliğin ardından, bu kurumların önemli bir bölümü esaslı bir gelişim veya başkalaşım göstermiştir. Bazı ulusal kalkınma bankaları özelleştirilmiş ve hattâ kapatılmış, özellikle Latin Amerika ve Asya'da olan diğer bazıları ise değişiklik gerçekleştirmeyi başarmış; yeni finansal koşullara uyum sağlamıştır. Bu değişimin temelinde, **işletme sermayesi, danışmanlık hizmetleri, finansal kiralama, sigorta, müteşebbis**

geliştirme ve teknik yardım sağlamanın da içinde yer aldığı diğer finansal hizmetlerin mevcut hizmet yelpazesine dahil edilmesi yatmaktadır. Yaşanan değişimin sonucunda, söz konusu bankaların, çoğu kez, büyük, çeşitlenmiş, ülke geneline yayılmış bankalara dönüştüğü açık şekilde gözlenmiştir. Kredilendirme operasyonlarının modernizasyonu veya başkalaşımından daha çok, bu, ya ihracat-ithalat finansmanına ya da yatırım bankacılığına yönelik bir branşlaşma yoluyla bazı durumlarda söz konusu bankaların yapısında ve misyonunda bir değişim yaşanmasına yol açmıştır.

2.3. 'KALKINMA BANKASI'NIN TANIMLANMASINDA FARKLI YAKLAŞIMLAR

Gerek ulusal kalkınma bankalarının rolünün anlaşılmasında, gerekse bunlar için belli başlı bir tanımlama getirilebilmesinde, ampirik bir yaklaşım sergilenmesinin son derece faydalı olduğu ifade edilmektedir. Özellikle statüleri, ister pür iktisadî olsun ister sosyal, bir kısım misyonlarına ilişkin kesin atıfda bulunulmasına yardımcı olmaktadır. Esas itibarıyla, ulusal kalkınma bankalarının üç temel amacından söz edilmekte olup bunlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tabloda açıklananlara ilaveten, diğer bazı özellikler, UKB'nın kuruluş kanunlarında açık şekilde tanımlanmaktadır. Bir bölümü, **Andra Pradesh Development Bank** örneğinde olduğu gibi, borç verme politikaları içine *kârlılık* amacını da dahil etmektedir. Aralarında **JBIC**'nin de yer aldığı diğer bir grup UKB ise, *özel sektördeki finansal kurumlarla rekabet etmeme* prensibi altında faaliyet göstermektedir. Bununla beraber, bu tür hususiyetlerin, UKB unsurlarının tanımlanmasına dair bir kısıtlamaya yol açmadığı da akıldan çıkarılmamalıdır.

AMAÇ	GENEL DURUM ÖRNEKLERİ	ÖZEL DURUM ÖRNEKLERİ
İktisadi kalkınma	Tarihsel olarak, kalkınma bankaları öncelikle bu amaç üzerine temellendirilmiştir. Latin Amerikan kalkınma bankalarının en eskilerinden biri olan Şili'deki BancoEstado 1853'te Organik Kanunu ile kurulmuş; kanun, bankanın amacını " <i>ulusal iktisadi faaliyetleri</i> " teşvik etmek için "bankacılık ve finansal hizmetler sunmak" olarak belirtmiştir. Gelişmiş ülkelerde, Japan Bank for International Cooperation (JBIC) " <i>iktisadi ve sosyal kalkınma</i> "ya yönelik olarak çalışmaktadır.	Kalkınma amaçları, özel sektörleri hedef olarak belirleyebilir: Örneğin, Banque agricole et commerciale du Burkina " <i>agri-pastoral ulusal kalkınma</i> "ya destek vermek üzere tesis edilmiştir. İktisadi amaçlar, aynı zamanda, özelleştirme sürecine destek olmak gibi, bir-defalık görevler için de hizmet verebilmektedir. Nitekim, geçmiş yıllarda, Meksika 'da Nacional Financiera (NaFin) bu şekilde hizmet vermiştir.
Sosyal amaçlar	Brazilian Development Bank (BNDES) faaliyetlerinin " <i>daha büyük sosyal kapsam ve eşitsizliklerin azaltılması</i> " ile sonuçlanması beklenmektedir. Gabon Development Bank , kendisini, " <i>Gabon'un iktisadi ve sosyal kalkınması için temel araç</i> " olarak tanımlamakta, bu nedenle de, proje değerlendirmeleri sosyal mülâhazaları da içermektedir. Bölgesel düzeyde, pek çok Bölgesel Kalkınma Bankası hem iktisadi hem de sosyal kalkınma amaçları takip etmektedir. Örneğin, dünyanın en eski (1959) bölgesel kalkınma bankalarından olan IADB " <i>bölge(sel) gelişmekte olan üyelerin, hem münferiden hem ortaklaşa, iktisadi ve sosyal kalkınma süreçlerinin hızlandırılmasına katkı sağlamak</i> " şeklinde bir hedef belirlemiştir.	Tam anlamıyla sosyal hizmet veren Avrupa'lı tek finans kurumu Council of Europe Development Bank (CEB, 1956) gibi bazı bankalar, spesifik olarak kendi sosyal misyonları üzerinde yoğunlaşmış durumdadır.
Bölgesel entegrasyon	Sahip olunan statüler de, bölgesel entegrasyonu teşvik etmek amacıyla daha kapsamlı hedefler içerebilmektedir. Örneğin, BNDES 'in faaliyetleri, aynı zamanda, " <i>ulusal egemenliği ve bölgesel entegrasyonu güçlendirmek</i> " ile sonuçlanmalıdır.	Bazı bankalar, özellikle, kalkınmanın bölgesel durumu veya görünümü üzerine odaklanmıştır. Banque Régionale de Solidarité (BRS SA) , koordineli çabalar vasıtasıyla iştirak eden Batı Afrika ülkeleri arasında bölgesel bazda yoksullukla mücadele etmeyi amaç edinmiştir.

Tümü ele alındığında dikkati çeken temel özellik, UKB'nın "**kalkınmayı hızlandıracak ve destekleyecek projelere dönük uzun-vadeli finansman**"ı temel odak noktası olarak görmesidir. Bu özellik, 1945'ten sonra söz konusu kurumların kalıcı/değişmeyen karakteristiği olmuş ve günümüzde de devam etmektedir. **UKB, özel sektörde faaliyet gösteren işletmeleri desteklemekte ve finanse etmekte; bunu gerçekleştirirken de, esas itibarıyla, orta ve uzun-vadeli sanayi projelerine özel önem atfetmektedir.**

2.3.1. Yurtiçi Finansman Ortamının Önemi

Ulusal kalkınma bankalarının misyonuna ve kuruluş mantığına ilişkin bir analiz, ülkenin içinde bulunduğu spesifik koşullara sıkı sıkıya bağlıdır. Veri yurtiçi finansman ortamı, bir ulusal kalkınma bankasının bazı finansal hizmetleri

sunarken diğerlerinden kaçınması gerektiğini açık biçimde haklılaştırmaktadır. Finansal piyasalar, pek çok gelişmekte olan ülkede, çoğu kez sığ (*shallow*) kalmaktadır. Özellikle, sermaye piyasalarının hızla büyüdüğü zamanlarda dahi, aracılık (*intermediation*) genellikle etkisiz olmaktadır.

Çok sayıda yükselen piyasada (*emerging market*), yerli firmalar, günümüzde sadece yüksek-derecelendirmeye sahip şirketlere teklif edilen kurumsal ihraç piyasalarına erişme konusunda hâlâ güçlük çekmektedir. Riski paylaşan ürünler de, genellikle, yetersiz bir şekilde arz edilmektedir. Aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi, UKB, bahsedilen bu finansal ihtiyaçların karşılanmasına yardımcı olabilmektedir.

İHTİYAÇLAR	DURUM	ULUSAL KALKINMA BANKALARI
Krediler ve Ödünç Vermeler	Kredi piyasaları, çoğu kez, dilimlere ayrılmıştır ve yerli üretim sektörleri, özellikle uzun-vadeli borçlanma konusunda finansmana erişim sıkıntısı çekmektedir. Sabit-faizli kredilerin, bankaca muteber olduğu halde bundan yararlanamayan kimselere yönelik kredinin, kredi garantilerinin ve faktöring, hâlâ, çoğu kez kritik şekilde yokluğu hissedilmektedir.	Kalkınma bankacılığı kurumları geçmişte değişken bir rol oynamış ve kalkınma finans kurumlarından sağlanan kredilerin toplam banka finansmanının %20'sini oluşturduğu Latin Amerika 'da olduğu gibi, çoğunlukla önemli aktörler olarak kalmışlardır.
Menkul Kıymet İhracı	Tahvil piyasalarının getirileri, genellikle, banka kredilerinden önemli ölçüde düşüktür ve bu nedenle, finansman peşinde koşan yerli firmaların finansman yükünü hafifletebilir. Bir bono piyasasının geliştirilmesi, istikrarlı bir makroiktisadî ortam ve elverişli bir düzenleyici çerçeve gerektirmekte ve yurtiçi ekonomide bonolar için bir ikincil piyasanın bulunması kaçınılmaz olmaktadır. Zira, tasarruf edenler, eğer vade dolmadan önce satış imkânına sahip değillerse veya bu imkân kısıtlı ise, bono satın almayacaklardır.	Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, bazı Asya ve Latin Amerika ülkelerinde yaşanan başarılı deneyimler de, bir esas teşkil edebilir. UKB, yerel sermaye piyasasının finansmanına ve tahvil-hisse senedi piyasalarının gelişmesine katkı sağlayabilir.
Riskin Azaltılması	Pek çok gelişmekte olan ülkede, riskin hafifletilmesine yönelik, karşılanamamış önemli ihtiyaçlar bulunmaktadır ve teknik sıkıntılar büyük boyutlara varmıştır. <i>Kısmî Kredi Garantileri</i> , <i>Politik Risk Garantileri</i> veya <i>ortaklaşa garanti mekanizmaları</i> .	UKB, proje riskini özel sektörle paylaşabilir ya da, eğer hafifletebilirse, söz konusu riskleri üstlenebilir.
Hisse Senedi ve Risk Sermayesi	Gelişmekte olan ülkelerde, daha fazla varlık veya özsermaye (hisse) ürünlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Yabancı yatırımcıların canlı ilgisi olmakla birlikte, özellikle mevcut başarılı varlık yatırımları açısından sıkıntılar hâlâ devam etmektedir. Oynak piyasalar da özsermaye ve risk yatırımcılarını ihtiyatlı davranmaya sevk edebilmektedir.	UKB, hisselerine ortak olarak veya katalizör rolü oynayarak, yabancı kurumsal yatırımcıların ülkeye çekilmesine yardımcı olabilir. Ayrıca, iyi bir yönetim becerisi sergilemek suretiyle, UKB, güçlü gösteriş etkisiyle ülkeye risk sermayesi de çekebilir.

2.3.2. Kalkınma Bankalarının Eylemleri ve Faaliyet Çizgileri

Bir takım farklılıklara rağmen, ulusal kalkınma bankalarının faaliyet ve başarıları, **iyi yönetim ve işletim, uygun finansman ürünleri, sürdürülebilir politikalar** ve **düzenleme ve denetleme**yi de içine alan, bir bankadan diğerine çok büyük değişim göstermeyen çeşitli gereksinimlere dayalı bulunmaktadır. UKB, aynı zamanda, aşağıda tanımlanan ve birbirlerine epeyce benzer aksiyonlar vasıtasıyla kendi gelişim hedeflerini dizayn ederek yürürlüğe koyabilir:

- i) *Finansman arayışında olan projelerin iktisadî ve sosyal kalkınma etkilerini **değerlendirmek (Appraising)**;*
- ii) *Uzun-vadeli krediler vasıtasıyla uzun dönemler boyunca yatırımcılara **eşlik etmek (Accompanying)**;*
- iii) *Teknik yardım vasıtasıyla büyümek için gerekli olan sektörlerle **yardım etmek (Assisting)**;*
- iv) *Büyük finansman operasyonlarında katalizör rolü oynamak suretiyle yatırımcıları **çekmek (Attracting)**; ve*
- v) *İktisadî durgunluk sırasında bile kredi teklif ederek ve bölgesel finansman kuruluşlarıyla birlikte çaba sarf ederek, karşı-devirli (counter-cyclical) finansman vasıtasıyla finansal krizlerin olumsuz etkilerini **azaltmak (Alleviating)**.*

Eylem	Hedef	Mekanizma	Mücadele Yöntemi
Değerlendirmek	Projeler	Ulusal kalkınma bankalarının eşsiz bir karakteristiği, bunların, sadece finansal getirileri değil, aynı zamanda iktisadi ve sosyal kalkınma etkisini de hesaba katmak suretiyle projelerin finansman fırsatlarını değerlendirmesidir.	Kalkınma hedeflerinin ve sürdürülebilir kredilendirme (borç verme) politikalarının uzlaştırılması
Eşlik etmek	Uzun vadeli yatırımcılar	Uzun vadeli finansman sağlama özelliğiyle UKB, altyapı projeleri için gerekli olan 20-30 yıl gibi uzun vadeli dönemlerle, projeler için sermaye kaynağı temininde temel unsur olarak görülmektedir.	Sürdürülebilir bir temelde elverişli ve uzun-vadeli ürünler sunulması
Çekmek	Sermaye	UKB, yabancı yatırımcıların, garantör ve karşı-garantörlerin, bölgesel ve çok-taraflı finansman kurumlarının ülkeye çekilmesine yardımcı olabilmektedir.	Daha büyük ölçekli finansman faaliyetlerine yönelik katalizör gelişimi
Yardım etmek	Büyüme için anahtar sektörler	Teknik yardım, UKB'nin verimli sektörleri destekleme, ve ihracat sektörlerini geliştirme faaliyetlerinin önemli bir parçası olmaya devam etmektedir.	Bilginin (uzmanlık) bir araya getirilmesi ve sunumu
Azaltmak	Finansal krizler	UKB, kaynaklarını kullanarak, kriz dönemlerinde bile, sağladığı kredilerle ve sermaye piyasalarıyla ve bölgesel kalkınma bankalarıyla ortaklaşa çaba sarf ederek, karşı-devirli finansmanda önemli bir rol üstlenebilmektedir.	İşbirliğinin geliştirilmesi ve ulusal kalkınma bankalarının karşı-devirli potansiyelinin anlaşılması

Ulusal kalkınma bankalarının temel faaliyet çizgisi, bankaların organizasyonu ile ilgili önceliklerden meydana gelmektedir. Bunlar, genellikle, şu unsurların tamamını veya bir bölümünü içine alabilmektedir: Kalkınma bankalarının tarihî odak noktası olan **altyapı finansmanı**; rekabetçi verimli bir sektör inşasına odaklanan **verimli sektör desteği**; ve sadece üretim hatlarını değil, aynı zamanda yurtiçi ihracat yapısını da iyileştirecek **ihracat teşviki**. Şimdi bu öncelikleri daha yakından inceleyelim:

- **Altyapı finansmanı**, orta-vadeli ve uzun-vadeli kamu ve özel sektör finansman kaynaklarının bir araya getirilmesiyle sağlanmaktadır. Bu faaliyet, UKB faaliyetlerinin kalbinde yer almakta ve genellikle verdikleri kredilerin önemli bir bölümünü teşkil etmektedir. Bu türden bir odaklanma, altyapı finansmanına aşırı istekli olan pek çok ülkenin kalkınması için kritik

olmakla birlikte, verimli yapı desteği, sosyal sektör, ihracatı teşvik faaliyetleri ya da finansal aracılığın gelişimi gibi diğer faaliyet çizgilerinin zararına da olmamalıdır.

- **Verimli yapı desteği**, kalkınma stratejilerine göre, yapısal değişimleri desteklemek ve hem yurtiçinde hem de dünya piyasalarında mal ve hizmetlerin kalitesini ve rekabetçiliğini iyileştirecek bir çevre yaratmak amacıyla verilmektedir.
- **İhracatın teşviki**. Bazı bankalar, katma-değerli malların payını artırmak amacıyla, ihracatın teşvik edilmesi ve ulusal ihracat yapısının değişimini kolaylaştırmak üzerinde önemle durmaktadır. Bu, **Caricom** ve **Caribbean Development Bank** arasında veya **Andean Topluluğu ülkeleri** (Bolivya, Kolombiya, Ekvator, Peru ve Venezüella) ve **CAF** kalkınma bankası arasında 1969'dan beri olduğu gibi, ticarî bağları güçlendirmeyi amaçlayan bölgesel çabaları içerebilir ve her iki örnekte de ulusal kalkınma bankalarıyla işbirliği söz konusudur.

2.4. KALKINMA BANKALARI NASIL BİR DEĞİŞİM İÇİNDE?

Kalkınma bankalarının nasıl bir değişim sergilemekte oldukları sorusu, kalkınma olgusuyla ilgilenen kesimin, kalkınma bankacılarının ve finansal karar alıcıların gündemini sürekli olarak meşgul etmektedir. Bunun başlıca nedeni, 1982 borç krizidir. En büyük ve en önemli kalkınma bankası konumunda olan **Dünya Bankası** dahi, 1996 yılından sonraki üç yıl içinde, gelecekteki misyonunun ne olacağını ciddî biçimde tartışmaya açmış ve kendisini yeniden organize ederek yeni bir yapılanma içine girmiştir. Benzer operasyonları Asya, Afrika ve Inter-Amerikan kalkınma bankaları da gerçekleştirmiştir.

Kalkınma bankaları 1980 sonrası dönemde gerçek anlamda nasıl bir değişim süreci geçirmiştir? Bölgeden bölgeye ve ülkeden ülkeye yaşanan değişimleri analiz eden bir gözlem, yaşanan değişimin derecesinin hayati boyutlara vardığını ortaya koymuştur. Bir yandan kalkınma bankalarının fonksiyonlarında ve faaliyetlerinde bazı adaptasyon ve ilaveler gerçekleşirken, diğer yandan da 1980'ler ve 1990'lar boyunca ortaya çıkan kalkınma kültürlerinde radikal değişiklikler yaşanmıştır. Bu değişimler, söz konusu dönem boyunca pek çok gelişmekte olan ülkede tamamlanmış finansal reformlara uymak suretiyle ve liberalizasyon, globalizasyon ve özelleştirmenin bu ülkelerin kendi çevrelerinde yaptığı etkiyle gerçekleşmiştir.

2.4.1. Kalkınma Bankalarının Kredilendirme Operasyonlarında ve Yatırım Finansmanında Değişen Rolü

Son otuz yıl içinde kalkınma bankacılığında ortaya çıkan değişim, esas itibariyle iki ana grupta ele alınmaktadır:

- 1. Kredilendirme operasyonlarında ve yatırım finansmanında yaşanan değişimler;*** ve
- 2. Kaynak seferberliğinde (hareketliliğinde) ve borçlanmada yaşanan değişimler.***

Kredilendirme cephesinde yaşanan değişikliklerin ortak unsurları, ***faaliyetlerin çeşitliliği*** ve ***kredilendirme dışında kalan hizmetlerin alanının genişlemesi*** olarak tespit edilmiştir. Söz konusu değişiklikler aşağıdaki girişimleri içermektedir:

1. Yatırım bankacılığında ve ihracatın finansmanında yeni alanlara girilmesi (*branching out*);
2. Zaten mevcut olan danışmanlık, eğitim ve müşavirlik hizmetlerinin genişlemesine ilaveten, yeni kredilendirme-dışı hizmetler verilmesi;

3. Daha küçük finansal araciların nihaî borçlanıcılara *devirli kredi (on-lending)* kullandırmalarını sağlamak amacıyla toptancı bazda fon arz ederek, doğrudan kredilendirme faaliyetlerinin *apex kredilendirme* mekanizmalarına dönüşümü;
4. İşletme kredisi finansmanının ve köprü kredi finansmanının provizyonu;
5. Sorunlu işletmelerin yeniden yapılandırılmasında ve rehabilitasyonunda yardım ve danışmanlık;
6. Girişimsel kalkınma, beşerî sermaye oluşumu, kapasite ve kurumsal kapasite inşası ve öğrenme organizasyonlarının yaratılmasına yönelik programlar;
7. Sermaye piyasalarının, menkul kıymet borsalarının gelişimine destek olunması; özel sektör gelişimine ve yabancı yatırımlara yönelik teşvikler yaratılması;
8. Özelleştirme sürecinin dizayn edilmesi, hazırlanması, tamamlanması ve yönetilmesi;
9. *Finansal kiralama, sigortacılık, komisyonculuk, tasarruf kurumları, kredi derecelendirme kurumları, risk sermayesi, emeklilik ve yatırım fonlarının yönetimi, kredi kartı sponsorluğu/yönetimi ve mikro-işletme finansmanı* alanlarında kalkınma bankalarının şubesi veya bağlı şirketi olarak hizmet verecek, bankacılık-dışı finansal araciların yaratılması. Bu, Malezya'daki kalkınma bankaları örneğinde "*finansal süpermarket fonksiyonu*" olarak tanımlanmaktadır.
10. Geçmiş yıllarda ulusal kalkınma bankalarının başlıca finansal sorunları faaliyetlerine siyasî müdahalede bulunulmasından kaynaklandığından, yatırım kararının alınmasında, proje seçiminde ve teknik yardım sağlanmasında, eğitimde, kapasite ve kurumsal kapasite konularında daha fazla bağımsızlık elde etme;
11. Çevresel gelişme ve beşerî sermayenin gelişimi, bilgi teknolojisinin kullanımı ve öğrenme organizasyonlarının yaratılması konularına daha fazla önem verilmesi;

12. Sübvansiyonlu ve kârlı-olmayan projelerin düzenli faaliyetler arasından çıkartılması ve bunların bir takım riskler de göze alınarak, ayrı tröstlere veya özel fonlara devredilmesi;

Tüm bu değişimler kalkınma bankalarının faaliyetlerini basitleştirmemiş, fakat karmaşıklığını ve güçlüğü artırmıştır. ***Bu güçlüğün altından kalkılması, yirmi birinci yüzyılda kalkınma bankaları için önemli bir mücadele alanı olarak görülmektedir.***

2.4.2. Kalkınma Bankalarının Kaynak Seferberliği ve Borçlanma Konusundaki Değişen Rolü

Borçlanma cephesinden konu ele alındığında; *kaynak seferberliği (mobilization)* ve borçlanma konularındaki değişimin ortak unsurları altı başlık altında özetlenmektedir. Bu değişiklikler, aşağıdaki girişimler vasıtasıyla, yenilikçilik (*innovation*) ve kaynak seferberliği tekniklerinde gerçekleştirilecek reformu kapsamaktadır.

1. Bir bütün olarak kalkınma bankası kârlılığı ve finansal sağlamlık üzerinde daha fazla durma, sermaye tabanının ve rezervlerin güçlendirilmesi ve tahvil ihraç etmek ve menkul kıymatler borsalarında yer almak amacıyla yatırım türü kredi derecelendirmesi elde etme;
2. Aktif-pasif yönetim tekniklerinin ve risk azaltma programlarının benimsenmesi;
3. Gerek döviz kuru riskine, gerekse faiz riskine maruz kalışı azaltmak ve aktif ve pasiflerin vade yapılarını daha iyi karşılaştırmak (*match*) için finans mühendisliği tekniklerinin ve araçlarının kullanımı;
4. Finansal piyasalarda hareketlenen uzun-vadeli özel fonlara daha fazla güvenme;

5. Döviz kuru riski ve faiz riski gibi finansal risklere karşı aktif ve pasiflerin korunması amacıyla finansal türevlerin ve garantilerin kullanımı;
6. Kamu kurumlarının özelleştirilmesi ve kalkınma bankalarının ticarî bankalarla, yatırım bankalarıyla ve ihracat-ithalat bankalarıyla birleşmesi veya konsolidasyonu.

Yukarıda sıralanan değişiklikler, finansal yöneticilerin sahip olması gereken niteliklere ilişkin *profesyonelce* taleplerde bir artış yaratmıştır. Dolayısıyla, yöneticiler, günümüzde, strateji gelişimi, yönetsel süreç, kalkınma ve kurum kültürlerinin yaratılması, uluslararası finans piyasaları ve finansal enstrümanların daha büyük çeşitlilikte kullanımı gibi konularda daha fazla bilgi sahibi olmak zorundadır. Buna ilaveten, söz konusu kişiler, para merkezi konumundaki ticarî bankalar ve yatırım bankalarıyla ve siyasî, iktisadî ve çevresel organizasyonlarla daha fazla ilgilenmek durumunda kalmaktadırlar.

2.4.3. Yönetim Bilgi Sistemleri (MIS), Teknoloji ve Bilgisayarlar

Ulusal kalkınma bankalarının ***çabuk ve bilgiye dayalı karar alabilme*** ve ***daha hızlı proje değerlendirme ve kredi onaylanması*** süreçlerine ulaşabilme becerisi, yalnızca zorunlu değil, aynı zamanda, yirmi birinci yüzyılın daha rekabetçi ve teknoloji-temelli (*technology based*) iş ortamında hayatî önem de taşımaktadır. Bilgi (*information*) ve haberleşme (*telecommunication*) teknolojilerindeki sürekli ve hızlı ilerlemeler ve internet kullanımının finansal piyasaları ve bankaları birbirine bağlayan enstantane bilgi yolu olarak görülmesi, tüm faaliyetlerde süratin daha da artırılmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, ***ulusal kalkınma bankaları, iş fırsatları (business opportunities) talebini karşılayabilmek için, kendi yönetim sistemlerinin modernizasyon sürecini, bankacılık faaliyetlerini ve iş süreçlerini olabildiğince hızlandırmak mecburiyetindedirler.***

Ulusal kalkınma bankalarının iş faaliyetlerinin ve bilgi ve iş akışlarının (*workflow*) birbiriyle uygun biçimde entegrasyonuna ve bilgisayar destekli otomatikleştirilmiş yönetim bilgi sistemleri ve operasyonel software programları vasıtası ile de koordinasyonuna ihtiyaç vardır. Bu, uluslararası on-line bağlantılarını hesaba katma zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir. Uygun bilgisayar sistemlerinin benimsenmesi ve kullanımı, bankalarda manuel faaliyetlerin transformasyonunu sağlamakta ve iş süreçlerinde daha büyük verimlilik elde edilmesini kolaylaştırmaktadır.

2.5. DIŞ DEĞİŞİKLİKLERİN KALKINMA BANKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Ülkeden ülkeye farklılıklar sergileyen değişimler, her bir ülkenin takip ettiği finansal reform türlerinden etkilenmekte ve ulusal ve yerel politikalar ve koşulların empoze ettiği bir takım kısıtlamalara tabi olmaktadır. Ulusal kalkınma bankalarının faaliyetleri, esas itibarıyla, yurtiçi finansal sektör faaliyetlerini yöneten ve düzenleyen finansal politika çerçevesine bağlıdır. ***Etkili bir projeler hattı (pipeline) yaratmak için, kalkınma bankaları, kendi ekonomilerindeki endüstri, tarım, madencilik, altyapı ve hizmetler sektörlerindeki 'yapı, fırsatlar ve darboğazlar' konusunda önemli çalışmalar gerçekleştirmek durumundadır.*** Bu sektörlerin gelişim patikalarının değerlendirilmesi, uygun ve potansiyel taşıyan müstakbel projelerin hazırlanmasına, analizine ve derecelendirilmesine -önceliğinin belirlenmesine- yönelik mevcut veya elde edilebilir stratejik yatırım fırsatlarının ve darboğazların tanımlanmasını gerektirmektedir.

Bu değişimler, kalkınma bankalarının gelecekte üstleneceği role ilişkin yapılacak geniş kapsamlı bir tartışmaya zemin hazırlamıştır. 1982 yılında yaşanan dış borç krizinin ardından pek çok kalkınma bankasının malî bünyesi zayıflamış ve bu bankaların faydaları ve misyonları soruşturulmaya başlamıştır. Bazı kalkınma bankaları kapanmış ve tasfiye olmuş, bazıları ise karma (*hybrid*) ticarî finansal

aracılara dönüşmüştür. Diğer ulusal kalkınma bankaları yeniden yapılanmış, değişime uğramış ve faaliyetlerini *kalkınma projelerinin finansmanı* gibi asıl iş konularında yoğunlaştırmak ve yeni ürün ve hizmetler sunmak amacıyla konsolide etmişlerdir. Yaşanan tecrübeler, bir ülke ne kadar fakir ise kalkınma bankacılığı hizmeti verilmesinin stratejik öneminin de o denli büyük olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu açıdan ele alındığında, kalkınma bankacılığının yaşadığı değişikliğin veya değişimin, esas itibariyle iki istikamete yöneldiği görülmektedir: **a)** en fakir ülkelerde, finansal kaynakların seferberliğinde yaşanan değişim, kalkınma bankası fonksiyonlarının mevduat bankacılığına eklenmesine yol açmaktadır; zira bu ülkelerde sadece tek bir para piyasası mevcuttur ve henüz yaşayabilir ve gelişmiş bir sermaye piyasası oluşmamıştır; ve **b)** orta-gelir grubuna giren ülkelerde, özellikle üst-orta-gelir grubunda yer alanlarda, kaynak seferberliğinde yaşanan değişim ise yatırım bankacılığı fonksiyonuna eklenmeye yol açmakta, zira sermaye piyasaları, hareketli finansmanın bir aracı olarak zaten hisse senedi ihraç etme fırsatı sunmaktadır. Bu ve benzeri dersler, bir yandan Pakistan ve Sudan'ın, diğer yandan da Türkiye'nin yaşadığı deneyimlerin karşılaştırılması suretiyle net bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

2.5.1. İktisadî Liberalizasyonun Etkisi

Kalkınma Bankalarının yirmi birinci yüzyılda üstleneceği muhtemel rolün değerlendirilmesinde, dünya genelinde hâkim olan iktisadî liberalizasyon eğiliminin etkilerine büyük önem atfedilmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde 1980'lerin sonlarında ve 1990'larda ortaya çıkan finansal liberalizasyon, piyasalara, kalkınma konusunda daha büyük görev veren genel hareketin bir parçası durumunda idi. Bu süreç, aynı zamanda, finansmanı popülist, devlet eliyle gerçekleştirilen kalkınmanın bir aracı olarak kullanmanın

yüksek maliyeti; daha iyi ve daha ucuz bir finansman arzusu; ticaretin, seyahatin, göçün ve haberleşmenin arttığı bir dünyada sermaye kontrolleri uygulamanın gittikçe zorlaşması gibi bir takım finansal faktörlerce de teşvik edilmiştir. Liberalizasyon, zamanlama, hız ve içerik ülkeler arasında da farklılıklar sergilemekle birlikte, her zaman için faiz oranlarının ve kredi tahsislerinin serbestleştirilmesini içermiştir. Bunun yanı sıra, bu süreç içinde, merkez bankalarına daha fazla bağımsızlık tanınması, sermaye hesaplarının açılması, kamu bankalarının ve emekli aylığı sistemlerinin özelleştirilmesi, finansal piyasaların gelişimi ve bankalar arasında rekabetin artırılması genellikle kapsama dahil edilen konular olmuştur.

Öte yandan, yakın geçmişte, liberalizasyon süreci kalkınma bankalarının faaliyetlerinin çeşitlenmesine imkân tanımak suretiyle en büyük etkiyi gerçekleştirmiştir. Bu sayede, kalkınma bankaları hem ticarî bankacılık ve yatırım bankacılığı faaliyet alanlarına hem de finansal ve iktisadî danışmanlık şirketlerinin faaliyet alanlarına daha geniş ölçekte katılmaya başlamıştır. Ne var ki, bu faaliyet genişlemesi, kalkınma bankalarının piyasa riskine maruz kalma ihtimalini bir hayli üst seviyelere taşımıştır. Politika bakış açısından ele alındığında, finansal reform ve finansal kalkınma programlarının, bir yandan ulusal kalkınma bankalarının özerkliğini (*autonomy*) ve bağımsızlığını (*independency*) artırıcı rol oynarken, diğer yandan da sermayeyi yeterli düzeyde muhafaza etmek, kötü kredilerin seviyesini azaltmak gibi konularda sorumluluklarını pekiştirmektedir. Liberalizasyon, bu değişimi ulusal kalkınma bankalarının rolü içine kattığında ve özelleştirme ve küreselleşme süreçleri bu güce katıldığında, ulusal kalkınma bankalarının finansal anlamda yaşayabilirliğini sürdürmek için yeni istekler veya gerekler artarak daha zorunlu ve hayati hale gelmiştir. ***Bu yaşayabilirlik, sadece ve sadece, kalkınma bankaları finansal piyasalarda çoğalan özel kaynakların maliyetini karşılayabilmeye yetecek kadar gelir elde ettiğinde mümkün olmaktadır.***

2.5.2. Kamu İşletmelerinin Özelleştirilmesi

Pek çok ulusal kalkınma bankası, ülkelerinde sahip oldukları *tekel* konumundan bir hayli hoşnuttur. Teknolojinin baş döndürücü bir hızla değişmesiyle birlikte, ihtiyaç duyulan hızlı adaptasyon, özel bir kurum veya şirket içinde daha kolay bir şekilde yerine getirilebilmektedir. Kamu işletmelerinin ve finansal hizmet üreten işletmelerin özelleştirilmesinin ardında yatan mantık veya gerekçe uluslararası ölçekte kabul görmekte ve yirmi birinci yüzyılda, iktisadî eğilimler üzerinde iz bırakması planlanmaktadır.

Kalkınma bankalarının ulusların gelişmesindeki rolünün bir kez daha kabul edildiği ve bu bankaların sosyal kalkınmada oynadığı rolün öneminin daha da arttığı bir dönemde, kalkınma bankalarının özelleştirilmesine yönelik bir eğilim de göze çarpmaktadır. Afrika'daki pek çok ülke, devlete ait "Ulusal Kalkınma Bankaları"na ilaveten "Özel Kalkınma Finans Kurumları" oluşturmuş durumdadır. Malezya, sahip olduğu kalkınma bankalarını özelleştirme çalışmalarına 1995 yılında başlamıştır. Brezilya, hayli gelişmiş bulunan ulusal, bölgesel ve devlete ait kalkınma bankacılığı sisteminin özelleştirilmesinin mümkün olup olmadığını tartışmaya açmıştır. Diğer taraftan, Kazakistan, aynı zamanda bir kalkınma bankası olarak fonksiyon gören **Export-Import Bankası**'nın özelleştirilmesi süreci içinde bulunmaktadır. Bu kurumlar, özelleştirmeye birlikte, **Kanada İş Geliştirme Bankası** (*Business Development Bank of Canada*) ve **Japonya Kalkınma Bankası**'nın (*Development Bank of Japan*) kimi zaman sergilemekte olduğu eğilime benzer şekilde, **risk sermayesi** (*venture capital*) departmanları ya da şubeler açmak suretiyle özsermaye finansmanı sahasına daha fazla girmektedir.

Özelleştirme, bir yandan yönetim değişikliğine ihtiyaç gösterirken, diğer yandan da kuruluşun kurumsal kültürünün değişimini gerektirmektedir. Yeni yönetici, kurumun aynı zamanda yeni sahipleri olan özel yatırımcıların güvenini kazanmak zorunda olduğu gibi, yeni kurum kültürü daha güçlü bir müşteri organizasyonuna

ihtiyaç duymaktadır. Finansal piyasalarda iyi bir şöhret, itimat ve iyi bir geçmişe sahip olunması zorunluluğu vardır.

Bazı ülkelerdeki ulusal kalkınma bankaları, özelleştirme sürecine dahil olan müşterilerine danışmanlık hizmeti vermektedir. Bu, uluslararası yatırım bankalarının ve muhasebe şirketlerinin danışmanlık hizmeti karşılığında talep ettikleri ücreti çoğu kez ödeyemeyecek konumda bulunan küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (**KOBİ**) açısından özellikle önem taşımaktadır. Doğu Avrupa'da ve eski Sovyetler Birliği'nde, **Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası** (*European Bank for Reconstruction and Development-EBRD*) kendi müşterilerine özelleştirmeyle ilgili danışmanlık verilmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. **Meksika Ulusal Sanayi Kalkınma Bankası** (*Nacional Financiera of Mexico*), bu görevi yıllardır ulusal ölçekte yerine getirmektedir.

2.5.3. Küreselleşmenin Ulusal Kalkınma Bankaları Üzerindeki Etkisi

Avrupa Birliği resmî para birimi **euro**nun 1 Ocak 1999 tarihinde kullanılmaya başlamasıyla birlikte, bir taraftan Avrupa Birliği içinde şirket birleşmeleri (*mergers*) ve satın almalara (*acquisition*) ilişkin, diğer taraftan da dünya genelinde finansman, sanayi ve hizmetler sektöründe faaliyet gösteren küresel işletmelerin şekillenmesine ilişkin artan bir eğilim söz konusu olmaya başlamıştır. Doğu Asya'da iktisadî sıkıntılar ve finansal krizler de, paradoksal biçimde, küreselleşmeyi hızlandırmıştır. Zira, bu gelişmeler, yabancı sermaye ve teknoloji girişi üzerindeki kısıtlamaların daha hızlı biçimde ortadan kaldırılmasına ve ticarî açıdan piyasalara erişimin önünde duran engellerin bertaraf edilmesine katkı sağlamıştır.

Küreselleşmenin ulusal kalkınma bankaları üzerinde yaratacağı etkinin, tamamiyle uluslararası standartların ve anlaşmaların taleplerine veya gereklerine konu olması beklenmektedir. Yerel, ulusal ve bölgesel farklılıklar dikkate

alınırken, kalkınma bankacılığı uğraşısı da daha küresel bir boyutta tezahür edecektir. **Küreselleşme derinlik kazandıkça, ülkeler ve onların kalkınma bankaları, göç, işgücü ve güvenlik standartları, çevreyle ilgili kaygılar, sosyal güvenlik, sağlık, eğitim ve profesyonel ruhsat gibi pek çok sosyal konuları içerecek, tam manasıyla iktisadî ve ticarî mülâhazaların ötesine geçen, daha fazla politika koordinasyonuna ihtiyaç duyabilecektir.** Küresel eğilimlerin tüm bu alanlar üzerinde daha büyük ölçekli etki yaratması muhtemel gözükmektedir.

Asya Krizi'nden güçlü bir şekilde çıkmak için, kalkınma bankaları **girişimcilik (Entrepreneurship), eğitim (Education ve çevre (Environment)** üzerinde önemle durmuşlardır. Krizden en az etkilenen ülkeler, **girişimcilik yönü çok kuvvetli, sağlam bir yenilikçilik ve değişim kültürüne sahip** ve başlangıçtan itibaren **çevresel faktörlerin proje geliştirme üzerindeki etkilerini dikkate alan Japonya ve Kanada** olmuştur. Asya Krizi, aynı zamanda, kalkınma bankaları için yeni fırsatlar da sunmaktadır. Bu fırsatlar, esas itibariyle iki bölümde ele alınmaktadır:

- *Yerel şirketlerin yeniden-kapitalizasyonu ve ekonomiye yeniden kazandırılması ve*
- *yabancı yatırımları cezbedebilmek için katalizör rolü oynamak.*

Küreselleşmenin kalkınma bankaları için gündeme getirdiği mücadele alanı, bu bankaların politikalarını ve uygulamalarını, özellikle yurtiçi finansal sistem alanında, özel sermaye akışının etkilerini optimal şekilde yönetecek bir şekilde ayarlamaları gerektiği noktasında yoğunlaşmaktadır.

2.5.4. Bilgi Teknolojisinin Ulusal Kalkınma Bankaları Üzerindeki Etkisi

Bilgi teknolojisinde ortaya çıkan hızlı ilerlemeler, hem müşterilere olan yakınlığın artırılmasında, hem de müşterilere erişimin iyileştirilmesinde son derece büyük fırsatlar sunmaktadır. Cep telefonları, uydular, bilgisayarlar ve internet, kontrol alanları kullanımında sayısız ilerleme kaydedilmiş bulunmaktadır. Bu teknolojinin **Venezuela** ve **Kolombiya**'daki kalkınma bankalarınınca başarılı bir şekilde kullanılmasına ilişkin ilginç örnekler bulunmaktadır. Bir kalkınma bankası olan **Venezuela Sanayi Kredi Fonu-FONCREI**, ülke genelinde potansiyel veya mevcut müşterilerinin kendileriyle ücretsiz görüşmesine imkân tanıyan bir telefon hattı açmıştır. Özellikle küçük işletme sahibi herhangi bir kimse, yerel bir telefon görüşmesi yaparak kendi Kredi Fonu'na kolaylıkla ulaşabilmektedir. **Gelişmekte olan ülkelerde, etkin haberleşme sistemlerinin oluşturulması, etkili bankacılık ürünleri yaratılması için anahtar konumundadır.**

Kalkınma bankaları, müşterileri arasında fikir alış-verişini sağlamak için network sponsorluğu yapmak veya internet vasıtasıyla on-line eğitim ya da danışmanlık hizmeti vermek suretiyle bilgi bankası oluşturmak ve depo yaratmak için kendi bilgi sistemlerine ve internete erişim imkânı sağlayarak, müşterilerinin yeni teknolojilerin avantajlarından yararlanmasına yardım etmede stratejik rol oynamaktadır. Bu ağlar aracılığı ile kalkınma bankaları, ülke içinde başarılı deneyimleri çoğaltmak için yeni fırsatlar belirleyip sunabilir ve daha önceden marjinalize olarak kalmış coğrafi alanlara erişme fırsatı yakalayabilir. Afrika'nın büyük bölümünde olduğu gibi, haberleşme altyapısının genel olarak yetersiz kaldığı yerlerde, yeni bilgi teknolojileri, çok gelişmiş sistemlerin kullanımına yönelik bir sıçrama yapılmasına izin vermektedir. **Bu, kalkınma bankalarının, yirmi birinci yüzyılda yeni ve önemli bir rol üstlenebilecekleri bir alan olarak görülmekte ve değerlendirilmektedir.**

2.6. INSAN KAYNAKLARI GELİŞİMİ, EĞİTİM VE KURUMSAL KAPASİTE

Faaliyetlerin çeşitlenmesi, yeniden yapılanma ve özelleştirme, daha büyük başarıları garanti etmemektedir. **Kalkınma bankaları, kendi başarı ihtimallerini artırmak için, çalışanlarını yoğun bir eğitimden geçirmek suretiyle yeni faaliyet alanlarında aktif rol almak mecburiyetindedir.** Ulusal kalkınma bankalarının, hem kendilerinin hem de müşterilerinin insan kaynaklarının kalitesini yükseltmek ve operasyon/danışmanlık bölümlerinde çalışan personelin becerisini artırmak için, kendilerine ait eğitim kurumları tesis ettiği çok sayıda örnek bulunmaktadır. Bu doğrultuda, 1995 yılında bir dizi adım atılmıştır. **Dünya Bankası**, kendisine ait “Öğrenme ve Liderlik Merkezi”ni yaratmış; **Afrika Kalkınma Bankası** “Afrika Kalkınma Enstitüsü”nü kurmuş; **Asya Kalkınma Bankası** “ADB Enstitüsü”nü Tokyo’da faaliyete geçirmiş ve **Inter-Amerikan Kalkınma Bankası** kendi “Sosyal Kalkınma Enstitüsü”nü tesis etmiştir.

2.6.1. Kapasite İnşası ve Kurumsal Kapasite

Geçen süre zarfında, kapasite ve kurumsal kapasite gibi unsurlar, başarılı kalkınmanın hayati önemi haiz bileşenleri olarak değerlendirilmiştir. Bu unsurlar, toplum tarafından gerçekleştirilmiş kazanımların korunmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamakta önemli rol üstlenmiştir. Kurumsal kapasitenin bulunmadığı zamanlarda kazanımların ömrü son derece kısa olmakta ve gelecek kuşaklara ulaşma imkânı bulamadan yok olup gitmektedir. Kurumlar (*institution*), kazandıkları, ulaştıkları, üstesinden geldikleri, icat ettikleri ya da inşa ettikleri her ne varsa, onların varlığını idame ettiren *sosyal yapılar* olarak algılanmaktadır. Bu itibarla, kurumlar, toplumun ve politik, sosyal ve iktisadî gelişmenin belkemiği durumundadırlar.

Kalkınma pratisyenleri kurumsal kapasite hakkında daha fazla bilgi sahibi olurken, kalkınma bankaları da kapasite gelişimi ve kurumsal kapasite

ihtiyacını kendi kalkınma projelerine ve planlarına entegre etmiş bulunmaktadırlar. Kurumsal kapasite ve kapasite gelişimi, uzun-zaman alan bir hizmet veya görevdir. Söz konusu olan zaman dilimi yıllar değil, on yıllar, hattâ kuşaklardır.

Kalkınma bankalarının bu sahadaki hedefi, kalkınma politikalarını, projeleri ve programları biçimlendirmek ve gerçekleştirmek için ülkenin sahip olduğu kapasiteleri kuvvetlendirmektir. Kurumsal kapasitenin yararları şu şekilde sıralanmaktadır:

- *daha başarılı kalkınma*
- *iyileştirilmiş performans*
- *artan yerel “sahiplik”*
- *artan taahhüt*
- *daha fazla sürdürülebilirlik*
- *kendine-güven*
- *daha fazla otonomi*

2.6.2. Eğitim ve Öğrenim Merkezleri

İnsan kaynakları gelişiminde yakın zamanlarda ortaya çıkan temel bir araç, kalkınma bankaları bünyesinde “Eğitim ve Öğrenim Merkezleri” oluşturulmasıdır. Bu eğilim, General Electric, Motorola, McDonalds, Hewlett-Packard, Arthur Andersen, American Express gibi kendi “*Kurumsal Üniversite*”lerini inşa eden önde gelen çokuluslu şirketlerce ele alınmış bulunmaktadır.

Kalkınma bankaları, ***Malezya Sanayi Kalkınma Bankası*** örneğinde olduğu gibi, bu alanda da hizmet verebilmektedir. Söz konusu banka, “*Teknoloji Eğitim ve Mühendislik Merkezi*”ni kurmak suretiyle müşterilerinin dünya pazarlarında etkili bir biçimde rekabet edebilmelerini sağlamaya çalışmaktadır. Diğer taraftan,

kalkınma bankalarının KOBİ'lere yönelik olarak “*Kalkınma Merkezleri*” ve “*Bilgi Merkezleri*” kurduğu çok sayıda örneğe rastlanmaktadır.

Her geçen gün değişim gösteren ve güçlenen kalkınma bankaları, kendi ulusal ekonomileri içinde kalkınmanın finansmanına kritik desteğini sürdürmektedir. Bazı ülkelerde ve bölgelerde yeni kalkınma bankaları kurulmuştur (Orta Asya, Çin, Rusya, Polonya, Sibirya, Kazakistan, Filistin, Eritre, NAFTA). Yeni kalkınma bankaları, esas itibariyle, geçiş sürecindeki ekonomilerin ihtiyaçlarından doğmuştur. Üç adet ulusal sektörel kalkınma bankası ve bir büyük yerel eyalete ait kalkınma bankası (*Pudong*) Çin ekonomisinin hızlı büyümesinde önemli bir rol oynamaktadır. *Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi*'ne (**NAFTA**) ait yeni kalkınma bankası San Antonio, Texas'ta kurulmuştur. Ticarî bankaların da proje kredilendirme araçları olarak faaliyet göstermeye başladığı ülkelerde, son on yılda yaşanan deneyimler göstermektedir ki, bu bankalar da kalkınma bankalarının eleştirildiği benzer siyasî problemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Üstelik, bu bankalar, söz konusu problemleri çözebilmek konusunda daha az donanma sahiptirler.

2.7. KALKINMA SÜRECİNE DESTEK OLACAK PROJELER

Kalkınma bankalarını diğer finansal araçlardan (*intermediaries*) farklı kılan üç önemli politika söz konusu olmaktadır. Bunlar:

- ***Proje değerlendirme;***
- ***Son başvuru mercii olarak hareket etme;*** ve
- ***Teknik yardım sağlamadır.***

Bu politikalar, kalkınma projelerinin onaylanması ve finansmanına yönelik olarak stratejik gerekleri oluşturur. ***İlk politika***, projenin sosyal ve iktisadi faydalarının maliyet-fayda analizi kullanılarak kantitatif olarak tahmin edilmesidir. ***İkinci***

politika, kalkınma bankasının, kıt olan uzun-vadeli kaynaklarını, başka kaynaklardan fon temin edebilecek herhangi bir projeye aktarmamasıdır. Bu şekilde, kalkınma bankası, başka türlü finansman temin edemeyecek olan sosyal faydası büyük projeler için, son başvuru mercii olarak hareket etmektedir. **Üçüncü politika**, esaslı ve detaylı bir proje değerlendirme gerçekleştirerek, kalkınma bankasının, geliştirilebilecek projenin özelliklerini tespit etmesine imkân vermesidir.

2.8. GÜNÜMÜZDE 'MODERN ANLAMDA' KALKINMA BANKACILIĞI

Yirmi birinci yüzyılda ulusal kalkınma bankalarının müstakbel rolünün temel belirleyicileri olarak; **toplumun doğası, kalkınma bağlamı** ve bu bankaların ulusal, bölgesel ve uluslararası kalkınma öncelikleriyle uyumlu biçimde, kalkınma projelerinin ve programlarının uygulanmasına ilişkin planlama, finanse etme, tamamlama, denetleme ve değerlendirmeye yönelik temel enstrümanlar olarak, hizmet amaçlarına ulaşmak için faaliyet gösterecekleri **iktisadî çevre** önem kazanmaktadır. Bu rolün paylaşılmasında diğer önemli faktörler olarak, iktisadî faaliyetlerin müstakbel doğası üzerinde büyük bir etkiye sahip olan **dünya ekonomisinde hüküm süren cari eğilimler** gösterilmektedir. Bu eğilimler ise, özellikle, iktisadî liberalizasyon, kamu işletmelerinin özelleştirilmesi ve dünya ticaretinin, finansmanın ve üretimin gitgide artan bir şekilde globalizasyonunu içermektedir.

Kalkınma bankacılığı, kalkınma bankalarının fonksiyonlarına ve faaliyetlerine ilave olarak, bu kurumların ulusal ve yerel hükümetlerle, bölgesel ve uluslararası kurumlara ve politika yapan ve planlayan ajanslarla olan ilişkilerini de kapsamaktadır. Kalkınma bankaları, performansı, sosyal (iktisadî) ve özel (finansal) getirilerden ziyade yaratılan sosyal faydayla ölçülen, **ulusal kalkınma politikasının finansal enstrümanları** olarak kabul edilmektedir. Öte yandan, kalkınma bankalarının faaliyetleri, **endüstriyel, kırsal, tarımsal, altyapısal**,

sosyal, yönetimsel, kurumsal, finansal kalkınma süreçleriyle sıkı sıkıya bağlantılıdır.

Kalkınma bankaları, **yatırım projeleri ve programlarının hazırlanması, değerlendirilmesi, finansmanı ve tamamlanması** işlevlerini gerçekleştirmek üzere organize edilirler. Ayrıca, kalkınma bankalarının işleyişi, **finansal piyasalar, sermaye piyasaları, finansal aracılık, bankacılık, kaynak seferberliği, insan kaynakları ve teknoloji gelişimi, pazarlama, teknik yardım, kalkınma iktisadî ve uluslararası iktisat ve finansal işlemler** konularında derin bir bilgi (*knowledge*) birikimine sahip olmayı gerektirmektedir.

Kalkınma bankaları, yatırım bankaları gibi, **uzun-vadeli finansman** alanında faaliyette bulunmaktadır. Bu bankaların asıl işi, projelerin ve kalkınma programlarının finansmanına yönelik olarak uzun-vadeli kredi kullandırmaktır. Ne var ki, 1980'ler ve 1990'lardaki çeşitlilik süresince, kalkınma bankaları, **işletme sermayesi finansmanı, risk sermayesi (venture capital) finansmanı, gözetim ve danışmanlık hizmetleri, finansal kiralama, sigortacılık, komisyonculuk ve yatırım bankacılığı hizmetleri, girişimcilik gelişim programları, özelleştirme, yeniden yapılandırma, sermaye piyasası gelişimi ve teknik yardım sağlama** gibi diğer finansal hizmetleri de ilgi ve faaliyet alanları arasına katmıştır. Kalkınma bankaları, zaman içinde, pek çok yatırım bankacılığı işlevi üstlenmiş ve yatırım bankacılığı alanına daha fazla girmiştir. Aradaki en önemli fark, kalkınma bankalarının, önemli ölçüde **iktisadî, sosyal ve çevresel faydalar yaratan projelerin finansmanına** öncelik vermesidir. Kalkınma bankaları, projelerin kalitesini artırmak ve risklerini azaltmak amacıyla; **teknik yardım, eğitim, kurumsal kapasite (institution building)** hizmetleri vermektedir. Ayrıca, herhangi bir projenin iktisadî gelişmeye yapacağı katkının tahmini için, kalkınma bankaları, proje değerlendirmenin bir bölümü olarak **iktisadî ve sosyal maliyet-fayda analizlerini** kullanmaktadır. Bütün bunlar, kalkınma bankaları, zaman içinde değişimlerle birlikte hareket etmek, diğer bankaları bu değişime hazırlamaya çalışmak ve gelecekte olabilecek değişimlere öncülük etmek mecburiyetinde

olduğundan, kalkınma bankalarının, zaman içinde ticarî bankalardan ve yatırım bankalarından daha hızlı değişim göstermelerini zorunlu kılmaktadır.

2.9. KALKINMA BANKALARI – DEVLET MÜDAHALESİ – SANAYİLEŞME ETKİLEŞİMİ: BAZI ÜLKE DENEYİMLERİ

Kalkınma bankalarının, Kıta Avrupası ve Japonya'nın sanayileşmesinde son derece önemli işlev gördüğüne dair yaygın bir kanaat mevcuttur. Örneğin, hükümetle yakın ilişki içindeki bir özel kurum olan **Crédit Mobilier**, Avrupa demiryolu sisteminin finansmanında çok önemli bir rol oynamış ve diğer bankalarla ortaklığı vasıtasıyla, Avrupa'nın topyekün finansal gelişimine katkıda bulunmuştur. Almanya ve Japonya'da, kalkınma kurumları Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki yeniden inşa döneminin baş aktörleri olmuşlardır. Söz konusu finansal kurumlarının başarısındaki temel faktör; bunların bir merkezde toplanmayan sahiplikleri (ki bu özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan önce tesis edilmiş kurumlar için böyledir) nedeniyle, hünerlerini yayabilme kabiliyetleri ve bu kurumların sadece tamamlayıcı mahiyette finansman sağlamaları gerektiğini ifade eden imtiyazlardır. **Crédit National de France** deneyiminin **Nacional Financiera de Mexico** ile olan karşılaştırılması, hükümetin konuya dahil olma veya ilgilenme şeklinin (birinci örnekte sübvansiyonlu kredi ve borçlanma garantileri, ikinci örnekte ise doğrudan sahiplik) ve ortaklaşa finansman (*cofinancing*) anlaşmaları yapılması ihtiyacının da (birinci örnekte sağlam, ikinci örnekte zayıf) **Crédit National** deneyiminin **Nacional Financiera**'a göre daha başarılı olmasının ardında yatan faktörler arasında gösterilmesine imkân vermiştir*. Söz konusu bulguların, iyi-hedeflenmiş devlet müdahalesinin (sübvansiyonlar ve kredi garantileri yolu ile) ve ortaklaşa finansman kısıtlamaları dayatmasının, kalkınma kurumlarının pozitif *taşmasını* (*spillover*) muhtemelen

---

* Armendáriz de Aghion, B. (1999) 'Development Banking' *Journal of Development Economics* 58: 83-100.

maksimize edeceğini gösteren teorik modeller de uyumlu olduğu öne sürülmektedir.

Latin Amerika, kendisini kalkınma bankası olarak tarif eden pek çok kuruma sahiptir ve bunlar **ALIDE**'nin bir parçasını oluşturmaktadırlar. ALIDE'nin 121 üyesinin dışında kalanların 75 tanesi birinci-dalga bankalar (**first tier banks**), 21 tanesi ikinci-dalga bankalar (**second tier banks**) geri kalanlar da karma statüde olan bankalardır.

2.9.1. Kalkınma Çabalarında Güney Kore Deneyimi ve Kore Kalkınma Bankası

1980'lerin ortalarına kadar, kamu bankalarının Kore Cumhuriyeti'nde de büyük ağırlığı olmuştur. Devlete ait kalkınma bankaları, sanayi politikalarıyla desteklenen sektörlere finansal kaynakların kanalize edilmesinde kullanılmıştır.

Kore Kalkınma Bankası (**Korea Development Bank**), hükümetin Kore'yi bir finansman merkezi haline getirme politikasıyla uyumlu olarak, faaliyetlerini genişletmekte olan bir devlet bankası statüsündedir. Geride kalan elli yıl içinde biriktirdiği uzmanlığa dayanarak, Kore Kalkınma Bankası (**KKB**), yurt içindekilerin yanı sıra yurt dışındaki müşterileri de hedefleyen, dört ana finansal hizmet üzerinde odaklanmaya karar vermiştir: **kurumsal bankacılık, yatırım bankacılığı, uluslararası bankacılık** ve **kurumsal yeniden yapılanma ve danışmanlık**.

Banka, diğer taraftan, evrensel bankacılık hizmetlerini Asya ve Doğu Avrupa'daki yükselen piyasalar müşterilerine genişletmek suretiyle, bölge içindeki varlığını da genişletmektedir. Büyük altyapı finansmanına yönelik artan talebi karşılayabilmek için, Kore Kalkınma Bankası 2004 yılı Mayıs ayından beri Kuzeydoğu Asya Kalkınma Finans Konseyi'ni yürütmektedir.

Banka, aynı zamanda, on büyük proje için proje finansmanını hazırlamakta ve yirmi iki yeni projeye de danışmanlık hizmeti vermektedir. KKB, 2004 yılı itibariyle, Kore kurumsal bonolarının %20.3'üne underwriting hizmet vermek suretiyle, ülkenin en büyük kurumsal bono underwriter'ı unvanını almıştır.

KKB, daha sofistike finansal hizmetlere olan talebin her geçen gün büyük boyutlara ulaştığı, küresel endüstriyel güç merkezi olan Çin pazarına da girmiş bulunmaktadır. Bu kapsamda, Temmuz 2005 tarihinde, Guangzhou'da bir şube açmış olup bu, bölgedeki ilk Kore bankası olma özelliğini de kazanmıştır. Guangzhou şubesi, kredi, döviz, mevduat, para havalesi ve Çin'de faaliyet gösteren ve sayıları hızla artan Koreli şirketlere finansal danışmanlık yapmak gibi hizmetlerin de içinde yer aldığı, çok çeşitli finansal hizmetler sunmaktadır. Pekin ve Şanghay şubelerine ilaveten Guangzhou'da bir şube açılmasıyla, KKB'nin Çin'deki üç belli başlı iktisadî bölgedeki güçlü varlığına daha da destek olunması beklenmektedir.

Devlet tarafından idare edilen bir kurum olarak, Kore Kalkınma Bankası, kendi öz kârlılığı ve iş hedefleriyle kamu politikasını ve ülkenin sürdürülebilir iktisadî büyümesini uzlaştırmayı amaçlayan, dengeli bir amaç gütmektedir. Öte yandan, KKB, Kore endüstrisinin ve ulusal ekonominin gelişimine yardımcı olmak için, endüstriyel sermayenin arzı ve yönetimiyle de ilgilenmektedir. Yirmi altı yurtiçi şubesini ve beş denizaşırı şubesini de içine alan yaygın hizmet ağı ve 2,167 çalışanıyla Kore Kalkınma Bankası, tüm finansal hizmetleri sunmaktadır.

Kore Kalkınma Bankası'nın Güney Kore ekonomisinin büyüme ve kalkınma çabalarında oynadığı rolün sağlıklı bir değerlendirmesinin yapılabilmesi, her şeyden önce, bu ekonominin Kore Savaşı sonrasında yaşadığı dönüşümün iyi analiz edilmesi ve geçmişte yaşanan sıkıntıların çözümünde ne tür politikalar ve politika araçları kullanıldığının anlaşılması gerekmektedir. Söz konusu kalkınma çabaları, esas itibariyle, Kore Kalkınma Bankası'na yüklenen özel misyon

vasıtasıyla yürütülmüş; hükümet, uyguladığı politikaların temel aktörü olarak bu finans kurumunu belirlemiştir.

Sistemik olarak, son otuz yıl boyunca Güney Kore tarafından uygulamakta olan sanayi politikaları modeli,

- i) desteklenecek şirketlerin ve endüstrilerin hükümet tarafından seçilmesi;**
- ii) vergi ve finansal kaynakların harekete geçirilmesi ve seçilmiş endüstrileri destekleyecek ticaret politikalarının planlanması; ve**
- iii) hükümetin öncülüğünde, sorunlu endüstrilerin ve şirketlerin yeniden-yapılandırılması**

aşamalarını kapsayan bir **döngü** ile tasvir edilmektedir. Burada hükümet, döngünün her aşamasına aktif bir şekilde müdahalede bulunmuştur. Giriş ve çıkış engelleri, finansman ve vergi destekleri sanayi politikasının araçları olarak belirlenmiştir. Sadece mevcut büyük şirketlerin hedef olarak belirlenmiş endüstrilere girmesine izin veren giriş engelleri ve politikalar, esasında, değişim göstermiş büyük şirketlerin (**Korean chaebols**) yükselişine katkı sağlayan bu kurumları desteklemek amacıyla dizayn edilmiştir. Dahası, giriş engelleri, iktisadî kaynakların, varlığını sürdüremeyecek olanlardan sürdürebilir olanlara doğru doğal olarak akışını durduran endüstriyel ve kurumsal yeniden yapılanmada, devletin aktif müdahalesinin bir sonucu olarak tesis edilmiştir. Finansal destek, belirlenmiş endüstrilerde faaliyet göstermek üzere seçilen firmalara, uzun periyotlarda geri ödenecek tercihli ve sübvansiyonlu faiz oranlarından kıt finansal kaynakların borç verilmesi şeklinde bir uygulamadır. Bu uygulamalar, *taraf tutan* veya *yanlı (biased)* kaynak tahsisleriyle sonuçlanmıştır.

1950'ler boyunca Kore, tüm enerjisini sanayi tesislerini yeniden inşa etmek üzerinde yoğunlaştırmıştır. O tarihte henüz bir sanayi politikasının varlığından

söz etmek mümkün değildi. Anlamlı sanayi politikalarının tamamlanması, 1960'larda, **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**'nın yürürlüğe girmesiyle aynı zamana rastlamaktadır. Hükümet, ithalat-ikamesi politikasını kullanarak, anahtar endüstrilerin tesis edilmesini hedef olarak belirlemiş ve bu çerçevede, aralarında *kimyasal gübre, rafine edilmiş petrolün* de yer aldığı pek çok endüstriyi desteklenecek stratejik endüstriler olarak seçmiştir. Yine bu kapsamda, seçilmiş endüstrilere destek verecek yasal düzenlemeler de hayata geçirilmiştir. Hükümet, esas itibariyle yabancılardan borçlanılarak elde edilen önemli miktarlarda yatırım kaynağını, bu endüstri kollarında faaliyet gösteren firmalara dağıtmıştır.

Gerçekleştirilen uygulamalar arasında, en kapsamlı devlet müdahalesi, 1970'lerde "*ağır ve kimyasal sanayileşme hamlesi*"nin icra edilmesi sırasında yaşanmıştır. Hükümet, bazı endüstri dallarını **anahtar endüstriler** olarak belirlemiştir. Söz konusu endüstriler, **demir ve çelik, demir-dışı metaller, gemi yapımı, genel makina, kimyasallar** ve **elektroniklerden** oluşuyordu. Ticaret politikalarının yanı sıra, vergi ve finansal kaynaklar da bu endüstrilerin gelişimini desteklemek üzere kullanılmıştır. **Chaebol**'lerin çoğalmasını desteklemek amacıyla, giriş engelleri tesis edilmiş ve bahsedilen dönem boyunca, ağır ve kimyasal endüstrilerin (**Heavy and Chemical Industries-HIC**) büyüklüğü önemli ölçüde artış göstermiştir.

1980'lerde, önceki on yılın endüstriyel politikalarının sorunları ortaya çıkmaya başlamıştır. Ağır ve kimyasal endüstrilere yapılan aşırı-yatırım ve yüksek enflasyona yol açan genişlemeci para politikası, hükümetin aktif endüstriyel destek politikalarından uzak durmasına neden olmuş ve sanayi politikası, *teknoloji-yoğun endüstrilerin desteklenmesi amacıyla* yeniden oluşturulmuştur. Bu değişikliğin altında yatan temel güdü, 1970'lerin son dönemlerinde imalât sanayiinde görülmeye başlayan yapısal dengesizliği düzeltmek amacına yönelik olmuştur. Ağır ve kimyasal sanayilere yönelik büyük miktarda fon akışı, bu sanayilerin önemli bir kısmını ciddi boyutlarda aşırı-kapasite ile başbaşa

bırakacak şekilde kesilmiş; ayrıca, hükümet endüstriyel ve kurumsal yeniden yapılanma sürecine sıkı bir şekilde müdahalede bulunmuştur.

1990'lı yıllara gelindiğinde, hükümetin iktisat politikası, *deregülasyon** üzerinde önemle durmaya başlamıştır. Bu kapsamda pek çok mevcut düzenleme lağvedilmiş, fakat bazı durumlarda ise daha önce iptal edilen düzenlemeler yeniden hayata geçirilmiştir. Hükümetin müdahaleci tavrı ve özel sektörün hükümetin piyasalara müdahale edeceğine ilişkin devamlı bir bekleyiş içinde olması, piyasa ekonomisinin gelişimini engellemeye devam etmiştir.

2.9.1.1. Hükümetin Endüstriyel Gelişmede Seçici Tavrı

Hızlı iktisadî büyümeyi sağlamak amacıyla, hükümet, iktisadî kalkınma planları hazırlamış ve stratejik endüstrileri belirleme veya seçme yoluna gitmiştir. Ayrıca, bu endüstrilerin teşvik edilmesi sırasında, hükümet, getirdiği düzenlemeler vasıtasıyla giriş engelleri koymuş, bu sayede birkaç büyük şirketin büyümesine katkıda bulunmuştur.

1960'lı yılların başlarında, *kimyasal gübre, rafine petrol, çelik, sentetik kimyasal lifler ve elektrikli makineler* desteklenecek sanayi kolları olarak seçilmiştir. Hükümet, aynı zamanda, bir işbölümü de gerçekleştirmiştir: Özel sektör diğer endüstrilerde faaliyet göstermekle yükümlü iken, devlet veya kamu sektörü petrol rafinerilerinin inşaa edilmesinden sorumlu tutulmuştur.

---

* **Deregülasyon**, piyasalara daha fazla rekabetçi bir yapı kazandırmak amacıyla, *düzenlemelerin gevşetilmesi* ve *daha önce var olan kontrollerin kaldırılması* anlamında kullanılmaktadır.

2.9.1.2. Finansman Desteği

Hükümet, iktisadî bakımdan stratejik addedilen endüstrilere giriş izni verdiği şirketlere vergi desteği sağlamış ve finansal kaynak tahsisinde bulunmuştur.

1960'lar boyunca, hükümet, hemen hemen tüm yurtiçi finansman kaynaklarını kontrol altına almış durumdaydı. Bu çerçevede **Kore Merkez Bankası** ve **Bankacılık Yasası** gözden geçirilmiş, özel sektöre ait ticarî bankaların hisselerini devralmış ve **Kookmin Bank** gibi halka hizmet eden, **Bank of Korea** gibi de KOBİ'lere hizmet veren **özel-amaçlı bankalar** kurmuştur. 1960'ların ilk dönemlerinde, hükümet, yabancı kredilerin %55'ini stratejik olarak belirlenen endüstrilere tahsis etmiş; ortalarından itibaren ise imalât sanayiindeki yatırımların %60'ı üç stratejik endüstriye **-petrokimyasallar, çelik ve makine-** tahsis edilmiştir. Buna ilaveten, hükümet, seçilmiş endüstrilere giren şirketlere yönelik kredilere düşük faiz oranları uygulaması getirmiş, böylelikle özel sektörün hükümete olan bağımlılığını artırmıştır.

1960'ların sonlarına rastlayan **endüstriyel yeniden yapılanma programından** sonra dahi, varlığını devam ettiren -hükümetin seçtiği ve yardım ettiği- firmaların önemli bir bölümü finansal güçlük çekmiştir. Hükümet, bu şirketleri, yaygın ve aynı tarzda tedbirler uygulamak suretiyle yeniden canlandırmıştır. Kısa-vadeli özel sektör borçlarının uzun-vadeli borçlara dönüştürülmesine izin verilmiş; faiz oranları düşürülmüş (ticarî bonoların iskonto oranı için %19.0'dan %15.5'e); özel bonolar ihraç edilmiş (bunların %30'u uzun vadeli, düşük faizli krediye dönüştürülmüş); sabit tesislerin amortisman oranı artırılmış (%30.0'dan %40-80'e) ve kurumsal muafiyet oranı yükseltilmiştir (%6.0'dan %10.0'a).

1970'lerde, hükümet yatırım fonlarının sadece stratejik endüstrilere değil, aynı zamanda bireysel yatırım projelerine tahsis edilmesiyle de derinden ilgilenmeye başlamıştır. Ağır ve kimyasal endüstrilere büyük yatırım kaynakları tedarik etmek amacıyla, hükümet, 1974 yılında hem **Ulusal Yatırım Fonu'**nu kurmuş hem de o

tarihte kendisi tarafından kontrol edilen ticarî bankalara, hedef olarak seçilmiş yatırım projelerinin kredilendirilmesi talimatını vermiştir. Bunların yanı sıra, hükümet, ağır, kimyasal ve ihracata-dönük sanayilerde faaliyet gösteren şirketlere, yabancı kredilerin kullanılmasında öncelik tanımıştır. Bu şirketlere kullanılan krediler ve *belirli bir maksatla kullanılan (earmarked)* diğer krediler '**politika kredileri**' olarak adlandırılmıştır. Politika kredilerine uygulanan faiz oranlarının düşük seviyelerde tutulmasına özen gösterilmiştir. Belirli maksada yönelik kredilerin kullanıldığı sektörler **tarım, küçük ve orta ölçekli firmalar, konut inşaatı** vb. alanlar olmuştur. Dış ticaret kredileri, genellikle, ihracatın finansmanında kullanılmıştır. Bu nedenle, özel maksada yönelik olmayan krediler, ağır ve kimyasal sanayilere yönelik yatırım fonlarının en muhtemel kaynağını teşkil etmekteydi. Toplam yatırım fonlarının yarısından fazlası hükümet kontrolü altındaydı ve bunların 2/3'ünden fazlası ağır ve kimyasal sanayi sektöründe faaliyet gösteren firma ve ihracatçılara tahsis edilmişti. 1980'lerin sonlarında ise, ulusal yatırım fonlarının %93'ünden fazlası ve **Kore Kalkınma Bankası kredilerinin %42'si** bu endüstrilere tahsis edilmiştir.

2.9.2. Somut Örneklerle Dünya Genelinde Bazı Kalkınma Bankalarının Faaliyet Alanları - Farklılıklar

Ulusal kalkınma bankaları arasında, genellikle tarihlerinden ve geçtiğimiz yirmi yıl içinde gerçekleştirdikleri rolün derinlemesine olarak yeniden gözden geçirilmesinden kaynaklanan üç esas varyasyonun kısaca ele alınması, kalkınma bankalarının faaliyet alanlarının ve bu alanların ne tür etkenlerle değişime uğradığının anlaşılmasına yardımcı olacak mahiyettedir.

Bu varyasyonlardan *birincisi*, **kamu ve özel sektör sahipliği modelleri** arasında; *ikincisi* **birinci-dalga** ve **ikinci dalga** kurumlar arasında; *üçüncüsü* **evrensel veya sektörel bankalar** arasında yapılmaktadır.

Birincisi, ulusal kalkınma finans kurumlarının, hükümet stratejilerinin ve verici (*donor*) tercihlerinin evrimi, sermaye piyasalarının hızla büyümesine ve özel sektörden uzun-vadeli kredilendirmenin elde edilebilir hale gelmesine ilave olmasıyla birlikte, kalkınma bankalarının geleneksel devlet-sahipliği doğasından esaslı biçimde uzaklaşmasına neden olmuştur. Bugün itibariyle değişik tür sahiplik modelleri söz konusudur ve kamu, özel ve kamu-özel yapılar arasında kesin bir ayırım yapmak her geçen gün daha da zorlaşmaktadır. Ulusal kalkınma bankalarının büyük bir çoğunluğu kamu şirketleridir, fakat kamu sahipliği modeli içinde yapı değişikliği göstermektedir. Örneğin, **Russian Bank of Development** devlet kontrolünde bir finansman kurumudur ve bir ortaklığın özelliklerini ve bir şirketin diğer özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır. Bazıları kendi kaynaklarını ülke merkez bankası, hazine veya maliye bakanlığı nezdindeki özel bir fondan çekmekte; bu gibi durumlarda eğilim, ulusal kalkınma bankalarından ziyade sadece kalkınma fonları olmaktadır. Bazı bankalar, **German Bank of Development-Kreditanstalt für Wiederaufbau-KfW*** örneğinde olduğu gibi, karma federal ve devlet sahipliğindedir. Diğer bazıları, 1980'lerden sonra gerçekleştirilen özelleştirme hareketlerinin bir sonucu olarak, özel varlık (*entity*) statüsü kazanmıştır. O dönemde, iktisadî büyüme ile devlet sahipliği arasında negatif bir ilişki olduğuna dair yaygın kanaat, bu tür bir değişimde rol oynamış gözükmektedir. Bazan, bu, yerel sanayi gelişimini finanse etmek için 1923'te kurulan **Romanian Development Bank** örneğindeki gibi, bankaların bütünüyle ticarî varlıklar haline dönüşmesine yol açmıştır. Bu banka, ticarî bir varlık olarak faaliyetlerine devam etmek için, 1999 yılında tamamen özelleştirilmiştir.

Gerek kamu ve özel yapılar arasında, gerekse ticarî, kâr-yönelimli veya ulusal kalkınma kurumları arasında yapılan ayırım, gittikçe yüzeysel bir hal almaktadır. Daha önce ulusal kalkınma bankaları tarafından yerine getirilen görevleri ifâ eden ve sayıları her geçen gün artan ticarî bankalar, bu analizde dikkate alınmak durumundadır. Mısır'daki **National Bank for Development-NBD**, ticarî, kâr-eğilimli bir banka olarak ve aynı zamanda (özellikle 1987 yılında başlattığı

---

* KfW'nin işleyişi ve fonksiyonları EK 1'de detaylı olarak verilmiştir.

yenilikçi mikro kredilendirme mekanizması vasıtasıyla) kalkınma-eğilimli bir banka olmayı sürdürmekte ve bu bulanık sınırı gayet güzel bir biçimde resmetmektedir. Başka bazı kalkınma bankaları da, özelleştirilmiş bankalardan farklı olarak, devlet-sahipliği doğasını ve kalkınma odağını muhafaza ederken, ticarî faaliyetlere yönelebilmektedir. **Malian Banque nationale de développement agricole-BNDA** örneğinde olduğu gibi.

İkinci olarak, ulusal kalkınma bankaları, birinci-dalga ve ikinci-dalga bankalar olmak üzere iki farklı model arasındaki bir başka bölünmedir. İkinci dalga bankaların, özel sektörü kredilendirmek üzere, kamu mevduatlarını kullanması yasaklanmıştır. Bazı kurumlar, örneğin Peru'da 1992'ye kadar birinci-dalga bir banka olan **Corporación Financiera para el Desarrollo-COFIDE** bir aşamadan diğerine geçmiş ve devlete ait ikinci-dalga finansal kurum olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. COFIDE, böylelikle, sadece çok-terafli kalkınma bankalarından, yabancı ticarî bankalardan ve sermaye piyasalarından kaynak kullanmaktadır.

Son olarak, sektörel, evrensel veya ExIm bankalar arasında da organizasyonel bir farklılıktan söz etmek mümkündür:

- Sektörel bankalar, ülkenin büyümesinde ve kalkınmasında anahtar konumunda olduğu düşünülen sektörlerle odaklanmaktadır. Faaliyetin iki temel odağı, genellikle **tarım** -Mali'deki **BNDA** örneği- ve **KOBİ gelişimidir**. İlgilenilen diğer sektörler, **eğitim**, **balıkçılık**, **sağlık**, **bahçivanlık**, **imalât sanayii**, **madencilik** ve **turizm** olarak sıralanabilir.
- Evrensel kalkınma bankaları, ticarî bankacılıkta kullanılan terimle örtüşmeme ihtimaline karşın, kalkınma bankacılığının tüm yönleri üzerinde çalışmaktadırlar. Örneğin, ekonominin pek çok sektörüne bir dizi kredilendirme veya kredi-dışı hizmet sunan **Brazilian Development**

Bank-BNDES veya **Development Bank of Southern Africa-DBSA** gibi kurumlar bu gruba karşılık gelmektedir.

- **Exlm Bank of India** gibi Export-Import bankaları, ihracat-ithalat finansmanına yönelik geleneksel faaliyetler yürütmektedir.

Ortaya çıkan genel sonuç, ister gelişmiş ülkelerde olsun ister gelişmekte olanlarda, bazan daha karmaşık olabilmektedir. Örneğin, yarı-devlet kurumu statüsünde bulunan **Banco de Comercio Exterior de Colombia S.A.** dış ticaret şirketlerine ve mikro girişimlere, yurtiçi piyasayı hedefleyen büyük şirketlere ve KOBİ'lere finansman sağlayan bir *reeskont bankası*dır. Bu banka, aynı zamanda, Kolombiya'nın aktif büyüklüğü bakımından ikinci en büyük, kredi portföyü bakımından ise en büyük bir ikinci-dalga bankasıdır. Gelişmiş ülkelerde de, banka sahipliği ve organizasyonel yapılanma açısından büyük ve karmaşık çeşitlilikler bulunmaktadır.

2.10. KALKINMA BANKASI MODELİ NASIL BİR DEĞİŞİME UĞRADI?

Günümüzde kalkınma bankalarının nasıl bir değişimden geçtiğini daha belirgin biçimde ortaya koyabilmek için, söz konusu kurumların ilk kuruluşlarından yakın geçmişe kadar ne tür fonksiyonlar gördüğüne kısaca bir göz atılması yararlı olacaktır. Daha sonra, yeni bir kalkınma bankası için *çekirdek modelin* ne tür özellikler sergilediği ele alınarak, sağlıklı bir mukayese imkânı yaratılmaya çalışılacaktır.

2.10.1. Kalkınma Bankasının Eski Çekirdek Modeli

1930'ların sonlarındaki ilk kuruluşlarından ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1980'lere kadar geçen sürede, geleneksel kalkınma bankalarının yararlılığı, yatırım projelerine yönelik uzun-vadeli fon arz etmeleriyle bağlantılı olarak ele

alınmıştır. Kalkınma bankaları, aynı zamanda, sermaye piyasalarının gelişiminde katalizör işlevi görmüş ve projelerin hazırlanması, tahmin edilmesi, denetlenmesi ve değerlendirilmesine yönelik standartlar geliştirerek, başarılı proje finansmanı gerçekleştirmek için beceri veya uzmanlık geliştirmiştir. Öte yandan, kalkınma bankaları, kalkınma planlarında yer alan öncelikli sektörlerle kredi dağıtma işini de gerçekleştirmiştir. Kalkınma bankaları, bunun yanında, hükümetle politik bir diyalog sürdürmüş ve üretken, altyapı ve hizmetler sektörlerinin optimal büyümesi için ne tür iktisadî ve finansal politika değişikliklerinin arzu edildiğine dair tavsiyelerde bulunmak için uygulamalı araştırma faaliyetleri de yürütmüştür.

2.10.2. Kalkınma Bankasının Yeni Çekirdek Modeli

Bir kalkınma bankasının yeni çekirdek modeli, eski modeli genişletmesiyle ve artan bir biçimde uzmanlaşmış, çeşitlilik kazanmış, çevik ve sofistike finansal hizmetler endüstrisiyle donatılmış bir kalkınma bankası görüntüsü sergilemesiyle farklılık arz etmektedir. Gençleşmiş bu yeni bankalar, kredi tahsisatında **piyasa kriterine** güvenmektedirler. **Bu finansal kuruluşlar, müşteri-temelli (client based) fonlama ve hizmet sunan kalkınma bankalarıdır.** Söz konusu bankalar, riskin etkili bir biçimde dağıtılmasına ve fonlarının özel tasarruflardan elde edilmesine öncelik vermektedirler. **Kaynak temininde devlete bel bağlamak, bu bankaların gündeminden kalkmıştır.** Bu kalkınma bankaları, günümüzde çok-terafli ve bölgesel kurumlardan fon kabul eden ticarî bankalardan ve diğer uzmanlaşmış aracı kurumlardan gelen rekabetle de karşı karşıyadır. Yeni kalkınma bankalarına yönelik herhangi bir standart tanımlama veya normdan söz etmek mümkün gözükmemektedir. **Temel amaçlar, “gerçek maliyetleri yansıtan fiyatlar üzerinden ve yatırım ihtiyaçlarına cevap veren vade ve koşullarla yatırım finansman hizmetleri sunmak”** şeklinde belirlenmiştir. Böylelikle, kredilendirme faaliyetleri, açık rekabete ve etkin düzenleme ve denetlemeye tabi olmaktadır.

İktisat teorisi, kalkınma bankalarına duyulan ihtiyacın devamını destekleyecek bir dizi neden öne sürmektedir: **piyasa kısıtlamaları, dışsal faktörler, ölçek ekonomileri, özel ve sosyal faydalar arasındaki farklılıklar ve özel sektörün riskten hoşlanmaması.**

Yeni stil kalkınma bankaları, özelleştirmeyi, kira sözleşmelerini, izin ve imtiyazları ve yap-işlet-devret projelerini teşvik etmek için teknik yardım ve garantilerin kullanılmasıyla meşgul olmaktadır. Diğer taraftan, bu bankalar, **doğrudan özel yatırımlara provizyon vermek ve underwriting** işlemleriyle de ilgilenebilmektedirler. Söz konusu kalkınma bankaları, yeni finansal ürün ve hizmetler sunabilmek için, beşerî sermayeye ve teknolojiye önemli boyutlarda yatırım yapmaktadır. Bu kurumlar, gelecekte oluşacak açılımları önceden tahmin eden ve hazırlanan, daha çok bir **“öğrenme organizasyonu ve bir bilgi bankası”** halini almışlardır.

2.11. KALKINMA BANKALARININ ROLÜNE İLİŞKİN ULUSAL VE BÖLGESEL DÜZEYDE YAŞANAN DENEYİMLER VE BAZI POLİTİKA ÖNERİLERİ

1-2 Aralık 2005 tarihinde **New York**'taki Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde gerçekleştirilen **“Rethinking the Role of National Development Banks”** konulu toplantıda, dünyanın çeşitli bölgelerinden kalkınma bankacılığı içinde aktif rol alan uzmanlar yaşadıkları deneyimleri ve düşünceleri paylaşmış ve son derece faydalı öneriler ortaya atılmıştır. Bu bölümde, söz konusu toplantıda vurgulanan hususlar örnekler bazında özetlenmektedir.

Dünya genelinde yaşanan “ulusal kalkınma bankası” deneyimlerinin ışığında, bu kurumların, özel sektörün kendi başına geliştiremeyeceği piyasaların oluşmasına yardım edebilecek ve aynı zamanda ticarî faaliyetlerin tamamlayıcısı olabilecek birer varlık olarak görülmeleri gerektiği sıkça ifade edilmektedir. Kalkınma bankalarının sahip olduğu fonksiyonlar, ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle

birlikte, bir hayli fazla olabilmektedir. Uzun vadeli finansman temin etme konusunda oynadıkları rolün yanında, kalkınma bankalarının bir bölümü, tarımsal projelere, KOBİ'lere, ihracata ve bazı durumlarda da eğitim burslarına kısa-vadeli fon temin etmekle de ilgilenmektedirler. Ortaya konulan örneklerin büyük bölümünde, ulusal kalkınma bankaları, mevcut özel sektör faaliyetlerini tamamlayıcı rol oynamaktadır. Ne var ki, 1980'lerde, bu kurumların çoğu, **aşırı risk alma** ve **sürdürülebilir finansmanı muhafaza etme** konuları nedeniyle baskı altında kalmıştır. Bir kısmı iflâs etmekle birlikte, bütünüyle ortadan da kalkmamıştır. Aslında, Latin Amerika'da kalkınma bankacılığı fikri yeniden hayat bulmuştur ve **Brezilya, Meksika, Şili** ve **Kolombiya** gibi ülkeler bu tür aktif kurumlara sahip bulunmaktadır. Öte yandan, Asya'da da ulusal kalkınma bankaları mevcudiyetini devam ettirmektedir. Dahası, çok sayıda sanayileşmiş ülke de faal kalkınma bankasına sahiptir.

Ulusal kalkınma bankalarının rolünün yeniden ele alınmasına duyulan ihtiyaç her geçen gün daha belirgin hale gelmektedir. Bu kapsamda, ulusal kalkınma bankalarının faydalı görevler üstlenebileceği muhtemel alanlar arasında **KOBİ finansmanı, tahvil piyasası gelişimi, altyapı finansmanı** ve **karşı-devirli finansman** ilk sıralarda yer almaktadır. Ayrıca, ulusal kalkınma bankaları, komşu ülkeler arasında daha büyük iktisadî entegrasyonlara yönelik altyapının gelişmesine de yardımcı olabilecektir. Ulusal kalkınma bankalarının işlev görmesinde merkezî önemi haiz olduğu düşünülen iki husus ön plana çıkmaktadır: Bunlardan birincisi, **yönetim standartlarıyla** ilgilidir. Aslında, yönetim yapısı ve ulusal kalkınma bankaları ile maliye bakanlıkları arasındaki ilişki kritik önem taşımaktadır. Özellikle, bu kurumlara devlet tarafından sübvansiyon verildiği durumlarda, bu sübvansiyonların, kalkınma bankalarının desteklediği sosyal fonksiyonun açıkça belli olmasını teminen, şeffaf bir yapıda olması gerekmektedir. İkinci husus, **ulusal kalkınma bankalarının düzenlenmesi ve denetimiyle** ilgilidir. Bu kurumların, Basel standartlarını da kapsayacak şekilde, ticarî bankalarla aynı düzenlemelere tabi olmasına gerek

olup olmadığının ya da farklı kurallar gerektirip gerektirmediğinin dikkate alınması ihtiyacı vardır.

Sürdürülebilirlik mi, Özelleştirme mi?

Latin Amerika'daki kalkınma bankalarının ilk ortaya çıkışının ardında yatan mantık veya gerekçe, **uzun-vadeli finansman sağlamadır**. Daha yakın geçmişte, bu bankalar, özel sektörece kapsama alınmayan bölgelere yönelik hizmet sunmaya da başlamıştır. Söz konusu hizmetler arasında; düşük-gelirli grupların finansal hizmetlere erişim imkânlarının artırılması, KOBİ'lere yönelik sübvansiyon ve krediler, eğitim ve iskân gibi pozitif dışsallıkları olan sektörlerin teşvik edilmesi yer almaktadır. Bu kurumların kullandığı kredilerin önemli bir bölümü **tarım, agro-endüstri ve finansal kiralamaya** yöneliktir.

Latin Amerika'daki kalkınma bankaları çeşitli yapılar benimsemiştir ve **yerel ihtiyaçlar, kurumsal çevre ve kamu politikaları** doğrultusunda organizasyonel biçimlerini değiştirmiştir. Bu kurumların, sahip oldukları finansal hizmet ve enstrümanların da çeşitliliğini artırmak suretiyle yaygın bir finansal sistem geliştirmeye ihtiyaçları vardır. Söz konusu kurumlar, aynı zamanda, finansal sürdürülebilirliğin sağlanması hususunda da bir mücadeleyle karşı karşıyadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde; karşımıza, kritik faktörler olarak **uygun iç ve dış gözetim, uluslararası normlara ve bankacılık standartlarına bağlılık ve bağımsız dış denetim** çıkmaktadır. Burada son bir husus olarak, ulusal kalkınma bankaları, ticarî bankalar ve diğer finansal araçlar arasındaki güçlü ilişkilerin önemi, yatırımların yaşama kabiliyetinin dikkatli bir biçimde değerlendirilmesi ihtiyacı, sahip oldukları finansal enstrümanlar açısından teknoloji gelişimi ve yenilikçiliğin önemi ve iş fırsatlarının belirlenmesindeki rolleri vurgulanmaktadır.

Ulusal kalkınma bankalarının finansal bakımdan sürdürülebilirliğinin üç faktöre dayalı olduğu öne sürülmektedir: Birinci faktör, **etkili yönetim ve işletimle**

ilişkilidir. Buradaki önemli kriterler arasında, bağımsız bir yönetim gibi *ulusal kalkınma bankalarının etkili bir şekilde denetimini garanti edecek sistemlere sahip olunması, projelerin risk değerlendirmesinin sağlam bir şekilde gerçekleştirilmesi ve uygulanabilir basiretli normlar yürürlüğe konulması* yer almaktadır. İkinci faktör, ki finansal sürdürülebilirliği artırabileceği düşünülmektedir, **kalkınma bankalarının rekabetçi konumunu** dikkate almaktadır. Ulusal kalkınma bankalarının faaliyetlerinin, tüm alanlarda, özel finansal aracılarının bir tamamlayıcısı olması gerektiğine işaret edilmektedir. Son olarak, ulusal kalkınma bankalarının faaliyetlerinin finansal olarak sürdürülebilirliğinin, bunların **kalkınma üzerindeki etkilerine** de sıkı sıkıya bağlı olduğu iddia edilmektedir. Bu üç faktörün her birinin ulusal bağlamda benimsenmesi gerektiği, etkili ve sürdürülebilir kalkınma bankalarının, pek çok gelişmekte olan ülkede, yerel finansal yetersizliklerin ortadan kaldırılmasında önemli bir rol üstlenebileceği özellikle vurgulanmaktadır.

Bu başlık altında ele alınan bir diğer konu, kamu bankalarının özelleştirilmesinin fayda ve maliyetleridir. Altı çizilen önemli nokta, ticarî anlamda varlığını sürdürebilir olmanın kalkınma amaçlarıyla veya hedefleriyle dengelenmesidir. Öte yandan, özelleştirme, rekabeti artırabileceği gibi yönetim ve verimlilik üzerinde de önemli iyileşmeler sağlayabilmektedir. Özel bankalar kalkınmayla ilgili hedefler peşinde olmadığından, kamu bankalarının hizmet götürebileceği bazı sektör ve faaliyetlere girmekten kaçınabilmektedirler. Özelleştirmeden elde edilecek finansal kazançların ölçülmesi güç olmakla birlikte, genel olarak, devlet müdahalesinin kısmen ya da önemli ölçüde varlığını sürdürdüğü durumlarda, özelleştirme daha az başarılı olmaktadır. Özelleştirmenin kamu bankaları üzerindeki etkisi, bu işlemin nasıl yerine getirildiğine ve söz konusu ülkede hangi kurumsal altyapının mevcut olduğuna bağlı bir konu olarak değerlendirilmektedir. Her halükârda, özellikle ticarî bankaların yeterli hizmet sunmaktan kaçınacağı fakat sosyal açıdan önemli sektörlerde, kalkınma bankalarının oynayacağı rol hafife alınmamalıdır.

Altyapı Gelişiminin Finansmanı: Mekanizmalar ve Deneyimler

Burada ortaya atılan soru şudur: “**Uzun-vadeli finansman konusunda kalkınma bankalarına bir rol düşer mi?**” Kalkınma bankalarının, pek çok gelişmekte olan ülkede finansal sistemlerin yeterince gelişmemiş olmasından ötürü, orta ve uzun vadeli projelere finansman sağlamada önemli bir rol oynayabileceği öne sürülmektedir. Ne var ki, kalkınma bankalarının rolü, özel finans kurumlarının faaliyetlerinin ve piyasaların tamamlayıcısı şeklinde olmalı ve sunulan kaynaklar da bu kurum ve piyasalarca sunulanlara ilave olarak düşünülmelidir. Örneğin, **Latin Amerika**'da, kalkınma bankalarının finansal sistemin ve sermaye piyasalarının gelişmesine yardımcı olmada önemli rol oynaması gerektiği ifade edilmektedir. Ama yine de, bu araçlar, yurtiçi finansal piyasaların derinliği ve gelişmişlik düzeyi dikkate alınmak suretiyle geliştirilmelidir. Latin Amerika'da, finansmanın kısa-vadeli doğası, risk yönetim araçlarının kıtlığı ve küçük ölçekli şirketlere dönük kredi imkânlarının azlığı, kalkınma bankalarının finansal sektör gelişiminin teşvik edilmesinde oynayabileceği önemli role işaret etmektedir. Bu konudaki başarılı örnekler olarak, Latin Amerika'nın alt-bölgesel bazda faaliyette bulunan bankaları **Banco Multisectoral de Inversiones of El Salvador**, **COFIDE of Peru**, **CORFO of Chile** ve **Corporación Andina de Fomento (CAF)** gösterilmektedir.

Japan Bank for International Cooperation (JBIC) uzun-vadeli finansman temininde ulusal kalkınma bankalarının rolüne dair önemli bir örnek teşkil etmektedir.* JBIC, Japonya'nın yabancı ülkelerle olan iktisadî mübadelesini destekleyen tek kamu finans kuruluşudur. Bu kurumun gelişmekte olan ülkelere yönelik finansman desteğinin bir bölümü, ulusal kalkınma bankaları vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. JBIC'in ulusal kalkınma bankaları ve yerel finansal kurumlarla olan etkileşimi, hem uzun-vadeli finansman imkânlarının artırılması ve kolaylaştırılması hem de kredi riskinin azaltılması gibi son derece olumlu sonuçlar

---

* Politika temelli finans kurumlarının Türkiye, Almanya ve Japonya uygulamaları EK 2'de yer almaktadır.

doğurmuştur. Burada belirtilmesi gereken kritik hususlar arasında, söz konusu kurumların kredi analizi yapabilme becerilerini iyileştirecek, teknik yardım yoluyla bunların uluslararası kabul görmüş finansal uygulamalar gerçekleştirebilmelerini sağlayacak ve bu kurumlara, finanse edilecek projelerin çevresel ve sosyal etkilerini analiz edecek araçlar sunacak *kurumsal kapasite tedariki* de yer almaktadır. Ayrıca, yerel tasarrufları harekete geçirecek ve yabancı yatırımları artıracak yerel finans ve sermaye piyasalarının geliştirilmesi de bir diğer önemli husus olarak vurgulanmaktadır.

Güney Afrika'daki **Industrial Development Corporation**, kendi-kendini finanse eden, Güney Afrika'nın endüstriyel gelişiminin merkezî yerinde bulunan bir ulusal kalkınma finans kurumudur. **IDC**, finansal bir kurum, bir kalkınma ajansı ve bir endüstriyel politika aktörü sıfatıyla faaliyet göstermektedir. Finansal bir kurum olarak, IDC, risk değerlendirmesi yapabilmekte ve ortaklık kurmak suretiyle de riski azaltabilmektedir. Bir kalkınma ajansı olarak, IDC, bilgi (*knowledge*) ve enformasyon merkezi rolü oynamaktadır. Endüstriyel politika aktörü olarak ise, IDC, hükümetle bakanlık düzeyinde aktif biçimde karşılıklı etkileşimde bulunmaktadır ve aynı zamanda, endüstri/sektör ve firmalar/birlikler düzeyinde de güçlü bağlantılara sahiptir. IDC, bilgisini ve analiz kapasitesini kullanarak, proaktif bir şekilde kalkınma ihtiyaçlarını tahmin eder, piyasa aksaklıklarından haberdar olur ve ekonomiye düzen vermek amacıyla finansman kullanır.

Altyapı gelişiminin finansmanı ile ilgili olarak yaşanan deneyimlerden elde edilen anahtar hususlar arasında, ulusal kalkınma bankalarının, **Kamu-Özel Kesim Ortaklıkları**'na (**Public-Private Partnership-PPPs**) hükümetin iştirakinde bir kanal rolü oynama imkânları önemli yer tutmaktadır. Altyapının geliştirilmesinde hükümet müdahalesi, özel sektörün dikkate almayabileceği büyük sosyal faydalar ve dışsalılar gibi pek çok nedenden ötürü kaçınılmaz iken, bunu gerçekleştirme becerisi, malî baskılar nedeniyle sınırlandırılabilir. Yanı sıra, özel sektörün altyapı yatırımları, düzenleyici riskler, kur riski ve siyasî risklere ilişkin kaygıların da içinde yer aldığı çok sayıda faktör tarafından kısıtlanmış durumdadır. Bu

bakımdan, hükümetler ve özel sektör açısından, Kamu-Özel Kesim Ortaklıkları vasıtasıyla işbirliğine gitmek anlamlı olmaktadır. Pek çok Kamu-Özel Kesim Ortaklığı bulunmakla birlikte, ulusal kalkınma bankaları, genellikle, kamu iştirakinin bunlar içinde çeşitli şekillerde yer almasına faydalı biçimde hizmet edebilmektedir. Bunlar arasında, altyapı projelerinde çeşitlendirilmiş bir kamu yatırım portföyünün elde tutulması, projeler vasıtasıyla öğrenmenin kolaylaştırılması ve bir uzmanlık ve bilgi hazinesi yaratılması, özel yatırımcılar ve ticarî bankalarla eşit derecede bir proje iç-görüsü kazanılması ve kamu iştirakinin devamını sağlayacak bir sürekli rolün muhafaza edilmesi yer almaktadır. Bununla beraber, böyle bir rolün ulusal kalkınma bankalarınca etkin biçimde yerine getirilebilmesi, bu rolün söz konusu bankaların diğer faaliyetleriyle olan tamamlayıcılığı, bankaların hükümetle olan ilişkileri ve bu bankaların yatırımlarının finansal ve iktisadî performansı gibi pek çok faktöre bağlı bulunmaktadır. Dahası, çok daha iyi sonuç doğurabilecek şekilde, ulusal kalkınma bankaları dışında kamu iştirakinde kullanılacak alternatif kanalların olup olmadığının tarafsız bir biçimde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Konuyla ilgili olarak yürütülen tartışmalar neticesinde, şu noktalar ağırlıklı olarak öne çıkmıştır:

- **Ulusal kalkınma bankaları ve özel bankalar arasındaki rekabet**, eğer kamu bankaları sübvansiyonsuz olarak rekabet edebiliyorsa, bu türden rekabette herhangi bir sorun yoktur. Örneğin, **State Bank of Chile** ticarî amaçlı bir devlet kuruluşu olmakla beraber, aynı zamanda, iktisadî kalkınmayı destekleyici rolünü sürdürmektedir.
- **Kamu-Özel Kesim Ortaklıkları**'nın çok titiz bir biçimde planlanması ve detaylandırılması büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan ele alındığında, kamu ve özel kuruluşlar arasındaki anlaşmaların müzakere edilmesi önemli bir konudur. Buna ilaveten, anlaşmanın yeniden müzakeresinden doğacak riski kapsayacak sigorta da zorunlu olabilmektedir.

- **Latin Amerika** gibi bölgelerde, ulusal kalkınma bankaları, yurt dışından fon çekilmesinde ve bunların kanalize edilmesinde önemli bir işlev görmektedir. Ne var ki, bu, riskin azaltılması fonksiyonuyla ilgili bazı tartışmalara da yol açmaktadır.

Özel Sermayenin Çekilmesi ve Özel Sektörün Gelişimi

Ulusal kalkınma bankalarının risk hafifletici fonksiyonunu artıracak mahiyette, özellikle özel sermayenin altyapı projelerine çekilmesini kolaylaştırıcı, dört kritik eylemin altı önemle çizilmektedir. Bunlardan *birincisi*, ulusal kalkınma bankalarının misyon ve kültürünün yeniden değerlendirilmesi gereğidir. Özellikle, finansman açığını, ülke düzeyinde piyasa aksaklıklarını ve ihtiyaçları ortaklaşa belirleyecek ve buna dayalı olarak da kalkınma bankalarının esas faaliyetlerine ve amaçlarına karar verecek, hem kamu kesiminden hem de özel sektörden anahtar konumunda hissedarlara ihtiyaç duyulmaktadır. *İkinci olarak*, ulusal kalkınma bankalarının, özel yatırımcıların düzenleyici çevre, parasal dalgalanmalar ve hükümetin performansı ile ilgili altyapı projelerinde karşılaştığı riskleri daha fazla hafifletecek araçların belirlenmesinde önemli bir rol oynayabileceği öne sürülmektedir. *Üçüncüsü*, ulusal kalkınma bankalarının gördüğü işlevi daha iyi hale getirmek için, risk hafifletme faaliyetleri vasıtasıyla harekete geçirilecek ilave özel finansman meblağı gibi yeni karşılaştırmaları da (*benchmark*) kapsayan, etkin performans matrisleri geliştirmek önem taşımaktadır. *Sonuncusu*, ulusal kalkınma bankalarının, kurumsal kapasiteye hız kazandıracak ve proje geliştirme kapasitelerini çoğaltacak yeni teslim mekanizmalarının (*delivery mechanisms*) geliştirilmesine önemli yardımlarda bulunabileceği kabul edilmektedir.

Rekabetin ve girişimciliğin teşvik edilmesi, hedeflenen kalkınma düzeyine ulaşılmasında bir diğer önemli faaliyet alanı olarak göze çarpmaktadır. **Yenilikçi finansman araçları** (*risk sermayesi, mikrofinansman, sermaye*) ve **iş geliştirme**

hizmetleri (insan kaynakları gelişimi, kapasite geliştirme, girişimcilik geliştirme programları, teknoloji modernizasyonu ve piyasa gelişimi) Kalkınma Finans Kurumları-KFK (Development Finance Institutions) vasıtasıyla girişimciliğin ve rekabetin desteklenebileceği mekanizmalar olarak görülmektedir. Bu kurumların başarılı olabilmek için bir takım reformlara ihtiyaç duyacakları ifade edilmekle birlikte, bazı ülkelerde KFK'na yönelik gerçekleştirilen politika değişiklikleri, bu kurumlar ve ticarî bankalar arasında adil olmayan rekabete yol açmıştır. KFK, burada dezavantajlı bir konumdadır. Bu kurumlar düşük-maliyetli mevduata erişmede bazı sınırlamalara tabi olmaları nedeniyle, rekabetçi faiz oranlarından kredilendirme konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Dolayısıyla, bu, endüstriye yönelik uzun-vadeli finansman kaynaklarını ve ticarî bankaların genellikle vermekten kaçındığı kalkınma-odaklı hizmetlere provizyon sunumunu olumsuz yönde etkilemektedir.

Ulusal kalkınma bankaları açısından, **A.B.D. deneyimi**, bünyesinde önemli dersler barındırmaktadır. A.B.D.'ndeki ulusal kalkınma bankaları, geçmiş dönemlerde, ülke kalkınmasını sağlayıcı mahiyette bir hayli önemli hizmetler sağlamıştır. Bunlar arasında, konut edinme, belediyeler ve eğitim gibi alanlara finansman sağlamanın yanı sıra, çiftliklere ve kırsal ekonomilere kredi desteğinde bulunmak ve karşı-devirli finansman da yer almaktadır. Örneğin, çiftlik kredi sistemi kredilendirme kuruluşları, kamu kredilerinin, özellikle iktisadî durgunluk dönemlerinde, ticarî kredilendirme mekanizmalarınca ihmal edilen alanlara ve sektörlerle yönlendirilmesine ciddi katkı sağlamaktadır. Benzer şekilde, **Tennessee Valey Authority** ve **Reconstruction Finance Corporation** gibi projeler tarafından sağlanan karşı-devirli finansman da, durgunluk dönemlerinde finansal sektör tarafından sağlanan elverişsiz kredilendirme, çoğu kez etkisini uzun süre devam ettirdiğinden, büyük önem taşımaktadır. Mesken edindirmede, yine benzer şekilde, kamunun sponsorluğunu yaptığı **Federal National Mortgage Association** gibi kurumlar, bazı muhasebe problemlerine ve başarısız örneklere rağmen, konut edindirmeye yönelik daha büyük miktarlarda kredi sağlama konusunda önemli başarılar elde etmiştir. Bu örneklerin tümünde,

finansal piyasalardaki aksaklıkları giderecek başarılı çözüm üretme çabaları, kamu ve/veya özel mülkiyete ait kurumların yanı sıra kamu ajanslarını da ihtiva eden bir dizi esnek kurum ve aracın oluşturulmasına ihtiyaç göstermiştir.

Uzun-vadeli sermaye çekilmesinde ulusal kalkınma bankalarının desteklenmesi gerektiğine dair **Afrika deneyimi** faydalı dersler içermektedir. Ulusal kalkınma bankalarının özel sermayenin çekilmesinde başarı göstermelerine imkân veren bir takım kriterler tespit edilmiştir. Burada, **içsel kriterler** (*yerel bankacılığın ve finansal piyasaların sofistike hale gelmesi*) yanında **dışsal kriterler** de söz konusudur. **Başarılı ulusal kalkınma bankaları, “özel sermayenin harekete geçirilmesini başarmış, finansal anlamda sürdürülebilir ve piyasa boşluğunun doldurulmasında işlev gören kurumlar”** olarak tanımlanmaktadır. Yapılan analizler neticesinde elde edilen ilk bulgular, başarılı olmuş ulusal kalkınma bankalarının, ister içsel (*karma bir hissedarlık yapısına sahip*) ister dışsal (*rekabetçi bir ortamda*) olsun, heterojen ortamlarda faaliyet gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu tür şartlar altında faaliyet gösteren ulusal kalkınma bankalarının, genellikle, özel sermayenin çekilmesinde daha etkili olduğu iddia edilmektedir. Dahası, bu bankalar, dış baskılar neticesinde, daha iyi yönetim ve güçlü risk işletimi sergilemiştir. **Ulusal kalkınma bankalarının başarısındaki anahtar kriterler;**

- *heterojen yapıdaki içsel ve dışsal çevrelerini etkili biçimde yönetebilme,*
- *piyasada düzenli (fakat belirleyici) olarak artan boşluğu doldurma,*
- *piyasa çarpıklıklarından ve özel sektör üzerinde yaratılacak crowding-out (dışta bırakma) etkisinden uzak durma*

becerisi olarak sıralanmaktadır. Bunlara ilaveten, başarılı ulusal kalkınma bankalarının riski azaltabilme yeteneğine de sahip olmaları beklenmektedir. Herhangi bir ülkede bankacılık sisteminin içinde bulunduğu mevcut düzey ve finansal sofistیکasyon, ulusal kalkınma bankalarına verilecek devlet desteğinin belirlenmesinde önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir.

Kapasite Geliştirme, Yönetim ve İşletim

Kalkınmanın finansmanında etkili birer araç olarak görülen ulusal kalkınma bankaları, yüksek standartlı bir *kurumsal yönetime* ihtiyaç duymaktadır. Kurumsal yönetime ilişkin bir tek doğru formül olmamakla birlikte, ülkede geçerli olan yasal çerçeve dahilinde belirlenecek, en uygun ortama ihtiyaç vardır. Burada, uluslararası standartlar veya prensipler içinde yer alan, kurumsal yönetimin dikkat çekici dört önemli ayağından söz edilmektedir. *Doğruluk, sorumluluk, mesuliyet ve şeffaflık*. Öte yandan, *değerlendirme* de kurumsal yönetimin önemli bir özelliği olarak görülmektedir ve sistemik, politik ve etik konuları çözüme kavuşturmak için fayda-maliyet analizinin ötesine geçmek zorundadır. ***Development Bank of South Africa***'nın kurumsal yönetim konusunda sergilemiş olduğu performans bir takım örnek uygulamalar içermektedir. Kurumsal yönetimin başarısında önemli bir faktör, *yönetim kurulunca* gerçekleştirilen etkili gözetim ve sorumluluğun mevcudiyetidir. Bu anlamda, kamudan, özel sektörden ve kâr amacı gütmeyen krurumlardan gelmiş üyelere sahip *bağımsız, iyi-bilgilendirilmiş ve değişiklik arz eden* yönetim kuruluna sahip olmak kritik önem taşımaktadır. İlave olarak, etkili risk yönetimini ve stratejik kontrolü destekleyen sistemler de önemlidir.

Bir başka örnek, ***Banco Nacional de Desenvolvimento Econômico e Social (BNDES)*** Brezilya'da kalkınmanın finansmanını sağlayan önemli bir kalkınma bankasıdır. Brezilya ve Latin Amerika'daki diğer ülkelerin tasarruflardan ziyade kredi imkânlarının kısıtlılığından muzdarip oldukları ve bunun da altyapı yatırımlarını ve iktisadî büyümeyi sınırlandırdığı öne sürülmektedir. BNDES gibi kalkınma bankalarının sağlanan kredi kolaylıkları burada ön plana çıkmakta ve bu kurum, projenin finansal getirisinin ötesinde bir takım faktörleri dikkate alarak, iktisadî ve sosyal gelişmeyi destekleme peşinde koşmaktadır. Bu finans kurumlarınca gerçekleştirilen kredilendirme, karşı-devirli etkiye sahip olmasından ötürü de ayrıca fayda sağlamaktadır. Örneğin, Brezilya'da özel bankacılık sisteminin kredilendirmesi *pro-cyclical*dır ve iktisadî büyüme oranlarıyla uyumlu biçimde artış göstermiştir. Aksine, BNDES'in toplam krediler içindeki payı, kredi/GSYİH

oranının düştüğü dönemlerde artış göstermiştir; bu nedenle, özel kredilendirmenin azaldığı zamanlarda, kalkınmaya yönelik olarak fazlaca ihtiyaç duyulan finansman desteğini sağlamıştır. BNDES'in ciddi biçimde rol aldığı bir başka faaliyet alanı ise, istihdam yaratılmasıdır. BNDES, formel anlamda iş yaratılmasında yüksek oranlara varan bir katkı sağlamış ve bu tür bir desteğin istihdam yaratma etkisi, küçük ölçekli firmalar söz konusu edildiğinde bile çok güçlü olmuştur.

Bölgesel ve Ulusal Deneyimlerden Çıkarılacak Dersler

Gabon Development Bank yaklaşık kırk yıl önce kurulmuş ve ana faaliyet alanı olarak küçük ve orta ölçekli işletmeleri, tüketici kredilerini, yatırımları ve diğer hizmetleri kapsamaktadır. Banka, uluslararası düzeyde taahhütlerini yerine getirmeyi, likidite ve sermaye yeterlik standartlarını tutturmayı başarabilmiştir. Kurumun iktisadî bakımdan yaşayabilirliğinin teminine yardımcı olan karakteristikler arasında, bankanın kamu-özel müşterek sahiplik yapısının bankanın karar alma sürecindeki bağımsızlığını sınırlandırmaması, stratejik kredilendirme kararlarında aşırı devlet müdahalesinin olmaması, bankanın diğer finansal aracıların tamamlayıcısı rolünü üstlenmesi ve hiçbir zaman özel sektör bankalarının yerine geçme çabası içinde olmaması yer almaktadır. Ayrıca, bankanın Basel normalarını da içeren basiretli denetime olan bağılılığı, misyonlarını yeniden tanımlama ve yeni stratejiler benimseme konusundaki esnekliği, başarısının ardından yatan temel unsurlar olarak sıralanmaktadır.

Daha serbest piyasa-yönelimli ekonomiler yaratılmasına yönelik olarak, belli başlı değişimler, intibaklar ve adaptasyonlar veri alındığında; kalkınma bankaları, yirmi birinci yüzyıl için yeni bir vizyon dikkate almak ve geliştirmek ihtiyacındadır. Bu vizyon, yerel çevre veya ülke koşullarına bağılı olarak, her bir kurum için değişiklik arz edebilmektedir. Pek çok ülkede, bu, özel sektörün ve finansal sistemin gelişmesinde kalkınma bankaları için yeni roller tanımlanmasını da içerecek

şekilde genişleyebilecektir. Kalkınma bankaları, faaliyetleri aracılığıyla, KOBİ'lere artan biçimde destek verebilecek ve mikrofinansmanı da ilgi alanlarına katabilecektir. Kalkınma bankaları, aynı zamanda, en iyi bildikleri şey olan “**uzun-vadeli projeleri finanse etmenin doğasında var olan risklerin yönetimi**” üzerindeki ilgilerini de kaybetmemelidirler. Dahası, kalkınma bankalarının diğer bankalara göre daha fazla uzmanlaşmış ve kompleks yapılar olmaları veri alındığında, bu kurumlar bir hayli nitelikli ve eğitimli personel talep etmekte ve bunların becerilerini *finansal kaynak mühendisliği* (aktif ve pasif yönetimi), *risk yönetimi* ve *yeni finansal enstrümanlar* ile ilgili alanlarda güncelleştirmek gereği duymaktadır.

3. GENEL DEĞERLENDİRME

Tarihsel açıdan ele alındığında, kalkınma bankaları, gelişmekte olan pek çok ülkede devlete-ait kurumlar olarak inşa edilmiş; birincil amaçları veya görevleri ise, genellikle, ***ticarî bankaların pek ilgi göstermediği, orta-uzun vadeli projelerin teşvik edilmesi, desteklenmesi ve finanse edilmesi yönünde kurumsal mekanizmalar sunmak*** olmuştur. Geçen yıllar içinde, bu tür finansman desteği hükümetler veya fon arz edenler (*donor*) tarafından sürdürülürken, kıt merkezî finansal kaynaklar üzerindeki yükselen rekabetçi talep baskısı, hükümetleri, finansman odaklarına *erişim ve fonların elde edilebilirliği* ile ilgili kaygılarından *finansman amacına* çevirmelerine zorlamıştır.

Ulusal kalkınma bankalarını operasyonel öncelikleri şu başlıklar altında ele alınmaktadır:

- ***Üstünlük***, kalkınma bankaları için temel öncelik olmak durumundadır. Bu kavramla birlikte, akla, uzmanlaşmış bir odak, bu odağın desteklenmesinde özel olarak hazırlanmış araçların tümünün birden kullanımı ve küresel olarak en iyi şekilde elde edilebilir kaynaklara erişebilen networkler içine entegre edilmiş, iyi eğitilmiş ve üstün nitelikli personel gelmektedir.
- Bir kalkınma bankasının ***organizasyonel dizaynı***, herşeyden önce, rekabetçi çevrenin talepleriyle uyumlu olmak durumundadır. Devlet eliyle işletilen kalkınma bankaları açısından, bu, operasyonel, finansal ve kişisel kararlarda yönetsel bağımsızlığın bir garantisi ve sunulan hizmetlerin hacmiyle ilgili olarak haddinden fazla serbest veya rahat (*large*) olmayan bir personel anlamına gelmektedir. Özel sektöre ait kalkınma bankaları açısından ise, bu, bütünüyle tarafsız ve etkili yatırım karar sürecinin yanı sıra, güçlü ve akılcı bir kredi politikasının benimsenmesi anlamını da taşımaktadır.

- **Kamu ve Özel Sahiplik:** Devlete ait bir kalkınma bankasının, özel sektörün ilgilenmeyeceği faaliyetlere en iyi şekilde konsantre olması gerekmektedir. Eğer kamu sahipliği devam ettirilecekse, o takdirde, finansmanın önemli kamu malı içerikli ya da yüksek iktisadî ve sosyal faydaları olan faaliyetlere doğru yöneltilmesi doğru olacaktır. Kalkınma bankaları, aynı zamanda, ticarî bankalarca ve diğer finansal aracılarda yeterince kapsam altına alınmayan alanlara finansman desteği vermek durumunda kalacaktır.
- **Uzun Vadeli Bakış Açısı:** Ulusal kalkınma bankalarının, piyasa aksaklıklarını dengelemeyi ve ülkenin gelecekteki ihtiyaçlarına ait vizyonu sürdürmeyi amaçlayan, irfan sahibi ve basiretli bir kurum rolü üstlenmek suretiyle, kalkınmaya ilişkin kendi misyonlarıyla uyumlu şekilde, kendi ülkeleri için uzun-vadeli bakış açısını sürdürmeleri gerekmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde kalkınma bankalarının tesis edilmesinde, elverişli ve elverişli olmayan bir takım faktörler söz konusu olmaktadır. Bu faktörler şu şekilde sıralanabilir:

AVANTAJLI YÖNLER

İçsel Faktörler

Kültürel ve Sosyal Faktörler

- güçlü sosyal bağlılık
- geleneksel grupların varlığı
- organize olmuş profesyonel grupların varlığı
- kendi kendini disiplin
- beşerî güven
- öngörü geleneği
- geleceği değiştirme motivasyonu

- daha fazla üretme arzusu
- halkın yenilikçi çözümler üretme çabası
- halkın talebi doğrultusunda bankalar kurulması

İktisadî Faktörler

- parasal ekonominin (tasarruflar) yürürlükte olması
- para/kredi ile ilgilenme alışkanlığı
- yatırım projelerinin varlığı
- yeterli parasal gelir/kaynaklar

Dışsal Faktörler

Fizikî Çevre

- sistemde oluşan çatlaklar: kuraklık, doğal afetler

İktisadî Çevre

- parasal ekonominin varlığı

Kurumsal Çevre

- elverişli siyasî-yönetimsel ortam
- kıymet artırıcı bankacılık hizmetlerinin bulunmaması
- köy bankaları (*village bank*) bankacılık kanununa tabi değildir
- yönetimsel çekilme (*governmental withdrawal*)
- yönetimin veya hükümetin merkezîyetçi olmaması

Organizasyonel Çevre

- entegre yaklaşımlara izin verecek, yeterli miktarda ve sürekli dış desteğin bulunması
- para emniyeti sorunu

ENGELLER

İçsel Faktörler

Kültürel ve Sosyal Faktörler

- sistemde mevcut olan istismarın (faizle para verenler) farkında olmama
- çok az sayıda ortak topluluk faaliyeti

Dışsal Faktörler

Fizikî Çevre

- iklimle ilgili rizikolar

İktisadî Çevre

- tarımsal faaliyetlere bağımlılık

Kurumsal Çevre

- bankacılık yasaları
- bağlantı sağlayacak kalkınma bankalarının bulunmaması
- yönetsel nüfuz riski

Organizasyonel Çevre

- farklı yaklaşımlara sahip heterojen destek sistemleri
- dış kaynaklı düşüncelerin veya bakış açılarının dayatılması
- denetim sonucu zayıf düşen halkın kendi kendini kontrolü
- donör kurumların amaçları: hızlı ve bol bol harcamak

Doğu Asya ülkelerinde tecrübe edilen **başarılı kalkınma bankacılığı** uygulamalarından, diğer gelişmekte olan ülkeler tarafından alınacak önemli dersler söz konusudur. Şöyle ki;

- **Başarıyı yakalamak için, kalkınma bankaları, kredilendirme prosedürlerinde ticarî standartları mutlaka kullanmalıdır. Diğer bir**

ifadeyle kamu kurumu gibi hareket etmekten ziyade, piyasa-yönelimli finansal işletmeler gibi davranmalıdır. Gelişmekte olan ülkelerde KOBİ'lerin temel problemi, piyasa-ilişkili faiz oranlarından uzun vadeli finansmana erişim imkânı bulunmamasıdır. Bu işletmelerin sübvansiyon peşinde koşmadığı akıldan çıkarılmamalıdır.

- *Kalkınma bankaları, kamuya ait olanların yanında özel bankaları da teşvik ederek, finansal piyasaların yerini almaktan çok, onların tamamlayıcısı olmayı hedeflemelidir.*
- *Esas itibarıyla özel sektörü kredilendirmeli ve özel sektör içinde de özel sermaye piyasalarına yeterli erişim imkânı bulunmayanlar tercih edilmelidir.*
- *Müşteri-firmalarının uzun-vadeli kârlılığı üzerinde ısrarla durmalıdır.*
- *Yatırımlarını yakından takip etmelidir.*
- *Mümkün olduğunca, başarılı yatırımlardan finansman desteğini çekerek, daha zor durumdaki yatırımlara destek olmalıdır.*

Gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren ulusal kalkınma bankaları, yirmi birinci yüzyılda, proje finansmanı, kredi programlarının yönetilmesi, teknik yardım sağlanması, teknoloji transferi, yatırım-öncesi fizibilite ve proje değerlendirme çalışmalarının tamamlanması, KOBİ'lerin finansmanı, ve hayli uzmanlaşmış insan kaynaklarının gelişiminde önemli rol oynamaya devam edecektir. Bu bankalar, kendi geleneksel fonksiyonlarına türlü çeşitleri içeren yeni roller ilave etmektedirler. Sonuç itibarıyla, kalkınma bankalarının, kendi öz siyasî, iktisadî ve sosyal çevreleri içindeki yeteneği, esnekliği, adaptasyon kabiliyeti ve yenilikçi kapasitesi, ülkelerinin kalkınma hedeflerine

ulaşabilmesinde, bu bankaların müstakbel öneminin en büyük belirleyicisi olacaktır.

Kalkınma bankalarını başarıya götürecek yol, hiç şüphesiz, kendi vizyonlarını yansıtacak bir kurumsal kültür geliştirmeleri hakikatinden geçmektedir.

EK 1: KfW BANKENGRUPPE (Kreditanstalt für Wiederaufbau)
&
ALMAN KALKINMA BANKASI (KfW Entwicklungsbank)

BANKANIN TARİHÇESİ

- ▶ Kreditanstalt für Wiederaufbau Bankengruppe (KfW Bankengruppe) 1948 yılında Frankfurt / Almanya'da faaliyetlerine başlamış bir kamu bankasıdır. Bankanın birinci en büyük görevi, 1949 yılından itibaren, Marshall Planı'nın yürütülmesi amacıyla finansal kaynakların hazır hale getirilmesi olmuştur.
- ▶ Banka, Almanya'da, Avrupa'da ve yeryüzünde ekonomiyi, toplumu ve ekolojiyi teşvik etmekte; değişimi desteklemektedir. Bu kapsamda, *KOBİ'lerin desteklenmesi ve teşviki, konut satın alma ve yenileme, çevre ve iklim koruması, ihracat ve proje finansmanı veya gelişmekte ve geçiş sürecinde olan ülkelerin desteklenmesi* Bankanın temel misyonunu oluşturmaktadır.

KfW'NİN GÖREVLERİ

Orta Ölçekli Şirket ve Girişimci Teşvik Programları

- ▶ Bankanın bir kuruluşu olan KfW Mittelstandsbank ile orta ölçekli Alman şirketlerine girişimcilerine klasik anlamda teşvik kredileri vermek, yenilikçi buluşları finanse etmek
- ▶ Orta ölçekli şirketlerin yeni özkaynak yeterlilik uzlaşısı 'Basel II' normlarına göre uzun dönem finansmanı için çözüm modelleri geliştirmek

Global Krediler

- ▶ KfW, Avrupa çapında birlikte çalıştığı bankalara global krediler vermek suretiyle, bu bankaların yabancı ülkelerdeki KOBİ'ler için orta ve uzun vadeli yatırım kredileri vermesini ve bunun yanında altyapı çalışmalarını ve konut yapımını finanse etmesini sağlamak

Bina İnşaatı ve Enerji Tasarrufu

- ▶ KfW Förderbank (Teşvik Bankası) tarafından sunulan teşvik programları ile her geçen gün daha fazla insanı konut sahibi yapmak ve konut yenileştirme projelerini finanse etmek

Yerel Altyapı Projelerinin Finansmanı

- ▶ KfW Förderbank aracılığı ile altyapı finansmanında kentsel ve yerel idarelere destek vermek

Eğitim

- ▶ KfW F6rderbank ile 6đrencilerin, 6niversite talebelerinin ve ustaların eğitimlerini ve kendilerini yetiştirmesini desteklemek ve uygun şartlarla 6đrenim kredisi vermek

İhracat ve Proje Finansmanı

- ▶ KfW IPEX-Bank ile yatırım mallarını finanse etmek, Alman ihracatçılara eşlik etmek ve tüm d6nyada Alman ve Avrupa 6ıkarlarına uygun projeleri desteklemek

Gelişmekte Olan 6lkeler

- ▶ KfW Entwicklungsbank (Alman Kalkınma Bankası) vasıtası ile gelişmekte olan ve ekonomileri ge6iş s6recindeki 6lkelere destek olmak, finansman konularında bu 6lkelerdeki resm6 kuruluşlarla birlikte 6alışmak ve bir diğer grup 6yesi DEG aracılığı ile 6zel sekt6r yapılandırma 6alışmalarını y6r6tmek

Kamu G6revleri

- ▶ Alman Federal Devleti'nin danışmanı sıfatıyla federal devlete ait şirketlerin 6zelleştirilmesinde 'know-how' sunmak
- ▶ Kamu tarafından verilen başka g6revleri yerine getirmek

Yeniden Finansman

- ▶ Teşvik fonlarının b6y6k bir b6l6m6n6 sermaye piyasasında yeniden finanse etmek (menkul kıymet arzı)

KfW ENTWICKLUNGSBANK

(German Development Bank)

Misyon

- ▶ *Almanya'nın kalkınma işbirliğinin amacı, gelişmekte olan 6lkelerdeki halkın iktisad6 ve sosyal şartlarını iyileştirmektir. Alman H6k6meti'nin bu amaca ulaşmada kullandığı en 6nemli ara6lardan bir tanesi "Financial Cooperation (FC)"dir.*

KfW Entwicklungsbank'ın Fonksiyonları

- ▶ Alman Kalkınma Bankası sıfatıyla, gelişmekte olan 6lkeleri altyapı yatırımlarıyla, finansal sistemlerle ve 6evresel korumayla desteklemektedir. Bu y6ntem sayesinde, teknik, ekonomik ve kurumsal yenilikler teşvik edilmektedir.
- ▶ Etkili bir finansal sistem yaratılması, KOBİ'ler i6in yeni fırsatlar sunmaktadır. KfW, bu sayede gelir ve istihdam imk6nları sağlamaktadır.

- ▶ Yoksulluğun azaltılması, Financial Cooperation'ın en önemli hedefidir.
- ▶ Kriz bölgelerinde, istihdam programlarını finanse etmek suretiyle Banka, sosyal şartların istikrar kazanmasına yardımcı olmaktadır.
- ▶ KfW'nin finansal operasyonları, sınırlı yerel etki yapacak, izole edilmiş projelere yönelik değildir. KfW Entwicklungsbank, işbirliği yaptığı ortaklarını, yapısal engellerin ortadan kaldırılması ve iktisaden sürdürülebilir ve sosyal bakımdan anlam ifade eden bir kalkınma gerçekleştirilmesi çabalarında desteklemektedir.

KfW Entwicklungsbank

- ▶ Yoksulluğun azaltılması, barışın sağlanması, doğal kaynakların korunması ve küreselleşmenin şekillenmesi KfW Entwicklungsbank'ın temel öncelikleridir.
- ▶ KfW Entwicklungsbank, sosyal ve çevresel bakımdan uyumlu iktisadî büyüme gerçekleştirilmesi için reformları, altyapıyı ve finansal sistemleri teşvik etmektedir. KfW Bankengruppe'nin bir parçası olarak, KfW Entwicklungsbank küresel bir finansman ortağı olup aynı zamanda kendi kalkınma projeleri için de sahip olduğu fonları kullanmaktadır.
- ▶ KfW Entwicklungsbank, kalkınmayla ilgili etkililiği ve kendi faaliyetlerinin etkinliğini artırmak amacıyla Alman ve uluslararası ortaklarla aktif biçimde işbirliği imkânları araştırmaktadır.

DEG (Kalkınma Finans Kurumu)

- ▶ KfW Bankengruppe'nin bir üyesi olan DEG, uzun-vadeli proje ve şirket finansmanında en büyük Avrupa'lı kalkınma finans kurumlarından bir tanesidir. DEG, kırk yılı aşkın bir süredir, gelişmekte ve geçiş sürecinde olan ülkelerde özel şirket yatırımlarının yapılması ve finansmanıyla ilgilenmektedir.
- ▶ DEG, tarımdan altyapıya, imalât sanayiinden hizmetlere kadar ekonominin tüm sektörlerinde sürdürülebilir kalkınmaya destek olacak kârlı projelere yatırım yapmaktadır.
- ▶ DEG'in amacı, gelişmekte olan ülkelerde ve geçiş sürecindeki ekonomilerde özel işletme yapılarını tesis etmek ve genişletmek; böylelikle sürdürülebilir iktisadî büyüme için temel oluşturmak ve yerel nüfusun yaşam şartlarında iyileşme sağlamaktır.

KfW Entwicklungsbank'ın İlgi Alanına Giren Konular

- ▶ Sanayi ile işbirliği
- ▶ Kalkınma Finansmanı
- ▶ Eğitim
- ▶ Finansal Sektör
- ▶ Sağlık
- ▶ Yoksulluk ve MDG (Millenium Development Goals)

- ▶ İyi Yönetim
- ▶ Tropikal Ormanların Korunması
- ▶ Çatışma Sonrası Yeniden Yapılandırma
- ▶ Yenilenebilir Enerjiler
- ▶ Kaynak Koruması
- ▶ Dönüşüm Takip Programları
- ▶ Taşımacılık
- ▶ Su Arzı

Özel Sektörle İşbirliği Modelleri

- ▶ Operasyon sorumluluğunun özel operatörlere devri: İşletim ve kira anlaşmaları
- ▶ Finansman planlarında özel işletmelerin yer alması: Yap-İşlet-Devret modelleri / imtiyaz / işletmelerin iktisabı
- ▶ Yap-İşlet-Devret modeli:
- ▶ İmtiyaz
- ▶ Kira / Satın alma:

EK 2:
POLİTİKA-TEMELLİ FİNANSAL KURUMLARIN
FAALİYET ALANLARI
ve
FONKSİYONLARI

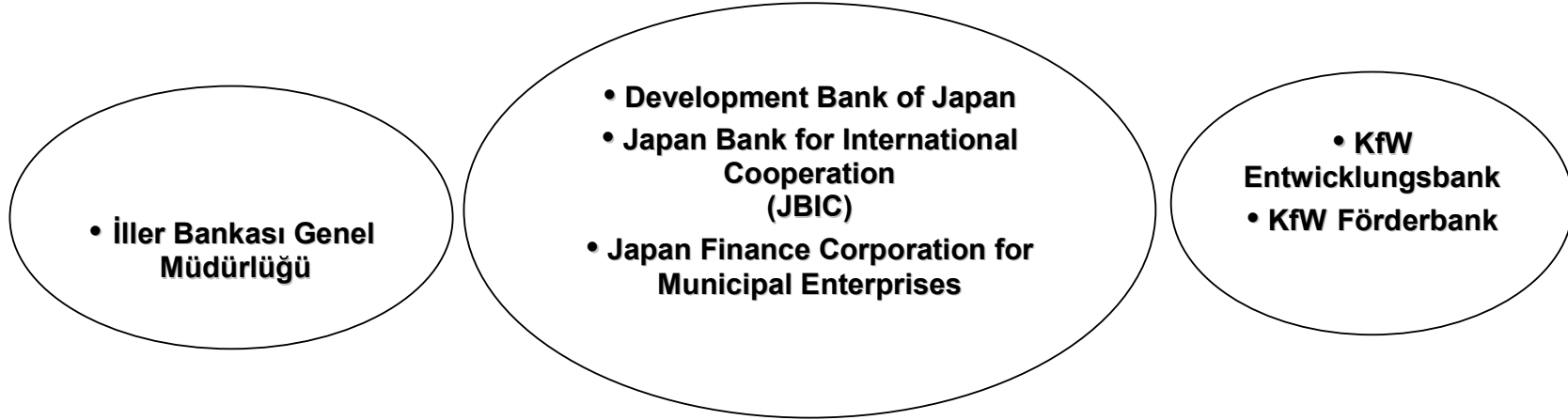
TÜRKİYE ❖ JAPONYA ❖ ALMANYA
ÜLKE UYGULAMALARI

1) UZUN VADELİ FİNANSMAN SAĞLAMAK

ALTYAPI YATIRIMLARI

Kalkınma bankalarının öncelikli ilgi alanlarının başında, ***uzun vadeli finansman*** temini gelmektedir. Bu finansman, esas itibariyle ***altyapı yatırımlarının*** uygun koşullarda tamamlanmasında kullanılmaktadır.

2) KAPSAMLI BİR FİNANS SEKTÖRÜ OLUŞTURMAK

KREDİYE ERİŞİM İMKÂNLARININ ARTIRILMASI

Bu rol, mikro ve küçük işletmeler açısından, özellikle **teknik yardım** ve **krediye erişim desteği** yoluyla, finansmana daha iyi erişmelerini sağlamak şeklinde gerçekleşebilmektedir. Ayrıca, **mikro finans şirketlerinin desteklenmesi** ve ihtiyaç duyulduğu yerlerde yerel finansmanın teşvik edilmesi de bu kapsamda ele alınmaktadır.

• Türkiye Halk
Bankası

• Japan Finance Corporation
for Small and Medium
Enterprise
(JASME)

• KfW
Mittelstandsbank

3) KOBİ GELİŞİMİNİN TEŞVİK EDİLMESİ VE DESTEKLENMESİ

KOBİ KREDİLERİ ve GARANTİ FONLARI

KOBİ'lere uzun-vadeli finansal kaynak temini, tipik olarak, kalkınma bankalarının yetki alanına girmektedir. Japonya'da olduğu gibi, bazı ülkeler özel kalkınma bankalarının kurulmasını teşvik etmektedir. KOBİ desteğinin finansman cephesiyle ilgili örnekler, ***küçük projelere yönelik olarak özsermaye (equity) fonları yaratılması, risk sermayesi fonlarının oluşturulması*** ya da KOBİ'ler için, genellikle zorunlu teminatı (*collateral*) bulunmayan ***garanti fonları tesis edilmesi*** gibi hususları içermektedir.

- Türkiye Kalkınma Bankası
- Türkiye Halk Bankası
- Kredi Garanti Fonu İşl. ve Arastırma A.S.

- Japan Bank for International Cooperation (JBIC)

- KfW Mittelstandsbank

4) DIŞ TİCARETİN FİNANSMANI

DIŞ TİCARETİN FİNANSMANI, DENİZ-AŞIRI YATIRIM KREDİLERİ

İhracata yönelik çalışan üretici firmaları desteklemek ve onların rekabet gücünü artırmak için verilen nakdî ve gayri nakdî krediler, sigorta hizmetleri ve garanti programları, ulusal kalkınma bankalarının bu kapsamda verdiği hizmetler arasında değerlendirilmektedir.

• **TÜRK EXIMBANK**
• **Türkiye Kalkınma Bankası**

• **Japan Bank for International Cooperation (JBIC)**

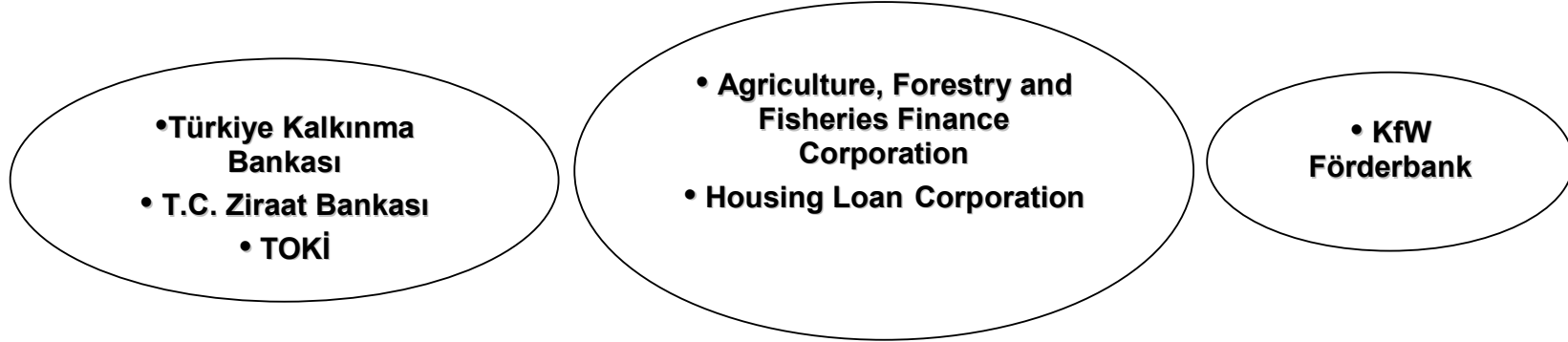
• **KfW IPEX-Bank**

5) TARIM, ORMANCILIK, BALIKÇILIK, ÇEVRE KORUMASI, EĞİTİM, KONUT EDİNDİRME

KREDİ, EĞİTİM ve PROJE DESTEĞİ

Uzun vadeli finansman temin etme konusunda oynadıkları rolün yanında, kalkınma bankalarının bir bölümü, **tarımsal projelere, konut edindirmeye, çevre korumaya** ve bazı durumlarda da **eğitim burslarına** kısa-vadeli fon temin etmekle de ilgilenmektedir.

6) MODERN KALKINMA BANKACILIĞI

ALTYAPI PROJELERİNE DESTEK, ORTA VE UZUN VADELİ FİNANSMAN SAĞLAMA, İŞLETME SERMAYESİ DESTEĞİ, DANIŞMANLIK HİZMETLERİ, FİNANSAL KİRALAMA, SİGORTACILIK, MÜTEŞEBBİS GELİŞTİRME, TEKNİK YARDIM SAĞLAMA, DIŞ TİCARETİN FİNANSMANI, YATIRIM BANKACILIĞI, SERMAYE PİYASALARININ GELİŞMESİNE DESTEK, BÖLGESEL DENGESİZLİKLERİN GİDERİLMESİ, MİKROFİNANSMAN, KOBİ DESTEĞİ, TARIMSAL PROJELERE DESTEK, ÇEVRESEL YÖNETİM, KURUMSAL KAPASİTE, KONUT EDİNDİRME PROJELERİ, YOKSULLUĞUN AZALTILMASI, DOĞAL KAYNAKLARIN KORUNMASI

**SÜRDÜRÜLEBİLİR İKTİSADİ
ve
SOSYAL KALKINMA**

TÜRKİYE KALKINMA BANKASI İÇİN MUHTEMEL FAALİYET ALANLARI

**ALTYAPI PROJELERİNE DESTEK
YEREL YÖNETİM PROJELERİNE DESTEK
FİNANSAL SÜPERMARKET HİZMETLERİ**

(finansal kiralama, sigortacılık, komisyonculuk, tasarruf kurumları, kredi derecelendirme kurumları, risk sermayesi, emeklilik ve yatırım fonlarının yönetimi, kredi kartı sponsorluğu/yönetimi)

**MÜTEŞEBBİS GELİŞTİRME ve EĞİTİM MERKEZİ
MİKROFİNANSMAN DESTEĞİ
SPESİFİK TARIMSAL PROJELERE DESTEK
ÇEVRESEL YÖNETİM
TOPLU KONUT PROJELERİ
DOĞAL KAYNAKLARIN KORUNMASI**

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Agosin, Manuel R. (1999) *Private Finance for Development: Analytical Underpinnings and Policy Issues*, Office of Development Studies, Bureau for Development Policy, United Nations Development Programme, Draft Paper.
- Ateş, Sanlı (1998) *İçsel Büyüme Modellerinde Fiziksel Sermaye Yatırımlarının Önemi: Uluslararası Verilerle Bir Bakış*, Çukurova Üniversitesi, İİBF Dergisi, Cilt 8, Sayı 1, Ocak 1998.
- Bruck, Nicholas (2005) *Future Role of National Development Banks in Twenty First Century*, United Nations Department of Economic and Social Affairs, Financing for Development Office, Ad Hoc Expert Group Meeting "Rethinking the Role of National Development Banks" (New York, 1-2 December 2005), Background Paper.
- De Castro, Steve (1998) *Technological Implications of New Growth Theory for the South*, Cooperation South, No. 2, 1998.
- Diebolt, Claude and Marielle Monteils (2000) *The New Growth Theories: A Survey of Theoretical and Empirical Contributions*, Historical Social Research, Vo. 25, No. 2, 23
- Jwa, Sung-Hee (1999) *The Asian Crisis and Implications for Industrial Policies*, Asia-Pacific Regional Forum on Industry, Bangkok, Thailand, 23-24 September 1999, UNIDO.
- Kurz, Heinz D. And Neri Salvadori (2001) *Theories of Economic Growth – Old and New*, Unpublished paper, <http://www.kfunigraz.ac.at/heinz.kurz/information.htm>
- Taban, Sami ve Muhsin Kar (ed.) (2004) *Kalkınma Ekonomisi*, Seçme Konular, Ekin Kitabevi, 2004, Bursa.

- Turnovsky, Stephen J. (2001) *Old and New Growth Theories: A Unifying Structure*, Draft Paper to be presented at Conference on Old and New Growth Theory, University of Pisa, October 2001.
- Sharma, M. D. and Uriam Timiti (2003) *Subsidy Dependence and Financial Sustainability in Development Banks-A Case Study of a Small Pacific Island Country*, Research Paper Series, National University of Wales at Bangor, UK.
- United Nations (2005) *Rethinking the Role of National Banks*, United Nations Department of Economic and Social Affairs, Financing for Development Office, Ad Hoc Expert Group Meeting “Rethinking the Role of National Development Banks” (New York, 1-2 December 2005), Background Paper.
- United Nations (2005) *Rethinking the Role of National Banks*, United Nations Department of Economic and Social Affairs, Financing for Development Office, Ad Hoc Expert Group Meeting “Rethinking the Role of National Development Banks” (New York, 1-2 December 2005), Report.
- Yavilioğlu, Cengiz (2002) *Gerı Kalmışlık Olgusu ve Ekonomistik Kalkınma Teorileri (Eleştirel Bir Yaklaşım)*, C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, 2002.
- Yeyati, Eduardo L., A. Micco and U. Panizza (2004) *Should the Government be in the Banking Business? The Role of State-Owned And Development Banks*, Inter-American Development Bank (IDB) Research Department, IDB-IIC Annual Meetings (Lima, Peru, March 2004).
- Zagha, Roberto, Gobind Nankani, and Indermit Gill (2006) ‘Rethinking Growth’, *Finance and Development*, March 2006, International Monetary Fund, Washington, DC.

WEB SİTELERİ:

http://en.wikipedia.org/wiki/Exogenous_growth_model

<http://www.eda.gov/Research/EcoDev.xml>

<http://www.gdrc.org/icm/asset-obst.html>

<http://www.dtm.gov.tr/DUNYA/buyumod.htm>